

**ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**DEPARTMENT OF ARCHIVAL, LIBRARY AND INFORMATION STUDIES
SCHOOL OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES**

Πτυχιακή Εργασία

**«Πολιτικές πρόσβασης αποθετηρίων Εθνικών Βιβλιοθηκών σε
Ευρώπη και Αμερική»**

Χρήστος Ανδρικόπουλος (ΑΜ: 13071)

Επιβλέπων: Αλέξανδρος Κουλούρης

Αθήνα, Ιούνιος 2023

Επιτροπή Εξέτασης

1. Ονοματεπώνυμο

2. Ονοματεπώνυμο

3. Ονοματεπώνυμο

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος Χρήστος Ανδρικόπουλος, με αριθμό μητρώου 13071 φοιτητής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Ο Δηλών

Χρήστος Ανδρικόπουλος

Ευχαριστίες – Αφιερώσεις

Με την ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της, τον κύριο Αλέξανδρο Κουλούρη. Στάθηκε δίπλα μου με τη συμβολή του και τη βοήθεια του σ' όλα τα στάδια της εργασίας.

Ιούνιος 2023,

Χρήστος Ανδρικόπουλος

Περίληψη στα ελληνικά

Η εργασία αυτή ασχολήθηκε με τις πολιτικές πρόσβασης στα ψηφιακά αποθετήρια Εθνικών βιβλιοθηκών σε Ευρώπη και Αμερική. Ο συγγραφέας επεκτάθηκε στη γενικότερη λειτουργία των αποθετηρίων, αλλά και καταπιάστηκε με τις αντίστοιχες Εθνικές βιβλιοθήκες, τη λειτουργία και την πολιτική τους. Μια Εθνική βιβλιοθήκη αποτελεί έναν κρατικό θεσμό διατήρησης, πρόσβασης και τεκμηρίωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας χώρας. Αναδείχθηκε ότι τα ψηφιακά αποθετήρια είναι θεσμοί ανοικτής, κυρίως, πρόσβασης στο υλικό τους, διαθέτοντάς το δημόσια, ψηφιακά και διαδικτυακά, με σκοπό την διάδοση της γνώσης στην κοινωνία. Τα αποθετήρια και οι Εθνικές βιβλιοθήκες πρέπει ωστόσο να σέβονται τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που έχουν τεθεί πάνω σ' ένα έργο. Τέλος, το κίνημα της ανοικτής πρόσβασης αποτελεί την πιο σύγχρονη τάση ελεύθερης και δημόσιας διάθεσης της πληροφορίας προς τους χρήστες.

Λέξεις Κλειδιά: πολιτικές πρόσβασης, ψηφιακά αποθετήρια, Εθνικές βιβλιοθήκες, ψηφιακή διατήρηση, πολιτιστική κληρονομιά, κίνημα ανοικτής πρόσβασης, πνευματική ιδιοκτησία, ψηφιακό περιεχόμενο.

Περίληψη στα αγγλικά

This work is about the access policies to the digital repositories of National Libraries in Europe and America. The author dealt with the general operation of repositories, but also studied their respected National Libraries, their operation and policy. A National Library is a state institution with the mission of preserving, documenting and providing access to the cultural heritage of a country. It turned out that digital repositories are institutions of open, mainly, access to their material, making it available publicly, digitally and online, with the aim of spreading knowledge to society. Repositories and National Libraries must, however, respect the copyright rules imposed on a work. Finally, the open access movement is the most modern trend of free and public availability of information to users.

Keywords: access policies, digital repositories, National Libraries, digital preservation, cultural heritage, open access movement, copyright, digital content.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1 ΠΛΑΙΣΙΟ, ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	1
1.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	2
1.3 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ.....	3
1.4 ΟΡΙΣΜΟΙ	3
1.5 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ – ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ.....	7
2.1 Η ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΘΕΤΗΡΙΟΥ	7
2.2 ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ	10
2.3 ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ.....	14
2.3.1 Εθνική Βιβλιοθήκη των ΗΠΑ - (<i>Library of Congress – LC</i>).....	16
2.3.2 Εθνική Βιβλιοθήκη της Μ.Βρετανίας - (<i>British Library - BL</i>).....	21
2.3.3 Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας (<i>French National Library - Bibliothèque nationale de France, NLF - BnF</i>).....	24
2.3.4 Εθνική βιβλιοθήκη της Γερμανίας - (<i>German National Library - Deutsche Nationalbibliothek, DNB</i>).....	28
2.3.5 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας (<i>Royal Library of the Netherlands - National Library of the Netherlands, Koninklijke Bibliotheek - Nationale Bibliotheek, KB - NB</i>).....	32
2.3.6 Εθνική Βιβλιοθήκη της Νορβηγίας (<i>National Library of Norway - Nasjonalbiblioteket, NLN - NB</i>).....	36
2.3.7 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας - (<i>National Library of Greece - NLG</i>).....	40
2.3.8 Εθνική βιβλιοθήκη της Ρωσίας - (<i>National Library of Russia - Российская национальная библиотека, NLR - РНБ</i>).....	43

2.3.9 Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας (<i>National Library of Australia - NLA</i>)	47
2.3.10 Εθνική βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας - (<i>National Library of New Zealand - NLNZ</i>).....	51
2.3.11. Εθνική βιβλιοθήκη της Αιγύπτου και Νέα βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας (<i>Egyptian National Library and Archives - دار الكتب والوثائق القومية</i> και <i>Bibliotheca Alexandrina - Library of Alexandria, المكتبة الإسكندرية</i>)	55
2.4. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ Η/ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ– ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ – ΕΦΑΡΜΟΓΗ	61
3.1 ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΕΥΡΗΜΑΤΑ / ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ.....	64
4.1 ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ/ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ.....	72
5.1 ΣΥΖΗΤΗΣΗ / ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	72
5.2 ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ / ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	75

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

1.1 Πλαίσιο, σκοπός και στόχοι της πτυχιακής εργασίας

Η παρούσα εργασία προσπαθεί να τεκμηριώσει τις πολιτικές πρόσβασης στα αποθετήρια και στις Εθνικών Βιβλιοθηκών, στην Ευρώπη, στην Αμερική, αλλά και από χώρες όλου του κόσμου. Συνοψίζει τις σύγχρονες εξελίξεις και τάσεις στον τομέα των πολιτικών πρόσβασης. Επίσης, παρατηρείται εάν έχουν αφομοιώσει το κίνημα της ανοικτής πρόσβασης (open access initiative) και τις άδειες CC σε επίπεδο ελεύθερης πρόσβασης.

Επιλέχθηκαν ενδεικτικά βιβλιοθήκες που αποτελούν παγκόσμια σημεία αναφοράς, και όχι μόνο, στην εξέλιξη των πολιτικών πρόσβασης, αλλά και στο κίνημα της ανοικτής πρόσβασης. Είναι σημεία αναφοράς στις εργασίες της τεκμηρίωσης, της καταλογογράφησης, της ψηφιακής διατήρησης, των πρακτικών μεταδεδομένων και της κατάθεσης περιεχομένου. Αλλά και αναφέρθηκαν βιβλιοθήκες που με τις πολιτικές εκσυγχρονισμού τους προσπαθούν να αποκτήσουν δυναμικό χώρο και ρόλο μεσ' την παγκόσμια βιβλιοθηκονομική κοινότητα.

Η Εθνική βιβλιοθήκη της Ελλάδας (ΕΒΕ) αποτυπώθηκε, διότι πέρα ότι αποτελεί την κεντρική βιβλιοθήκη της χώρας, εξαιτίας και του εκσυγχρονισμού που έχει δεχθεί τα τελευταία χρόνια. Φαίνεται αυτό το γεγονός με τη μετεγκατάσταση της σε νέο κτίριο, από τις αλλαγές που έχουν γίνει στις υπηρεσίες της, αλλά και τις πολιτικές πρόσβασής της στις ψηφιακές της συλλογές. Επίσης, κατάφερε να ανοιχτεί δυναμικά στην κοινωνία με τα προγράμματα και με τις συνεργασίες που υλοποιεί με τις άλλες βιβλιοθήκες της χώρας, αλλά και με εγχώριους και ξένους οργανισμούς.

Στις σημερινές συνθήκες, ουσιαστικό ρόλο στις βιβλιοθήκες έχουν η διαδεδομένη ανάγκη για ανοικτή γνώση, οι πρακτικές δημοκρατικής και κοινωνικής ισότητας, η άμβλυση κοινωνικών αντιθέσεων και η ανάδειξη διεκδικήσεων κοινωνικών ομάδων (π.χ. άτομα με αναπηρία, ιθαγενείς, ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα κ.ά.).

Η λέξη αποθετήριο ετυμολογικά βγαίνει από το ρήμα «αποθετώ». Η λέξη αντικατοπτρίζει το ρόλο που έχει το αποθετήριο στη συλλογή και στην τεκμηρίωση της πληροφορίας και της γνώσης στα (ψηφιακά) τεκμήρια μιας βιβλιοθήκης. «Επεκτείνει» το ρόλο της βιβλιοθήκης σε επίπεδο ψηφιακού περιεχομένου και δεδομένων. Οι Εθνικές βιβλιοθήκες, κυρίως, έχουν θεματικά ψηφιακά αποθετήρια, που συγκεντρώνουν τεκμήρια με κοινό θεματικό περιεχόμενο μέσα από διαφορετικές συλλογές και φορείς.

Σημαντικό ρόλο κατέχει σε μια βιβλιοθήκη και για την παγκόσμια διάδοση της γνώσης το κίνημα της ανοικτής πρόσβασης, που διαφέρει από την παραδοσιακή πρόσβαση σε περιεχόμενο τεκμηρίων μιας συλλογής. Έχει υπάρξει ισχυρή αλλαγή στο πεδίο της πρόσβασης, από την ελεύθερη διάδοση ενός έργου που βρίσκεται σε ψηφιακή μορφή. Οφέλη υπήρξαν στους χρήστες από την ανοικτή πρόσβαση των ψηφιακών δεδομένων.

Αποτελεί η εργασία μια προσπάθεια βιβλιογραφικής συγκριτική ανασκόπησης πηγών από το 2015 μέχρι σήμερα. Χρησιμοποιούνται με σκοπό να αναδειχθεί η αξία που έχουν για τους ερευνητές οι καινοτόμες αλλαγές στο πεδίο της ανοικτής πρόσβασης, στις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών και στα αποθετήρια των Εθνικών Βιβλιοθηκών.

Σκοπός της εργασίας αποτελεί η καταγραφή των πολιτικών πρόσβασης σε ψηφιακά αποθετήρια Εθνικών Βιβλιοθηκών, μαζί με τον γενικότερο ρόλο και τις λειτουργίες που αυτές έχουν. Ακόμα, το πως ενσωματώνουν τις σύγχρονες εξελίξεις στα αποθετήρια τους σε επίπεδο ανοικτής πρόσβασης και Creative Commons.

1.2 Μεθοδολογία

Χρησιμοποιηθήκαν διάφορες βιβλιογραφικές πηγές παρμένες μόνο από το διαδίκτυο. Το διαδίκτυο είναι χρήσιμο εργαλείο για τον κάθε ερευνητή και φοιτητή που χρειάζεται να βρει μια πηγή διαθέσιμη, είτε ελεύθερη ή με πληρωμή. Λόγω της παραπληροφόρησης που υπάρχει εντός διαδικτύου υπάρχει το ενδεχόμενο ένας συγγραφέας μιας εργασίας να αναπαράγει εσφαλμένες πληροφορίες. Χρειάζεται να διαθέτει κριτική αντίληψη με συγκεκριμένα (επιστημονικά) κριτήρια προς ό,τι διαβάζει. Στην εργασία αυτή ο συγγραφέας κατάφερε να κάνει όσο μπορούσε την τελευταία προτροπή.

Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν συγκεκριμένα εντός αυτής της εργασίας είναι: κεφάλαια βιβλίου¹, άρθρα περιοδικών παρμένα από επιστημονικές Βάσεις Δεδομένων (π.χ. Scopus, Google Scholar), διπλωματική εργασία (πρώην φοιτήτριας του τμήματος βιβλιοθηκονομίας του ΠΑΔΑ), το εγχειρίδιο του Βράττη για τις άδειες Creative Commons (2015)², η ιστοσελίδα του συνδέσμου Ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ - «Heal Link»), ο νόμος Ν. 4452/2017 για την ΕΒΕ και οι επίσημοι ιστότοποι των Εθνικών βιβλιοθηκών. Βρέθηκαν αυτές μέσα από το ιδρυματικό αποθετήριο «Πολυνόη» του ΠΑ.Δ.Α.³, το αποθετήριο των ανοικτών ακαδημαϊκών εκδόσεων «Κάλλιπος-kallipos»⁴, τις βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων «Scopus» και «Google Scholar»⁵, τους επίσημους ιστότοπους των Εθνικών Βιβλιοθηκών, την ιστοσελίδα του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ - Heal Link)⁶. Ο συγγραφέας ανασύνθεσε τα δεδομένα των πηγών που αξιοποίησε με τον πιο απαραίτητο σεβασμό στην πρωτότυπη εργασία των άλλων ερευνητών. Σεβόμενος τη δουλειά τους πιστεύει όχι μόνο ότι βοήθησαν το περιεχόμενο της εργασίας του, αλλά και ότι η καθεμία πηγή συμβάλλει στην ανάπτυξη της δικής τους γνώσης, αλλά και της επιστημονικής γνώσης.

1.3 Περιορισμοί

Στο πλαίσιο της εργασίας δεν προέκυψε κάποιος περιορισμός. Δεν υπήρχαν ιδιαίτερα περιορισμοί σε επίπεδο αναζήτησης και ανάκτησης πηγών. Δεν τέθηκαν αντικειμενικές δυσκολίες που καθυστέρησαν την εργασία στην υλοποίηση της, όπως φερ' ειπείν ήταν το προηγούμενο χρονικό διάστημα τα ζητήματα κοινωνικών περιορισμών που προκάλεσε η πανδημία covid-19.

1.4 Ορισμοί

¹ Το βιβλίο των Αλ. Κουλούρη και Δ. Κυριάκη-Μάνεση «Η εξέλιξη της διαχείρισης του ψηφιακού περιεχομένου» (<http://hdl.handle.net/11419/2497>).

² Το κείμενο του Βράττη «Οδηγίες αδειών ανοιχτού περιεχομένου Creative Commons» (2015) εντοπίζεται εντός του ΣΕΑΒ: http://repository.seab.gr/bitstream/1/26/1/20150316_OdigosCreativeCommonsCC.

³ Ιδρυματικό αποθετήριο ΠΑΔΑ «Πολυνόη»: <https://polynoe.lib.uniwa.gr/xmlui/>.

⁴ Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράματα και Βοηθήματα: <https://www.kallipos.gr/el/>,

⁵ Βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων «Scopus» και «Google Scholar»: <https://www.scopus.com> και <https://scholar.google.com/>.

⁶ Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (Heal - Link): <https://www.heal-link.gr/>.

Στην ενότητα αυτή του κεφαλαίου θα διατυπωθούν ορισμοί για την πλήρη κατανόηση των επόμενων κεφαλαίων.

Η ανοικτή πρόσβαση (open access) αποτελεί μια διαδικασία πρόσβασης άμεσα και ανοιχτά σε επιστημονικές πηγές και δεδομένα, που μπορεί να τίθενται διαδικτυακά. Αξιοποιεί υλικό για ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς και υποστηρίζει «την ανάγκη ανταλλαγής υλικού» (Λιάχη, 2021). Υπάρχουν οδηγίες, περιορισμοί, απαγορεύσεις και άδειες δωρεάν χρήσης των πηγών για να μην παραβιάζονται τα πνευματικά δικαιώματα του δημιουργού του έργου. Ο χρήστης αξιοποιεί το υλικό και αναφέρει υποχρεωτικά το όνομα του δημιουργού ή του κατόχου του έργου.

Το αποθετήριο (repository) θεωρείται «σημείο» (Κουλούρης, 2015) και η λέξη προέρχεται ετυμολογικά από το ρήμα αποθετώ («ακουμπώ κάτι στη γη»). Ο ρόλος του είναι να επεκτείνει ψηφιοποιημένα το έργο της βιβλιοθήκης. Χαρακτηρίζεται από τις ιδιότητες «της συγκέντρωσης, της διαφύλαξης, της διατήρησης, της διαχείρισης και της διαθεσιμότητας» (Λιάχη, 2021), στη δραστηριότητα της κοινότητας ενός πανεπιστημίου ή στην εξειδίκευση ενός θέματος. Στα ιδρυματικά και θεματικά αποθετήρια το βασικό ρόλο τον κατέχουν ο καταθέτης, ο επιστήμονας της πληροφόρησης ή ο διαχειριστής. Ο χρήστης που παράγει ένα έργο το καταθέτει στο αποθετήριο με την αυτοαρχειοθέτηση. Ο διαχειριστής-εργαζόμενος της βιβλιοθήκης ελέγχει την εργασία του χρήστη «(μεταδεδομένα, περιεχόμενο με συνοδευτικό υλικό, άδειες πνευματικών δικαιωμάτων και πιστότητα του έργου (Λιάχη, 2021))».

Η **ψηφιακή βιβλιοθήκη (digital library)** διαφέρει από την ψηφιακή συλλογή, ως προς το σκοπό της. Είναι ένας «οργανισμός» που συμβάλλει «στην παραγωγή χρηματοδοτικών και ανθρώπινων πόρων» (Κουλούρης, 2015) για την ψηφιοποίηση της συλλογής της. Κατέχει υλικό με σκοπό «την τεκμηρίωση, τη συντήρηση, την προσβασιμότητα και τη διατήρησή τους» (Κουλούρης, 2015). Διαθέτει πρότυπα μεταδεδομένων και διαλειτουργικότητας, συστήματα διαχείρισης γνώσης και κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας, πληροφοριακά και λειτουργικά συστήματα. Συμβάλει στην πρόσβαση του δικού της περιεχομένου, αλλά και του περιεχομένου άλλων πληροφοριακών και πολιτιστικών οργανισμών. Παρέχει λειτουργίες πρόσβασης, άμεσα, αποτελεσματικά και ατομικά ως προς το χρήστη, με σκοπό να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του.

Η **ψηφιακή συλλογή (digital collection)** αποτελεί ένα «σύνολο ψηφιακών τεκμηρίων» (Κουλούρης, 2015). Κατέχει διάφορους τύπους με κοινή θεματική, που διευκολύνουν το σκοπό της πρόσβασης. Διακρίνεται ως ένα σύνολο τεκμηρίων, που έχουν τα αντίστοιχα μεταδεδομένα. Βασίζεται στην παραδοσιακή βιβλιοθηκονομική πολιτική της συγκέντρωσης υλικού. Οι ενότητες μιας ψηφιακής συλλογής έχουν ένα «θεματικό πεδίο πληροφορίας» (Κουλούρης, 2015), ανεξαρτήτως μορφής ή είδους. Τα πληροφοριακά τεκμήρια μιας ψηφιακής συλλογής δεν χρειάζεται να αποτελούν «κτήμα» της βιβλιοθήκης, αλλά πρέπει να υπάρχει γι' αυτά ελεύθερη και ψηφιακή πρόσβαση.

Τα **έργα (creations)** θεωρούνται «πρωτότυπα δημιουργήματα» (Λιάχη, 2021) ερευνητικής, εκπαιδευτικής, επιστημονικής και πολιτιστικής εργασίας. Περιλαμβάνονται δημιουργήματα των θετικών, των θεωρητικών και των καλλιτεχνικών επιστημών. Μεταδίδουν πληροφορίες αναλόγως μορφής και περιεχομένου, αλλά και προστατεύονται από το νόμο.

Πνευματική Ιδιοκτησία ή Πνευματικά Δικαιώματα ή Copyright αποτελούν τα δικαιώματα ενός δημιουργού ή κατόχου έργου. Τα δικαιώματα αυτά απονέμονται σ' αυτόν που είναι ιδιοκτησία του, αλλά και απαγορεύεται η χρήση τους από τρίτα πρόσωπα. Υπάρχουν και εξαιρέσεις μέσω διαμορφωμένων αδειών από τον κάτοχο τους. Ο κάτοχος ή ο δημιουργός τους προστατεύονται από τη νομοθεσία.

Το **ψηφιακό τεκμήριο (digital object)** θεωρείται ότι έχει ένα σύνθετο πλαίσιο, αλλά και ότι χαρακτηρίζεται ως ένα τμήμα ενός συστήματος. Ως τμήμα παρέχει τις δυνατότητες πρόσβασης, αναζήτησης και ανάκτησης. Σίγουρα, τα ψηφιακά τεκμήρια είναι «αρχεία του ψηφιακού περιεχομένου» (Κουλούρης, 2015), με μεταδεδομένα και συμπληρωματικό υλικό. Σε ποικιλία μορφότυπων βρίσκονται αρχεία από ψηφιακά τεκμήρια. Η δημιουργία τους μπορεί να συντελεστεί σε ήδη διαμορφωμένη «ψηφιακή μορφή (born digital) ή σε ψηφιοποιημένο (digitized) αντίγραφο» (Κουλούρης, 2015), ενός υπάρχοντος πρωτότυπου τεκμηρίου.

Ψηφιακό περιεχόμενο (digital content) χαρακτηρίζεται ένα ψηφιακό υλικό με το πληροφοριακό του περιεχόμενο, σε διάφορες μορφές και μέσα. Μπορεί, επίσης, να χαρακτηριστεί ό, τι είναι ένα δημιούργημα, που διατίθεται στο διαδίκτυο. Γι' αυτό οι βιβλιοθήκες πρέπει να επιλέγουν υλικό σε ψηφιακό περιεχόμενο, με την χρήση «των συστημάτων ελέγχου» (Λιάχη, 2021) τους. Χρησιμοποιούνται πρότυπα μεταδεδομένων για

τη «λειτουργική διευκόλυνση» (Λιάχη, 2021) και την πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο, που μπορεί να είναι ανοιχτή ή μ' ένα αντίτιμο. Έχουν αναπτυχθεί τεχνολογικά μέσα διάθεσης, που κατέχουν ανάλογη πολιτική μορφοποίησης της πληροφορίας. Δημιουργεί τομή πάνω στη διαμόρφωση των νέων πληροφοριακών υπηρεσιών στις βιβλιοθήκες και στους πληροφοριακούς οργανισμούς.

Η **ψηφιακή διατήρηση (digital preservation)** χαρακτηρίζεται εκείνη η διαδικασία αποθήκευσης και συντήρησης για την ψηφιακή πρόσβαση ενός αντικειμένου, με σκοπό τη διηνεκή χρήση του. Για τη διαδικασία αυτή μπορεί ένας οργανισμός να ακολουθήσει μία ή περισσότερες στρατηγικές συντήρησης. Συγκεκριμένα, προστατεύει περιεχόμενο «από την ενδεχόμενη φθορά, τις αλλαγές της τεχνολογίας (υλικού και τεχνολογίες) και τη γνώση της κοινότητας» (Τζίτζικας και Μαρκετάκης, 2019). Η ψηφιακή διατήρηση περιεχομένου έχει ευνοήσει την ανάπτυξη της σύγχρονης κοινωνίας και οικονομίας, που ολοένα και πιο πολύ αυξάνεται ο όγκος και ο πλούτος του ψηφιακού υλικού που πρέπει να προστατεύσουν οργανισμοί, όπως είναι π.χ. οι βιβλιοθήκες, οι εταιρείες κ.ά., αλλά και απλοί ιδιώτες.

1.5 Οργάνωση Κεφαλαίων ή Διάρθρωση της Εργασίας

Η πτυχιακή αυτή εργασία περιλαμβάνει πέντε κεφάλαια. Το έργο της είναι να αποτυπώσει τις πολιτικές πρόσβασης, με τις σύγχρονες τάσεις και εξελίξεις, σε ψηφιακά αποθετήρια των Εθνικών βιβλιοθηκών στην Ευρώπη και στην Αμερική, αλλά και τη γενικότερη πολιτική που ακολουθούν οι Εθνικές βιβλιοθήκες σε επίπεδο πρόσβασης (και όχι μόνο). Το πρώτο κεφάλαιο είναι η εισαγωγή που διατυπώνει τους σκοπούς, τις μεθόδους και τους ορισμούς της εργασίας. Στο δεύτερο κεφάλαιο (το θεωρητικό μέρος) καταγράφεται η πολιτική του αποθετηρίου, αναφέρονται το κίνημα και οι πολιτικές ανοικτής πρόσβασης, αλλά και περιγράφονται τα συγκεκριμένα παραδείγματα Εθνικών βιβλιοθηκών, με τα αποθετήρια τους. Στο τρίτο κεφάλαιο αναδεικνύεται η μεθοδολογία έρευνας της εργασίας, ως μια προσπάθεια συγκριτικής βιβλιογραφικής επισκόπησης. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα κυριότερα ερευνητικά αποτελέσματα της παρούσας εργασίας, στο πεδίο της σύγκρισης δεδομένων (ομοιοτήτων και διαφορών), μεταξύ των βιβλιοθηκών αλλά και των αποθετηρίων τους. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο καταγράφονται τα συμπεράσματα της εργασίας, μαζί με τις μελλοντικές επεκτάσεις του ερευνητικού πεδίου που απασχολεί την εργασία.

Κεφάλαιο 2. Θεωρητικό μέρος – Βιβλιογραφική έρευνα – Σχετικές προσπάθειες

2.1 Η αξία του αποθετηρίου

Το αποθετήριο βοηθάει «την επέκταση των βιβλιοθηκών ως φορείς γνώσης και μάθησης» (Λιάχη, 2021). Συγκεντρώνει περιεχόμενο που είναι αποτέλεσμα ερευνητικής ή εκπαιδευτικής εργασίας των χρηστών και των εργαζόμενων της βιβλιοθήκης, αλλά και μοναδικής και σπάνιας αξίας κ.ά. Πρέπει να διατηρεί και να ψηφιοποιεί το υλικό του, να του διασφαλίζει ανοιχτή και ελεύθερη πρόσβαση στο διαδίκτυο για χρήση και έρευνα από την κοινωνία, να του καταβάλει πρότυπα μεταδεδομένων και να χρησιμοποιείται αυτό από τις μελλοντικές γενιές.

Η λέξη αποθετήριο προέρχεται ετυμολογικά από το ρήμα «αποθετώ». Φαίνεται δηλαδή ότι τα τεκμήρια σ' ένα αποθετήριο αυτοαρχαιοθετούνται από τους χρήστες τους ή από το προσωπικό τους. Η διάθεση του υλικού του είναι ανοικτή με άδειες χρήσης και πρόσβασης, για εκπαιδευτικούς, ερευνητικούς και για ψυχαγωγικούς λόγους. Δεν σημαίνει αυτό ότι καταργούνται τα πνευματικά δικαιώματα ενός έργου.

Αποτελεί ένα σημείο φύλαξης στη μελλοντική διατήρηση των αρχείων. Ενημερώνει πλήρως και επικαιροποιημένα το υλικό του, προκειμένου οι χρήστες να έχουν συνολική και σύγχρονα διαθέσιμη πληροφόρηση. Συνάπτει συνεργασία με άλλα αποθετήρια και οργανισμούς, με σκοπό την ανταλλαγή δεδομένων.

Λόγω της κινήματος της ανοικτής πρόσβασης σ' ένα αποθετήριο διακρίνεται η αναζήτησή του μόνο μέσω ελεύθερης και δημόσιας χρήσης στο κοινό. Επιλέγει το λογισμικό του, που πρέπει να είναι ανοικτού κώδικα. Με τις πρακτικές διαχείρισής του διατίθενται ικανοποιητικοί πόροι χρηματοδότησης και καταρτισμένοι εργαζόμενοι. Η πολιτική και η πρακτική του κατεύθυνση αξιολογείται από ειδικούς (είτε είναι τμήμα του προσωπικού του ή είναι εξωτερικοί αξιολογητές). Προσφέρει προστασία πρόσβασης και παροχής μεταδεδομένων, μοναδικούς αναγνωριστικούς αριθμούς, στοιχεία ταυτότητας και έκδοσης, αντίγραφα ασφαλείας και ανοικτών συνδεδεμένων δεδομένων. Καθορίζει το στρατηγικό πλαίσιο διατήρησης του αποθετηρίου διαμορφώνοντας την πολιτική του, σε επίπεδο διαχείρισης πληροφορίας και συγκέντρωσης συλλογών. Διαθέτει ένα ανοιχτό «καθεστώς

διαφάνειας» (Faundeen, 2017) για τον κάθε ενδιαφερόμενο χρήστη, με σκοπό να φαίνονται οι λειτουργίες και οι αλλαγές του στο χρόνο. Έχει συγκροτήσει ένα πρόγραμμα δαπανών και κόστους, με σκοπό να ελέγχονται «οι χρηματοδοτήσεις του, οι επενδυτικές του δραστηριότητες και τα έξοδα λειτουργίας του» (Faundeen, 2017) από τον κάθε χρήστη. Ενώ, έχει δημιουργήσει και ένα «καθεστώς ασφαλείας» (Faundeen, 2017), που αφορά τόσο το περιεχόμενο του (π.χ. αντίγραφα ασφαλείας, προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και των αδειών χρήσης ενός έργου), όσο και τη μελλοντική διατήρηση και τη συντήρηση του (π.χ. ψηφιακή πρόσβαση και διασφάλιση των συλλογών του από καταστροφές σε επίπεδο συλλογής).

Για να λειτουργήσει ένα αποθετήριο ανοικτής πρόσβασης πρέπει να υπάρχει και η κατάλληλη χρηματοδότηση για να καλύψει «τις λειτουργικές ανάγκες και τον εξοπλισμό του» (Kitchin R., Collins S. etc, 2016). Η χρηματοδότηση του προέρχεται από το κράτος, εφόσον είναι υπηρεσία ενός δημόσιου οργανισμού, έχει ανοικτό χαρακτήρα πρόσβασης και εξυπηρετεί τις ανάγκες της κοινωνίας. Σε περίπτωση που δεν επαρκεί η κρατική χρηματοδότηση του μπορεί να αναζητηθούν από το ίδιο «εναλλακτικοί τρόποι χρηματοδότησης» (Kitchin, Collins, etc, 2016), με σκοπό να καλυφθούν ανάγκες του (π.χ. η ψηφιοποίηση πλούσιο όγκου του υλικού της). Σε περίπτωση, όμως, που η χρηματοδότησή του λειτουργεί με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια επιβαρύνεται ο χρήστης με κόστος συνδρομής, απαξιώνεται ο δημόσιος και ανοικτός χαρακτήρας του αποθετηρίου, αλλά και η κοινωνική συμβολή του.

Σ' ένα αποθετήριο συγκροτείται ένα συνεκτικό και πλήρες πλαίσιο πρακτικών μεταδεδομένων και δεδομένων, που χρησιμοποιούνται μ' ένα εύκολο και κατανοητό τρόπο από τους χρήστες του, που αποθηκεύονται, συντηρούνται και διατηρούνται μελλοντικά. Ο χρήστης επαναχρησιμοποιεί τα δεδομένα αυτά που ανακτά, με ελεύθερο και ανοικτό τρόπο.

Σέβεται, προστατεύει, διαφυλάσσει και τεκμηριώνει το έργο ενός δημιουργού/δικαιούχου, που ρυθμίζεται με βάση τα πνευματικά και ηθικά δικαιώματα του, μαζί με τους περιορισμούς, τις απαγορεύσεις και τα προσωπικά δεδομένα του. Τα πνευματικά δικαιώματα τα παραχωρούν σ' αυτό οι δημιουργοί και/ή δικαιούχοι του έργου και καθορίζουν κιόλας «το πλαίσιο πρόσβασης» (Λιάχη, 2021) του. Η πρακτική αυτή βασίζεται στο κίνημα της ανοικτής πρόσβασης, αλλά και στηρίζει μηχανισμούς ελέγχου (π.χ. για να διατυπωθεί εάν η εργασία είναι πρωτότυπης μορφής ή είναι προϊόν λογοκλοπής) για την

πνευματική προστασία ενός έργου. Διαπαιδαγωγεί τους χρήστες το πως θα χρησιμοποιούν τις άδειες πνευματικής πρόσβασης και χρήσης ενός έργου, που αυτές δεν λειτουργούν τιμωρητικά αλλά μόνο εκπαιδευτικά. Η διαπαιδαγώγηση του χρήστη από μια βιβλιοθήκη και από ένα αποθετήριο είναι μια σημαντική εργασία μ' ένα συγκεκριμένο κοινωνικό ρόλο, διότι διασφαλίζει «εγκυρότητα και αξιοπιστία» (Λιάχη, 2021) του ρόλου τους, αλλά και τα δύο συγκροτούν ένα πεδίο ισότητας και εμπιστοσύνης μεταξύ των χρηστών.

Καθορίζει την πολιτική του με βάση τη νομοθεσία «της προστασίας της πνευματικής δημιουργίας» (Βράττης, 2015) της χώρας που ανήκει ο οργανισμός του. Ο ελληνικός νόμος 2121/1993 διασφαλίζει την προστασία της εργασίας ενός δημιουργού και καθορίζει τα περιουσιακά και ηθικά δικαιώματα του (άρ. 3 και 4). Όσο και εάν ένα αποθετήριο έχει διαμορφώσει ένα ανοιχτό πεδίο χρήσης για τα τεκμήρια που συλλέγει, επειδή σέβεται το νόμο αναγκάζει και τον εκάστοτε χρήστη ενός έργου να αναφερθεί στον δημιουργό του. Δεν λογοκρίνει τις ιδέες ενός συγγραφέα ούτε ο νόμος ούτε το αποθετήριο.

Τα αποθετήρια χωρίζονται σε ιδρυματικά και σε θεματικά, που αυτά χρησιμοποιούνται από διαφορετικά ιδρύματα και οργανισμούς, ανάλογα με το ρόλο, το σκοπό και την εργασία τους ως αποθετήρια. Το ιδρυματικό αποθετήριο συλλέγει, τεκμηριώνει και ψηφιοποιεί το σύνολο της εκπαιδευτικής και ερευνητικής εργασίας, που έχει δημιουργηθεί από την κοινότητα ενός ακαδημαϊκού ιδρύματος. Το αποθετήριο αυτό αποτελεί τμήμα ενός πανεπιστημίου και μαζί μ' αυτό προνοεί για τη διάχυση της επιστημονικής γνώσης και πληροφορίας στους χρήστες για διηνεκή και μελλοντική διατήρηση. Συλλέγει τη «γκρίζα» βιβλιογραφία, δηλαδή τις πτυχιακές εργασίες ενός φοιτητή, τις διδακτορικές διατριβές, τις σημειώσεις ενός καθηγητή στο μάθημα κ.ά. Σ' αυτά ο χρήστης καταθέτει το τεκμήριό του και μαζί μ' αυτό υποβάλλει τους δικούς του όρους πρόσβασης για την προστασία του πνευματικού του δημιουργήματος.

Από την άλλη, το θεματικό αποθετήριο επικεντρώνεται στη συλλογή της πληροφορίας στη βάση του θέματος, παρμένη από διαφορετικά ιδρύματα και οργανισμούς. Ένα θεματικό αποθετήριο ενός οργανισμού ή μιας βιβλιοθήκης μπορεί να συγκεντρώνει όλη την ερευνητική εργασία φερ' ειπείν ενός επιστημονικού αντικειμένου, που έχουν εξειδικευτεί άλλοι εθνικοί οργανισμοί. Το ψηφιακό αυτό υλικό διαμορφώνει τη πληροφορία του στη βάση συγκεκριμένων προτύπων, προκειμένου να διαμορφωθούν μεταδεδομένα στο υλικό του και να έχει τεκμηριωμένη διαδικτυακή διάθεση.

Τα ιδρυματικά και θεματικά αποθετήρια «έχουν καθορισμένη στοχοθεσία» (Κουλούρης, 2015) στο ρόλο και στο υλικό που επιλεγμένα συγκεντρώνουν και συμβάλλουν στη δημοσίευση νέας γνώσης. Συνδέονται με τη διαδικασία της αυτοαρχαιοθέτησης, που καθορίζεται με διαφορετικές ροές εργασίας στα ιδρυματικά και στα θεματικά αποθετήρια. Επίσης, το περιεχόμενό τους το συγκεντρώνουν είτε με βάση το θέμα ή μέσω της γκρίζας βιβλιογραφίας ενός ιδρύματος, και όχι με βάση «την κατηγορία ή την προέλευσή του» (Κουλούρης, 2015).

Στην αυτοαρχαιοθέτηση συντελούνται αλλαγές σε επίπεδο ρόλων εργασιών, που αφορούν «τη πρωτοτυπία» (Κουλούρης, 2015) του εκάστοτε τεκμηρίου που συλλέγει το αποθετήριο. Χρειάζεται να αξιοποιήσει το κατάλληλο λογισμικό για τους σκοπούς του και να διευκολύνει το χρήστη-καταθέτη με την αυτοαρχαιοθέτηση στη διαδικασία υποβολής του τεκμηρίου του. Ο ίδιος κατέχει ουσιαστικό ρόλο σ' αυτήν και δεν πρέπει να απαξιωθεί η βοήθεια που συνεισφέρουν σ' αυτήν οι επαγγελματίες της πληροφόρησης ενός αποθετηρίου.

Υπάρχουν διαφορές μεταξύ αποθετηρίων και ψηφιακών βιβλιοθηκών. Στις βιβλιοθήκες οι εργαζόμενοι συλλέγουν και τεκμηριώνουν περιεχόμενο, από την άλλη στα αποθετήρια η εργασία κατάθεσης γίνεται κατά βάση από το χρήστη μέσω της αυτοαρχαιοθέτησης και προσπαθούν να δημιουργήσουν κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας εξαιτίας του ανοικτού χαρακτήρα τους. Για την αναζήτηση και τη θεματική επικέντρωση σ' ένα έργο από το χρήστη τα αποθετήρια χρησιμοποιούν εξελιγμένα μέσα και εργαλεία σε σχέση με τις βιβλιοθήκες που δεν έχουν εξειδικευτεί τόσο έντονα σ' αυτά τα εργαλεία και έχουν μια πιο παραδοσιακή λειτουργία για τον ίδιο σκοπό.

Η βιβλιοθήκη και, αντίστοιχα, το αποθετήριο βοηθούν να αναζητήσει ο χρήστης συγκεκριμένα τεκμήρια σε σχέση με τη δραστηριότητά του. Όμως, το αποθετήριο το κάνει με πιο εξελιγμένο τρόπο και χρησιμοποιεί, κιάλας, «υπηρεσίες προσωποποιημένων πληροφοριών CRIS» (Λιάχη, 2021). Ακόμη, ένα αποθετήριο συμβάλει στο κίνημα της ανοικτής πρόσβασης με την πληροφορία και τη γνώση που διαθέτει, χωρίς, ιδιαίτερα, περιορισμούς και απαγορεύσεις.

2.2 Ανοικτή Πρόσβαση και Πολιτικές Πρόσβασης

Η ανοικτή πρόσβαση έφερε αλλαγή στην ελεύθερη και διαθέσιμη αναπαραγωγή, ανάπτυξη και επαναχρησιμοποίηση της γνώσης, της πληροφορίας και της έρευνας για ερευνητικούς,

εκπαιδευτικούς και ψυχαγωγικούς λόγους. Αυτό έχει χρήσιμο ρόλο για την εξυπηρέτηση των χρηστών και της κοινωνίας. Η γνώση αποτελεί «κτήμα» της κοινωνίας για την ανάπτυξη και την εξέλιξη της. Έχει διευκολύνει τη χρήση της ανταλλαγής δεδομένων και πληροφοριών. Χωρίς το κίνημα της ανοικτής πρόσβασης δεν θα είχαν αναπτυχθεί και οι άδειες Creative Commons με τη συμβολή τους στον χώρο της πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά και δεν θα είχαν συγκροτηθεί και τα αποθετήρια. Επίσης, καθορίζεται ως μια πολιτική πρόσβασης που συγκροτεί μια πρόταση «θεμελιώδης διακήρυξης» (Λιάχη, 2021)⁷, που αυτό έχει συμβεί μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών.

Υπάρχει διάκριση στο περιεχόμενο της πληροφορίας, που η ίδια διακρίνεται σε «δομημένη ή αδόμητη» (Λιάχη, 2021). Η πληροφορία είναι «δομημένη» (Λιάχη, 2021) προς τεκμήρια που έχουν ενταχθεί σε οργανισμούς (όπως π.χ. στα αποθετήρια), που προς αυτούς η ανοικτή πρόσβαση είναι η πιο διαδεδομένη μορφή πολιτικής πρόσβασης. Τα τεκμήρια εκείνα που είναι «αδόμητα» (Λιάχη, 2021) βρίσκονται εντός των μηχανών αναζήτησης του διαδικτύου, χωρίς να είναι τμήμα της συλλογής ενός οργανισμού ή μιας υπηρεσίας. Με βάση την κατάσταση αυτή διαμορφώνονται τάσεις σε επίπεδο πρόσβασης της πληροφορίας. Η μία είναι αυτή της συνδρομητικής, που το κόστος συνδρομής μετακυλιέται στο χρήστη. Η άλλη που έχει έναν πιο διαδεδομένο χαρακτήρα είναι αυτή της ανοικτής πρόσβασης, που δεν έχει κόστος συμμετοχής και δεν υπάρχουν αποκλεισμοί πρόσβασης στην πληροφορία. Συμπερασματικά, η ανοικτή πρόσβαση αποτελεί ένας εναλλακτικός τρόπος πρόσβασης.

Η ανοικτή πρόσβαση διακρίνεται «για την ελεύθερη και απαλλαγμένη από τους πιο πολλούς περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων διαδικτυακή πρόσβαση» (Κουλούρης, 2015). Τα τεκμήρια με ανοιχτά ελεύθερο και διαθέσιμο περιεχόμενο μπορούν να αξιοποιηθούν πολλές φορές από τον εκάστοτε χρήστη για την οποιαδήποτε δραστηριότητα του (εκπαιδευτική, ερευνητική και ψυχαγωγική). Είναι αναγκασμένος να αναφέρει το όνομα του δημιουργού

⁷ Η «Πρωτοβουλία Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης (2002)» (Λιάχη, 2021) και «η Διακήρυξη για την Εκδοτική Δραστηριότητα Ανοικτής Πρόσβασης (2003)» (Λιάχη, 2021) βοήθησαν στην εδραίωση αδειών δωρεάν πρόσβασης χωρίς γεωγραφικούς περιορισμούς, αλλά και άλλων αδειών χρήσης, διάθεσης και αναπαραγωγής. Με τις άδειες αυτές καθιερώθηκε η ανάκτηση ενός τεκμηρίου σ' ένα αποθετήριο. Συμπληρώθηκαν, επίσης, στις άδειες αυτές ακόμη δύο (2005), που καθορίζουν ότι ένα αντίγραφο που χρησιμοποιεί δεδομένα ανοικτής πρόσβασης είναι αναγκαίο να ενταχθεί ως τεκμήριο ενός χρήστη-δημιουργού σ' ένα αποθετήριο ανοικτής πρόσβασης.

του έργου που ο ίδιος έχει χρησιμοποιήσει, διότι έτσι σέβεται την εργασία και τον κόπο του δημιουργού ή/και του δικαιούχου ενός πνευματικού δημιουργήματος.

Η πρόσβαση των ψηφιακών τεκμηρίων από μεριάς βιβλιοθήκης πρέπει να διασφαλίζει την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων ενός δημιουργού. Πάνω στα δικαιώματα που δίνει ο δημιουργός/δικαιούχος στο χρήστη, αλλά και λόγω ύπαρξης όρων σπανιότητας ή μοναδικότητας προς ψηφιακά και ψηφιοποιημένα τεκμήρια μπορεί να υπάρχουν περιορισμοί πρόσβασης εκ μέρους της βιβλιοθήκης, όπως, αντίστοιχα, συμβαίνει και στα φυσικά τεκμήρια. Συνολικά, η ψηφιοποίηση των φυσικών τεκμηρίων αποτελεί μια στρατηγική εργασία της βιβλιοθήκης με σκοπό τη διηλεκτή διατήρηση του φυσικού περιεχομένου της («πολιτική μακροζωίας» (Parmar et al., 2021)). Επίσης, στη αρχή είναι αναγκαία η εργασία της πρόληψης για την προστασία του υλικού, διότι χωρίς αυτή δε θα μπορεί στη συνέχεια να γίνει η εργασία της ψηφιοποίησης, να υπάρχει η δυνατότητα της ψηφιακής πρόσβασης, αλλά και να διατεθεί κιάλας το υλικό διηλεκτές προς χρήση. Χρήσιμη εργασία αποτελεί, επίσης, στη αρχή και η αποθήκευση του υλικού, διότι πρέπει να καταγραφεί η πληροφορία του υλικού σε δεδομένα, «για να μην υποτιμηθεί η αξία του περιεχομένου του» (Parmar et al., 2021).

Στο πλαίσιο της εργασίας τους οι βιβλιοθήκες που έχουν εξειδικευμένο θεματικά περιεχόμενο δεν παράγουν μόνο πρόσβαση στις δημοσιεύσεις του επιστημονικού έργου ενός ερευνητή, αλλά και ψηφιακούς πόρους και περιεχόμενο (π.χ. οπτικοακουστικά μέσα, βάσεις δεδομένων κ.ά.). Αναλαμβάνουν νέες πρωτοβουλίες ψηφιοποίησης, κοινής χρήσης και πρόσβασης διαδικτυακού υλικού, βιβλίων και άρθρων. Διαμορφώνουν σε ψηφιακά πλαίσια τις παραδοσιακές πολιτικές και τις ροές εργασιών τους. Ενδιαφέρονται για τη διηλεκτή χρήση των ερευνητικών τους δεδομένων λειτουργώντας «ως κέντρα δεδομένων» (Kraft et al, 2017), με σκοπό τη διασύνδεση και την επαναχρησιμοποίηση τους. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο με τη χρήση μοναδικών αναγνωριστικών (DOI κ.ά.) και με «κοινοπραξίες σύνδεσης» (Kraft et al, 2017) ερευνητικών και ψηφιακών δεδομένων και πόρων, που έχουν συγκροτήσει οι βιβλιοθήκες διεθνώς ή ανά χώρα.

Έχουν διαμορφωθεί όροι και κανόνες για να μην παραβιάζεται το πνευματικό δημιούργημα (πνευματικά και ηθικά δικαιώματα) ενός δημιουργού από κακόβουλη χρήση. Οι οργανισμοί δομημένης πληροφορίας έχουν στηρίξει «μορφές και αδειοδοτήσεις ελέγχου» (Λιάχη, 2021) με αντίστοιχο νομικό πλαίσιο για να προστατεύεται η δουλειά ενός δημιουργού. Υπάρχουν

οδηγίες για να αντιληφθεί ο χρήστης πως θα αξιοποιήσει τις άδειες και τα δικαιώματα που κατέχει πάνω σ' ένα τεκμήριο. Επίσης, ένας χρήστης διαπαιδαγωγείται για να αποφεύγει την κακόβουλη χρήση και για να μην απαξιώνει τη αξία του έργου ενός δημιουργού.

Σίγουρα, ο κάθε οργανισμός ακολουθεί δική του πολιτική πρόσβασης, αλλά και με βάση αυτό συγκροτεί ένα συγκεκριμένο πλαίσιο πάνω στο οποίο λειτουργεί και η αυτοαρχαιοθέτηση. Στην αυτοαρχαιοθέτηση (ή «πράσινος δρόμος») ένας χρήστης προσδιορίζει κάμποσες ροές εργασίας, που εάν δεν γίνουν ένα τεκμήριο δεν θα ενταχθεί μέσα σ' ένα αποθετήριο. Ακολουθεί ένας χρήστης διάφορες ροές εργασίας, όπως είναι «η εγγραφή με την υποβολή των στοιχείων του, η κατάθεση ενός τεκμηρίου, η διασαφήνιση στοιχείων του έργου του, οι όροι και οι άδειες πρόσβασής και η τελική υποβολή του» (Λιάχη, 2021). Ακόμη, πρέπει να διατυπώσει επιλέγοντας μία από τις τρεις (3) άδειες πρόσβασης: «ελεύθερη, ιδρυματική (με το IP του φορέα) και κλειστή πρόσβαση» (Λιάχη, 2021).

Η ανοιχτή άδεια πρόσβασης είναι ελεύθερη και δημόσια με σκοπό τη χρήση και την επαναχρησιμοποίηση της χωρίς περιορισμούς από τους χρήστες. Οι ίδιοι έχουν με ελεύθερη διάθεση κάποια δικαιώματα, όπως να μπορούν να τους διατίθενται τεκμήρια «για λήψη, για αποθήκευση και για ανάγνωση» (Λιάχη, 2021). Πρέπει με τις άδειες χρήσης που αξιοποιούν οι χρήστες να αναφέρονται στον δημιουργό (Attribution, BY) και να χρησιμοποιούν ένα έργο για μη εμπορική σκοπιμότητα (Attribution & Non-Commercial use, BYNC).

Η ιδρυματική πρόσβαση (με το IP του ιδρύματος) έχει καθορίσει περιορισμένη πρόσβαση σε πλήρες κείμενο, αλλά και σε εσωτερικούς χρήστες ενός οργανισμού. Υπάρχει η δυνατότητα της πλήρους πρόσβασης σ' ένα τεκμήριο μόνο από ένα χρήστη που μπορεί να του διατίθεται πρόσβαση μέσω της IP διεύθυνσής του. Η πρόσβαση αυτή προσφέρει προνόμια στο ίδρυμα, στους δημιουργούς και στους εκδότες για τη στήριξη των πνευματικών δικαιωμάτων τους. Μια τέτοια πολιτική συντελεί στη δυνατότητα «επικοινωνίας» μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών δημιουργών και εκδοτών. Επίσης, βοηθάει τους δημιουργούς παρέχοντας τους γνώση γύρω από τη δυνατότητα χρήσης του SHERPA/ROMEO⁸ και συμβουλευοντάς τους γύρω από

⁸ Η βάση δεδομένων SHERPA/ROMEO έχει ως καθήκον να κανονίσει τις άδειες πρόσβασης «για περιοδικά και για πρακτικά συνεδρίων» (Λιάχη, 2021). Συγκεντρώνει περιληπτικά τις πληροφορίες για τις άδειες πρόσβασης και για τα δικαιώματά τους, όπως έχουν ήδη κατατεθεί από τους δημιουργούς και τους εκδότες του. Στηρίζει τους εκδότες να διαμορφώσουν τις δικές τους πολιτικές για την πρόσβαση και τη διάθεση ενός τεκμηρίου. Δε μπορεί να υπάρξει η διάθεση τους χωρίς να έχουν αυτοαρχαιοθετηθεί τα άρθρα των περιοδικών που έχουν συγκεντρωθεί με δομημένο τρόπο εντός των αποθετηρίων, αλλά και ελεύθερα στον ιστό του διαδικτύου.

την πολιτική πνευματικών δικαιωμάτων των εκδοτών. Για τη μορφή αυτής της πρόσβασης αξιοποιούνται οι άδειες της αναφοράς στο δημιουργό (Attribution, BY) και η άδεια μη εμπορικής χρήσης (Attribution & Non-Commercial use, BYNC). Επίσης, η κλειστή πρόσβαση διαμορφώνει τη δυνατότητα πρόσβασης μόνο για τα μεταδεδομένα και όχι ως προς το πλήρες κείμενο.

Σ' έναν χρήστη του διατίθεται η δυνατότητα από ένα ίδρυμα, με την πολιτική αυτοαρχαιοθέτησης του, να αποδέχεται «τις άδειες κατάθεσης έργου» (Λιάχη, 2021) που προβάλλει ένας δημιουργός στο έργο του. Παραχωρεί τα δικαιώματα του σ' ένα αποθετήριο ενός επιστημονικού φορέα, με σκοπό να τα διαφυλάξει και να τα διαχειριστεί. Επίσης, διασφαλίζει την ανάλογη πολιτική πρόσβασης από εκείνες τις αντίστοιχες που είναι διαθέσιμες, αλλά βασίζεται και στην πολιτική που ακολουθεί ένα αποθετήριο για να παραχωρήσει τα τεκμήρια του σ' αυτό. Οι χρήστες υποχρεώνονται να αποδεχτούν για χρήση τα δικαιώματα και τις άδειες εκχώρησης που έχουν προκύψει μέσα από την δική τους παραχώρηση.

2.3 Καταγραφή και ανάλυση των Εθνικών Βιβλιοθηκών

Η παρούσα ενότητα θα αναφερθεί σε παραδείγματα Εθνικών βιβλιοθηκών και στις πολιτικές πρόσβασης των ψηφιακών αποθετηρίων τους. Γίνεται αναφορά, κιάλας, στο συνολικό χαρακτήρα των βιβλιοθηκών, αλλά και στις υπόλοιπες υπηρεσίες και πολιτικές τους. Αυτό συμβαίνει για να φανεί ο συνολικό ρόλος και σκοπός τους. Επισημαίνονται, κιάλας, οι σύγχρονες εξελίξεις και τάσεις που υπάρχουν στο εκάστοτε αποθετήριο και σε καθεμία Εθνική βιβλιοθήκη.

Μια Εθνική βιβλιοθήκη αποτελεί ένα κτίριο που πρέπει να είναι το πιο τεχνολογικά εξελιγμένο ως η πιο κεντρική βιβλιοθηκονομική υπηρεσία μιας χώρας. Αναλαμβάνει το οποιοδήποτε κράτος τη χρηματοδότηση της μέσω του ετήσιου προϋπολογισμού του. Η δημόσια χρηματοδότηση της υπάρχει λόγω ότι οι συλλογές της είναι «κτήμα» του λαού της χώρας της. Μέσω της συμβολής της βιβλιοθήκης μια χώρα διαμορφώνει «την πολιτική της για τις υπόλοιπες εγχώριες βιβλιοθήκες» (Λιάχη, 2021). Έχει ως στόχο να συγκεντρώσει οργανωμένα την εθνική πολιτισμική και εκδοτική παραγωγή της χώρας, με σκοπό να τη

διαδόσει στην κοινωνία, αλλά και να τη διαφυλάξει για μελλοντική χρήση. Συνολικά, ο θεσμός της βιβλιοθήκης είναι δημιούργημα του ανθρώπινου πολιτισμού και της κοινωνικής προόδου. Γι' αυτό η πολιτική της πρέπει να συντείνει στην υποστήριξη της ανάπτυξης και της αναπαραγωγής της γνώσης.

Παρατηρείται στο σήμερα να υπάρχει αύξηση της χρήσης του ψηφιακού ανοικτού περιεχομένου εφόσον διατίθεται διαδικτυακά μέσω άλλων πηγών και προς ένα συγκεκριμένο αντικείμενο, σε σχέση με το συνολικό θεματικό περιεχόμενο της συλλογής μιας εθνικής βιβλιοθήκης. Αυτό φέρνει άγχος στις βιβλιοθήκες, για το εάν η κατάσταση αυτή υποβαθμίζει τον ρόλο τους και απαξιώνει την αξία των συλλογών τους στο χρήστη. Η λύση, πάντως, υπάρχει πάνω «στη συμφιλίωση τους με την ανοικτή διαδικτυακή πρόσβαση» (Reimer, 2018). Πρέπει να γίνουν «φορείς όχι μόνο ανοικτής γνώσης, αλλά και παγκόσμιας δικτύωσης» (Reimer, 2018), να βγουν από τον παραδοσιακό ρόλο τους και να εκσυγχρονιστούν με βάση τις τρέχουσες εξελίξεις, για τη διευκόλυνση του χρήστη πάνω στη πληροφορία που αναζητά μέσα από το παγκόσμια διαθέσιμο διαδικτυακό περιεχόμενο τους.

Μια εθνική ή οποιαδήποτε άλλη βιβλιοθήκη το υλικό που διαθέτει στη συλλογή της, ανάλογα της μορφής (αναλογικής ή/και ψηφιακής) του, πρέπει το ίδιο να είναι επεκτάσιμο και διευρυμένο. Χρειάζεται η ίδια να κάνει με αυτοματοποιημένο τρόπο «τις εργασίες περιγραφής και διάθεσης της πληροφορίας» (Parmar et al., 2021), με σκοπό τη διασφάλιση της διαδικτυακής χρήσης και πρόσβασης των ψηφιακών συλλογών της. Με την διαδικασία αυτή «εξοικονομούνται πόροι και γίνεται στοχευμένη η χρηματοδότησή της, πάνω στις λειτουργικές ανάγκες της» (Parmar et al., 2021), επειδή δεν χρειάζεται πάλι να επαναληφθούν διάφορες ψηφιακές εργασίες διατήρησης.

Τα τελευταία χρόνια, σε επίπεδο καταλογογράφησης έχουν συντελεστεί αλλαγές στο χώρο των Εθνικών βιβλιοθηκών. Πέρα από τη χρήση των προτύπων τους σε εθνικό πλαίσιο, μπορούν αυτό να το υπερβούν, για να τα χρησιμοποιήσουν διεθνώς. Είναι μια εξέλιξη που οφείλεται στην ανάπτυξη του διαδικτύου, με την βοήθεια που προσφέρει το ίδιο στη σύναψη συνεργασιών μεταξύ των βιβλιοθηκών, των βιβλιοθηκών με οργανισμούς, αλλά και με την επιστημονική κοινότητα. Ταυτόχρονα, η κατάσταση αυτή φέρνει αλλαγές και σε επίπεδο μεταδεδομένων, που αντί να υπάρχει «μια ιεραρχική αντίληψη» (Hider, 2019) στην ανάληψη δημιουργίας τους από τις βιβλιοθήκες, έχει διαμορφωθεί πια μια πιο συνεργατική προσέγγιση μεταξύ τους.

Περιλαμβάνει συγκεκριμένα η εργασία βιβλιοθήκες από διάφορες χώρες όχι μόνο του δυτικού, αλλά και όλου του κόσμου. Αναφέρθηκαν και βιβλιοθήκες πέρα του δυτικού αναπτυγμένου κόσμου, διότι δεν υπάρχει από το συγγραφέα κάποιο στοιχείο προκατάληψης για τις βιβλιοθήκες αναπτυσσόμενων χωρών ή νέων αναδυόμενων οικονομιών (π.χ. Κίνα). Αναφέρονται βιβλιοθήκες απ' όλο τον κόσμο που έχουν δυναμικό ρόλο στη διαμόρφωση και στην ανάπτυξη της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και στην ανταλλαγή γνώσης και δεδομένων στη διεθνή βιβλιοθηκονομική κοινότητα, στους οργανισμούς διάδοσης της γνώσης, στην κοινότητα των ερευνητών και στους χρήστες. Είναι εξελιγμένες σε επίπεδο τεκμηρίωσης, καταγραφής και πολιτικών πρόσβασης ως προς το διαθέσιμο υλικό τους. Σκοπός τους, επίσης, είναι η διασφάλιση για το μέλλον της πολιτισμικής κληρονομιάς των χωρών τους, μέσω της πολιτικής διατήρησης και ψηφιοποίησης.

Οι Εθνικές βιβλιοθήκες υπερασπίζονται την ανοικτή πρόσβαση της γνώσης μέσω των αντίστοιχων πολιτικών τους προς τους χρήστες. Συγκροτούν ψηφιακά αποθετήρια για να ενισχύσουν περισσότερο τη θέση τους για ανοιχτά προσβάσιμα δεδομένα με σκοπό τη χρήση τους από την κοινωνία. Με το τρόπο αυτό επαγρυπνούν για την ανάπτυξη πολιτών με κριτική αντίληψη, δημοκρατικές ευαισθησίες και ελεύθερη γνώση.

2.3.1 Εθνική Βιβλιοθήκη των ΗΠΑ - (Library of Congress – LC)

Η βιβλιοθήκη του Κογκρέσου θεωρείται η πιο αναγνωρίσιμη βιβλιοθήκη του κόσμου, λόγω της τεκμηριωτικής πολιτικής που υλοποιεί. Αποτελεί «φορέας αναφοράς» (Library of Congress, 2022) για όλες τις βιβλιοθήκες του κόσμου, διότι τις επηρεάζει σε επίπεδο διαχείρισης υλικού και γνώσης. Στοχεύει στην ανατροφοδότηση με παγκόσμια γνώση το λαό των ΗΠΑ και το Κογκρέσο. Ακολουθεί πολιτική ανοικτής πρόσβασης, ακόμη και για δημιουργήματα άλλων εποχών, όπου μπορεί να εκφράζονται αναχρονιστικές ιδέες και στερεότυπα απέναντι σε ομάδες του πληθυσμού (π.χ. ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα). Σκοπός της είναι η διαμόρφωση μιας «ανταποκρίσιμης» (Westervelt, T., 2015) συλλογής σε επίπεδο ανάπτυξης έρευνας και γνώσης. Για την εργασία αυτή η βιβλιοθήκη επεκτείνει τους πόρους της, συγκροτώντας μια συλλογή με διευρυμένο περιεχόμενο, ψηφιακό και αναλογικό. Διαθέτει προς πρόσβαση δεδομένα από ένα ευρύ πεδίο πηγών, όπως είναι η κυβέρνηση της χώρας της, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, τα ερευνητικά ινστιτούτα και οι εμπορικές κερδοσκοπικές εταιρείες. Η πολιτική της σε επίπεδο διάθεσης περιεχομένου είναι ανοιχτή στους χρήστες, πολυσύνθετη σε επίπεδο ιδιοκτησίας και ευκολονόητη για χρήση. Μπορεί να

συνδεθεί με εξωτερικούς συνδέσμους, που βρίσκονται εντός της σελίδας της, για λόγους, καθαρά, ενημερωτικούς σε πληροφορία.

Όλα τα έργα πνευματικής ιδιοκτησίας που εκδίδονται στις ΗΠΑ υπόκεινται στην ρύθμιση της υποχρεωτικής κατάθεσης (mandatory deposit) του νόμου πνευματικών δικαιωμάτων. Από την πρώτη στιγμή δημοσίευσης ενός έργου μέχρι το διάστημα τριών μηνών από τότε που κυκλοφόρησε πρέπει να αποσταλεί σε δύο αντίγραφα της καλύτερης έκδοσης του στο γραφείο πνευματικών δικαιωμάτων. Στη συνέχεια πρέπει να κατατεθεί για χρήση προς τη βιβλιοθήκη του Κογκρέσου. Η υποχρεωτική κατάθεση ισχύει αντίστοιχα και για έργα ξένων εκδοτών που εκδίδονται στις ΗΠΑ, εφόσον έχει ήδη εκδοθεί νωρίτερα σε άλλη χώρα. Ισχύει, ακόμη, και για έργα που δεν έχουν σήμανση πνευματικών δικαιωμάτων. Για ένα οποιοδήποτε ξένο έργο ο εκδότης του υποχρεούται μόνο ένα αντίγραφο να καταθέσει. Σ' ένα, όμως, έργο υποχρεωτικής κατάθεσης μπορεί να υπάρχουν ορισμένες εξαιρέσεις που ρυθμίζονται από το γραφείο πνευματικών δικαιωμάτων.

Βασίζεται στον αμερικάνικο νόμο πνευματικής ιδιοκτησίας και αποσπά υλικό μετά από συνεννόηση των εκδοτών και της βιβλιοθήκης, από κατάθεση, αγορές, δωρεές και συνεργασίες. Σύμφωνα με τον ομοσπονδιακό νόμο πνευματικής ιδιοκτησίας των ΗΠΑ το έργο ενός δημιουργού προστατεύεται, αναλόγως εάν έχει ή όχι πάνω του «σήμα (©) πνευματικής ιδιοκτησίας» (Library of Congress, 2022). Τη στιγμή που σταματάει η πνευματική προστασία ενός έργου, μπορεί να παίρνει ελεύθερα την άδεια δημόσιας χρήσης (public domain) του⁹. Υπάρχουν, κιόλας, έργα που τις άδειες τις θέτουν οι κάτοχοί τους και βρίσκονται σε καθεστώς κοινής χρήσης (public domain) ή εξαιρέσεων ή αδειών CC. Εάν ένας κάτοχος δεν εμφανίζεται πάνω στην ιδιοκτησία ενός έργου, ίσως μπορεί να υπάρχει πάνω στο έργο καθεστώς εξαιρέσεων ή μπορεί να μην είναι προς χρήση. Επίσης, η LC είναι αναγκασμένη να προστατεύσει ένα οποιοδήποτε έργο εντός των συλλογών της, ανεξαρτήτως εάν έχει ψηφιακή ή φυσική μορφή. Είναι, ακόμη, υποχρεωμένη να ακολουθεί τους κανόνες χρήσης, πάνω σ' ένα έργο που έχει δοθεί ως δωρεά σ' αυτήν από τους κατόχους του. Δεν δικαιούται να προσφέρει άδεια χρήσης του υλικού της στο χρήστη. Προσφέρει «δήλωση ακριβείας»

⁹ Τα τεκμήρια που διαθέτουν δημόσια χρήση και ελεύθερη αναπαραγωγή διακρίνονται σε ομάδες: όπως είναι η ομάδα της ηλικίας τους (εβδομήντα έτη μετά τον θάνατο του δημιουργού της άδειας και ενενήντα πέντε χρόνια από την αρχική δημοσίευσή του), του χρόνου διακοπής της, εκείνα που δεν καλύπτονται με πνευματική ιδιοκτησία, όσα έχουν συγκεκριμένες άδειες από τον δημιουργό τους και αυτά που ένας δημιουργός δεν έχει περιορίσει τη χρήση τους.

(Library of Congress, 2022) είτε πάνω σε υλικό ελεύθερης πρόσβασης ή με περιορισμένες χρήσεις δικαιωμάτων. Επιπλέον, τα έργα που είναι δημιουργήματα των εργαζομένων των κυβερνητικών οργανισμών και της LC έχουν άδεια κοινής χρήσης (παίρνουν άδεια «CC0 1.0 Universal» (Library of Congress, 2022)).

Διασφαλίζει ανοικτή πρόσβαση στους χρήστες για ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς προς επιλεγμένα σύνολα δεδομένων από γεννημένο ψηφιακό περιεχόμενο και από περιεχόμενο παραδοσιακής μορφής. Επιδιώκει να ενισχύσει τη δυνατότητά της να έχει όλο και μεγαλύτερη πρόσβαση σε ψηφιακό περιεχόμενο, αλλά και να δημιουργήσει μια ευρεία συλλογή για τη διάθεση χρήση της από ερευνητές που τους απασχολούν διάφορα επιστημονικά αντικείμενα (π.χ. οι ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες)¹⁰. Υπάρχουν όμως και εξαιρέσεις σε επίπεδο πρόσβασης προς τη διάθεση συνόλων δεδομένων, που αυτά μπορεί να μην είναι ανοιχτά διαθέσιμα προς τους χρήστες ή να διατεθούν προς πρόσβαση μόνο εντός της βιβλιοθήκης. Επίσης, ένας οποιοσδήποτε ερευνητής πρέπει να ζητήσει γραπτή άδεια χρήσης για υλικό που δεν είναι διαθέσιμο για δημόσια χρήση. Εάν εντός της συλλογής της βιβλιοθήκης εισέλθει νέα έκδοση ενός συνόλου δεδομένων, τότε δεν σημαίνει ότι θα τροποποιηθεί ή θα διαγραφεί η προηγούμενη έκδοσή του. Όλες οι προγενέστερες εκδόσεις του θα είναι διαθέσιμες εντός του ψηφιακού αποθετηρίου που βρίσκεται, μαζί με το νέο του αντίγραφο. Η συλλογή κάθε νέας έκδοσης συνόλου δεδομένων ελέγχεται από τον εκάστοτε βιβλιοθηκονόμο που έχει αναλάβει αυτό το έργο.

Στην διατήρηση της χρειάζεται σίγουρα, πρώτα, η εξέλιξη εκείνων των «προδιαγραφών» (Westervelt, 2015), όπου τα τεκμήρια θα πάρουν ένα συγκεκριμένο χαρακτήρα, με σκοπό να γίνουν αντιληπτά τα ιδιαίτερα φυσικά και τεχνικά τους γνωρίσματα, εκείνα που μπορούν να αξιοποιηθούν για μελλοντική χρήση. Συγκεκριμένα, το τμήμα συντήρησή της LC διασφαλίζει τη διατήρηση των γενικών και ειδικών εντύπων των συλλογών της (π.χ. σπάνια βιβλία, φωτογραφίες κ.ά.). Οι εργασίες της ψηφιακής διατήρησης (π.χ. ψηφιακή αποθήκευση, μεταδεδομένα κ.ά.) στις συλλογές της (π.χ. συλλογή ταινιών του καταλόγου εθνικού μητρώου της LC, ως τμήμα της εθνικής κληρονομιάς των ΗΠΑ) γίνονται μέσα από πολλές μονάδες της βιβλιοθήκης, που σκοπός τους είναι «η βιωσιμότητα του περιεχομένου και των

¹⁰ Τα σύνολα δεδομένων είναι δυνατό να ληφθούν μέσα από τις μεμονωμένες σελίδες των αντικειμένων τους. Χρειάζεται τότε να γίνει συμπίεση τους μέσα από ένα αρχείο .zip, που αυτό θα συμπεριλαμβάνει και σχετικό συνοδευτικό υλικό (π.χ. λεξικά δεδομένων). Επίσης, υπάρχει και η κατάσταση πολλά από τα σύνολα δεδομένων να μπορούν να διατεθούν για άμεση λήψη από το loc.gov, αλλά υπάρχουν και συγκεκριμένες εξαιρέσεις που αποτρέπουν μια τέτοια διαδικασία.

στοιχείων του υλικού» (Library of Congress, 2022). Για την ψηφιοποίηση περιεχομένου συντελείται, επίσης, μια συντονισμένη προσπάθεια μεταξύ είκοσι ομοσπονδιακών υπηρεσιών μέσα από το πρόγραμμα FADGI (πρωτοβουλία ψηφιακών κατευθυντήριων γραμμών ομοσπονδιακών γραμμών), που ιδρύθηκε το 2007 και ασχολείται με τη διαμόρφωση κοινών πρακτικών για ψηφιοποιημένο και γεννημένο ψηφιακό υλικό.

Η βιβλιοθήκη είναι πρωτοπόρα στην καθιέρωση θεματικών επικεφαλίδων επιστημονικών όρων, που χρειάζεται αυτές να αναθεωρούνται διαρκώς και/ή να δημιουργούνται καινούργιες¹¹. Για τη διαμόρφωση ή αναθεώρηση επικεφαλίδων υποβάλλονται προτάσεις από το προσωπικό της βιβλιοθήκης στο συνεργατικό πρόγραμμα SACO, που ενισχύει την αναζήτηση του χρήστη μέσα σ' ένα πλαίσιο συνεταιριστικής εργασίας. Επίσης, το σύστημα καταλογογράφησης RDA αποτελεί έναν οδηγό για τη δημιουργία μεταδεδομένων για βιβλιοθήκες και οργανισμούς πολιτιστικής κληρονομιάς, που αυτά βασίζονται σε διεθνή πρότυπα προς το χρήστη. Επίσης, το PCC («Program for Cooperative Cataloging» (Library of Congress, 2022)) της βιβλιοθήκης είναι ένα συνεταιριστικό πρόγραμμα καταλογογράφησης με διεθνή εμβέλεια παρέχοντας εξειδίκευση και εκπαίδευση με μια σειρά μαθημάτων. Παρατηρείται ως αρνητικό στοιχείο ότι έχει μια επιλεκτική χρήση από τους συμμετέχοντές του. Με τα χρόνια, πάντως, η σχέση αυτή γίνεται πιο συνεπής, όσο αναπτύσσονται οι πρακτικές και οι κανόνες καταλογογράφησης. Ακόμη, χαρακτηρίζεται ως η υπηρεσία εκείνη που αλλάζει τα καθιερωμένα αρχεία δεδομένων, διότι αντικαθιστά την καταγραφή των συμβολοσειρών σε μια κατεύθυνση «ταυτοτήτων και οντοτήτων» (PCC, 2018). Επίσης, εντός του PCC υπάρχει ως τμήμα του το πρόγραμμα NACO (συνεταιριστικό πρόγραμμα ονομαστικής αρχής), με σκοπό την ένταξη εξουσιοδοτημένων δεδομένων από διεθνείς βάσεις δεδομένων. Τα ιδρύματα αυτά πρέπει να εντάξουν τα καθιερωμένα τους αρχεία στην συγκεκριμένη εθνική υπηρεσία αρχείων. Όσο και εάν έχει προχωρήσει «το πλαίσιο της συνεταιριστικής εργασίας» (Neatrou & Myntti, 2019) στην καταλογογράφηση, τόσο οι βιβλιοθήκες στις ψηφιακές συλλογές τους έχουν να λύσουν το ζήτημα της προστασίας και της ακρίβειας τους σε επίπεδο καθιερωμένων αρχών. Ταυτόχρονα, η βιβλιοθήκη επαγρυπνεί για την αλλαγή των θεματικών της επικεφαλίδων για αυτόχθονους πληθυσμούς κάνοντας τις

¹¹ Οι επικεφαλίδες κατηγοριοποιούνται από τη βιβλιοθήκη σε ειδικές ομάδες επικεφαλίδων, όπως είναι «οι LCSH, οι θεματικές επικεφαλίδες για παιδιά (CYAC), οι επικεφαλίδες για ειδικούς/έντυπους όρους (LCGFT), οι επικεφαλίδες δημογραφικών όρων (LCDGT), οι επικεφαλίδες προγραμμάτων μουσικής (LCMPT) και το LCC» (Library of Congress, 2022).

απαραίτητες διορθώσεις, προκειμένου να καταργηθούν οι προσβλητικές αναγραφές, σεβόμενη τον πολιτισμό και την ιστορία τους.

Το αποθετήριο NDNP (εθνικό πρόγραμμα ψηφιακών εφημερίδων - National Digital Newspaper Program) δημιουργήθηκε για να στηρίξει τη βάση δεδομένων *Chronicling America*¹², που στηρίζει την υποδομή του «στο Open Archive Information System (OAIS)» (Library of Congress, 2022). Ως αποθετήριο συνεργάζεται με «το National Endowment for the Humanities (NEH)» (Library of Congress, 2022) και με τη βιβλιοθήκη του Κογκρέσου. Η συνεργασία αυτή διασφαλίζει τη δυνατότητα μακροπρόθεσμης και μόνιμης πρόσβασης της ψηφιακής πηγής βιβλιογραφικών πηγών των ιστορικών εφημερίδων. Επιλέχθηκαν προς ψηφιοποίηση συγκεκριμένες εφημερίδες που αποτελούν τμήμα της συλλογής ιδρυμάτων από όλες τις πολιτείες της Αμερικής, που χρηματοδοτούνται από το NEH. Το σημερινό πρόγραμμα στηρίζεται στην κληρονομιά που άφησε πίσω του «το πρόγραμμα εφημερίδων των ΗΠΑ (USNP, 1982-2011)» (Library of Congress, 2022). Το NDNP σήμερα ενισχύει την αξία της χρήσης βιβλιογραφιών και μικροταινιών του προγράμματος USNP. Υποστηρίζει την επέκταση της πρόσβασης σε πληροφορίες και στηρίζει τα ιδρύματα να αποφασίσουν, ποιο θα είναι το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο εφημερίδων που θα επιλέξουν να διαθέσουν ελεύθερα στον εθνικό πόρο εφημερίδων.

Από το 2003 η βιβλιοθήκη με το NEH προχώρησαν στην υπογραφή μιας επίσημης συμφωνίας που διαμόρφωνε συγκεκριμένα τους στόχους και τις αρμοδιότητες για το πρόγραμμα. Από το 2004 καθορίστηκαν τα διετή βραβεία NDNA για να στηρίξει ακόμη περισσότερο τη μελέτη της Αμερικάνικης ιστορίας. Με τη βράβευση η βιβλιοθήκη διασφαλίζει την ένταξη ιδρυμάτων πολιτιστικής κληρονομιάς στο αποθετήριο, με σκοπό τη διάθεση κοντά εκατό χιλιάδων ψηφιοποιημένων σελίδων εφημερίδας ανά βραβείο, που αυτές βρίσκονται προς πρόσβαση μέσα από την ιστοσελίδα *Chronicling America*. Το NEH, επίσης, από το 2005 και μετά έχει δώσει διαθέσιμους χρηματοδοτικούς πόρους σε οργανισμούς και ιδρύματα (π.χ. πανεπιστήμια από χώρες της Ευρώπης κ.ά.), για να ενταχθούν στο πρόγραμμα το επόμενο

¹² Μια βάση δεδομένων που λειτουργεί στη βάση του πρωτοκόλλου API αποτελεί το «**Chronicling America: American Historical Newspapers APIs**» (Library of Congress, 2022), όπου σ' αυτό επιλέγονται εκατομμύρια ψηφιοποιημένες σελίδες ιστορικών εφημερίδων. Η κάλυψη της βάσης αναφέρεται με δεκαετίες, πολιτείες και γεωγραφικά εδάφη εντός ΗΠΑ. Τα αρχεία εφημερίδων και βιβλιοθηκών που έχουν διαθέσιμες εφημερίδες υπολογίζονται σε «εκατόν σαράντα χιλιάδες τίτλους» (Library of Congress, 2022). Η συλλογή δεδομένων ενημερώνεται τακτικά εντός ιστότοπου με ετήσια αναγραφή. Επίσης, ως βάση δεδομένων λειτουργεί με ευρείες μορφές χρήσεων, αλλά και τα δεδομένα της εμφανίζονται με πολλαπλό τρόπο διάθεσης και πρόσβασης μια εκτενή διεπαφή προγραμματισμού API, για να γίνονται ορατά στο κοινό.

χρονικό διάστημα. Για εκείνα τα ιδρύματα που επιδιώκουν να ενταχθούν στο αποθετήριο χρειάζεται να βασιστούν στις οδηγίες του NEH, πάνω στην πρόσκληση συμμετοχής που υλοποιεί το ίδιο κάθε χρόνο.

2.3.2 Εθνική Βιβλιοθήκη της Μ.Βρετανίας - (British Library - BL)

Η Εθνική βιβλιοθήκη της Μ. Βρετανίας (British Library) συντελεί με την ανοικτή διάθεση της γνώσης της εθνικής κληρονομιάς της να αποτελέσει ένα κέντρο ενδιαφέροντος για έρευνα και πολιτισμό. Με τις υπάρχουσες υπηρεσίες της προωθεί την πολιτική σύνδεσης της με εκπαιδευτικά και μαθησιακά ιδρύματα, τις εγχώριες βιβλιοθήκες και τον βιομηχανικό κλάδο (νόμος του 1972). Η συλλογή των τεκμηρίων της εκδοτικής εθνικά παραγωγής συντελεί από μεριάς BL στην ανοικτή πρόσβασης και στη δημόσια χρηματοδότηση της έρευνας. Υπάρχει «η αρχή» ότι η κρατικά χρηματοδοτούμενη έρευνα είναι ανοιχτά διαθέσιμη, όχι μόνο στην πανεπιστημιακή κοινότητα αλλά και στην κοινωνία, για την ανάπτυξη και τη αναγνωρισιμότητά της εντός χώρας. Συνεργάζεται για «μοντέλα πρόσβασης και χρηματοδότησης» (The British Library, 2022) με άλλους φορείς. Κατέχει, ακόμη, υπηρεσία κατάθεσης εγγράφων που στηρίζει τους ερευνητές στο έργο τους, αλλά και είναι ανάγκη να βελτιωθεί για να ανταπεξέρχεται στις σημερινές τάσεις αναζήτησης της έρευνας και της ανοικτής πρόσβασης.

Η BL και άλλοι πέντε οργανισμοί της Μ. Βρετανίας «Βρετανικό μουσείο, Tate, Royal Botanic Gardens Kew, MOLA και Εθνικά μουσεία της Σκωτίας» (The British Library, 2022) έχουν την δυνατότητα της νομικής κατάθεσης, δηλαδή ως εθνικοί οργανισμοί να αποτελούν πόλοι συγκέντρωσης των αντιγράφων έργων που παράγονται εντός Μ. Βρετανίας. Από το 2013 συμπεριλαμβάνει και κατάθεση με ηλεκτρονικά και ψηφιακά τεκμήρια. Επίσης, οι νομικές βιβλιοθήκες καταθέσεων διασφαλίζουν την διαμόρφωση αρχείου σε ηλεκτρονική μορφή, με υλικό που είναι δημοσιευμένο σε ηλεκτρονικές πηγές (π.χ ιστότοποι, διαδικτυακά κ.ά). Καθίσταται σε ανοικτή πρόσβαση το ψηφιακό υλικό από τις αρμόδιες βιβλιοθήκες καταθέσεων. Επίσης, πάνω στο πλαίσιο της νομικής κατάθεσης πρέπει το κάθε ψηφιακό υλικό να θεωρείται από τον εκδότη του σαν έντυπο τεκμήριο. Ανεξαιρέτως της αρχικής μορφής πρόσβασης ενός τεκμηρίου, μετέπειτα είχε διαμορφωθεί η πολιτική της περιορισμένης πρόσβασής του μόνο εντός βιβλιοθήκης. Η διαμαρτυρία που προέκυψε από τις Βιβλιοθήκες Νομικών Καταθέσεων καθιέρωσε τις αλλαγές πρόσβασης και σε σχέση με «το αρχείο Ιστού της MB - UK Web Archive» (Reimer, 2018), αλλά και σε σχέση με τη «μη έντυπη κατάθεση - non-print legal deposit» (Reimer, 2018).

Τα αποτελέσματα έρευνας του προσωπικού της βιβλιοθήκης εντάσσονται στη δικαιοδοσία του BL Publishing και προστατεύονται από τις αρχές διαχείρισης των δεδομένων έρευνας της. Η διάθεση τους γίνεται με ευρύτερο τρόπο, προκειμένου να διασφαλίσει την πρόσβαση του κοινού στην έρευνα, μέσα «από το καθεστώς προστασίας δεδομένων, ασφαλείας και εμπορικής σκοπιμότητας» (The British Library, 2022). Στο πεδίο της κατάθεσης ακολουθείται ο πράσινος και ο χρυσός δρόμος ανοικτής πρόσβασης. Στο πράσινο δρόμο (στην διαδικασία της αυτοαρχειοθέτησης) κατατίθεται η επιτρεπόμενη δημοσιευμένη έκδοση του τεκμηρίου ενός συγγραφέα. Στον χρυσό οδηγό υποβάλλονται ερευνητικά αποτελέσματα μέσα από το μοντέλο χρηματοδότησης της ανοικτής πρόσβασης. Υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση στο περιεχόμενο ή/και μικρό τέλος χρέωσης για τη δημοσίευση του άρθρου. Υλοποιεί πολιτική πρόσβασης και επαναχρησιμοποίησης κατοχυρώνοντας άδειες CC στο χρήστη: Αναφορά στο δημιουργό (Attribution, BY) και άδεια κοινής χρήσης (CCO).

Το 2016 η BL διαμόρφωσε την υπηρεσία «όλα διαθέσιμα» (Everything Available) αλλά και τις υπηρεσίες έρευνας» (Reimer, 2018), στο πλαίσιο της ερευνητικής στρατηγικής για την ανανέωση της πληροφορίας και για την ανοικτή πρόσβαση του υλικού. Σκοπός της είναι να γίνει παγκόσμιος φορέας «ζωντανής» γνώσης στην κοινωνία. Για να συντελέσει αυτό της το ρόλο πρέπει να αλλάξει προτεραιότητες σε σχέση με την αξιοποίηση του μοναδικού της περιεχομένου. Χρειάζεται να συγκεντρωθεί η δουλειά των υπηρεσιών της και το ανοικτά διαδικτυακό περιεχόμενο της σε μια υπηρεσία κοινής διαχείρισης συλλογών. Είναι αναγκαίο να εκσυγχρονιστεί το μοντέλο απομακρυσμένης πρόσβασης, οι δια ζώσης υπηρεσίες και οι εγκαταστάσεις της για τις ανάγκες του χρήστη. Η υπηρεσία «όλα διαθέσιμα (Everything Available)» (Reimer, 2018) βασίζεται σε συγκεκριμένες ροές εργασιών (π.χ. η αναζήτηση του χρήστη στο περιεχόμενο της βιβλιοθήκης μέσω σύγχρονων τεχνολογικών εργαλείων, η δημοσίευση διατηρητέου και συντηρημένου περιεχομένου από άλλους φορείς κ.ά.). Οι αλλαγές αυτές βασίζονται στις ανάγκες του χρήστη, στα προσόντα των εργαζομένων και στην ανάπτυξη συνεργασιών με άλλους οργανισμούς. Μέσα από την υπηρεσία «όλα διαθέσιμα (Everything Available)» (Reimer, 2018) δημιουργήθηκε η υπηρεσία DataCite UK, προκειμένου να καλύψει τα «ψηφιακά αναγνωριστικά αντικείμενα (DOI) σε πάνω από 90 κέντρα δεδομένων και ερευνητικών οργανισμών» (Reimer, 2018), με σκοπό να υπερασπιστεί τη συνεργασία των οργανισμών με τα διασυνδεδεμένα δεδομένα, τη μοντελοποίηση της ανοικτής πρόσβασης και τις καινοτόμες θέσεις για τη σύνδεση του περιεχομένου τους.

Το **British Library Research Repository** αποτελεί ένα αποθετήριο ανοικτής πρόσβασης που συλλέγει και τεκμηριώνει τα αποτελέσματα της -διαμορφωμένης- έρευνας του προσωπικού και των εξωτερικών συνεργατών της βιβλιοθήκης. Η BL είναι ανοιχτή σε επίπεδο συνεργασιών προς έργα πανεπιστημίων προσφέροντας βοήθεια με γνώση σε επιστημονικά πεδία. Καθίσταται ανοιχτό όχι μόνο για τους ερευνητές, αλλά και για τους χρήστες και την κοινωνία. Προωθεί στοχευμένη πληροφορία στο κοινό, είτε είναι ατομική εργασία είτε είναι συλλογική προσπάθεια. Συγκροτεί ενιαίο σημείο πρόσβασης για δεδομένα από πλήρη κείμενα. Κάνει προσιτή την έρευνα για εύρεση πληροφοριών και γνώσης, αλλά και για παγκόσμια απήχηση. Συμβάλει σε «προσδοκίες και εντολές» (The British Library, 2022) στο πεδίο της ανοικτής πρόσβασης από τους χρηματοδότες της έρευνας.

Ένα ευρύ υλικό συμπεριλαμβάνεται σ' αυτό το αποθετήριο. Εάν δεν είναι προσβάσιμο το πλήρες περιεχόμενο εντός αποθετηρίου, μπορεί να παρέχονται μόνο τα μεταδεδομένα και ο σύνδεσμος του. Η έρευνα του επικεντρώνεται «σε δημόσιες εκθέσεις, ως αποτέλεσμα έρευνας και ερμηνείας συλλεκτικών αντικειμένων» (The British Library, 2022). Βρίσκεται σε ενασχόληση με τις υπηρεσίες British Library Labs για τη δημιουργία αρχείων μεταδεδομένων, για την ψηφιοποίηση εγγράφων και για τη συγκρότηση κοινής βιβλιοθηκονομικής πρακτικής, στους τομείς της καταλογογράφησης και της συντήρησης. Οι εργασίες αυτές αφορούν όλες τις βρετανικές βιβλιοθήκες.

Έχει ρόλο διαχειριστή (από το 2020) και είναι ενταγμένο στην υπηρεσία IRO (Independent Research Organisations), όπως και τα αποθετήρια άλλων πέντε ισχυρών βρετανικών οργανισμών πολιτισμικής κληρονομιάς («Βρετανικό μουσείο, Tate, Royal Botanic Gardens Kew, MOLA και Εθνικά μουσεία της Σκωτίας» (The British Library, 2022)), που τους παρέχεται κρατική χρηματοδότηση. Τα αποθετήρια είναι ενταγμένα **στο κοινόχρηστο αποθετήριο έρευνας (Shared Research Repository)**, που συμβάλλει για τους οργανισμούς, που κατέχουν ξεχωριστή φυσιογνωμία και ρόλο, να διατίθεται κοινή αναζήτηση μέσα από τον ιστότοπό του. Χρησιμεύει στην παράλληλη διασύνδεση των κοινών συμπερασμάτων που προκύπτουν από τις συνεργατικές ερευνητικές εργασίες και τα πεδία των οργανισμών.

Το διαθέσιμο υλικό χαρακτηρίζεται ως ποικίλο σε μορφή και περιεχόμενο και διατίθεται για κάθε συμβατή χρήση μέσω πνευματικών δικαιωμάτων. Υπάρχουν τεκμήρια που δεν είναι σε πλήρη μορφή, λόγω περιορισμών που έχουν επιβάλλει οι εκδότες. Εντός της βιβλιοθήκης η έρευνα πάνω στο υλικό γίνεται τμήμα της δουλειάς του προσωπικού της, που έχει αναδείξει

διεθνείς συνεργασίες στους τομείς της συλλογής και της ανάλυσης των δεδομένων. Οι εργασίες του αποτελούν αρμοδιότητα του προσωπικού της βιβλιοθήκης, που μπορεί να εμπλέκεται και ένας δημιουργός και τα τμήματά της. Το υλικό που περιλαμβάνεται στο αποθετήριο είναι αποτέλεσμα «παραγόμενης έρευνας» (The British Library, 2022) που την κάνει η βιβλιοθήκη. Τα αποτελέσματα της αναζήτησης του χρήστη είναι ακριβείς, με βάση το λειτουργικό ρόλο του «αλγοριθμικού μοντέλου ανάκτησης αποτελεσμάτων» (The British Library, 2022). Ο χρήστης στην έρευνα του έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει τα αποτελέσματα αυτά, ανεξαρτήτως εάν έχει άδεια χρήσης ή εάν έχει ελεύθερη άδεια. Πάντως, πρέπει να σέβεται τους όρους πνευματικής ιδιοκτησίας.

2.3.3 Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας (French National Library - Bibliothèque nationale de France, NLF - BnF)

Σύμφωνα με το διάταγμα ίδρυσής της (1994) σκοπός της **Εθνικής βιβλιοθήκης της Γαλλίας** αποτελεί «η συλλογή, η διατήρηση, ο εμπλουτισμός και η δημοσιοποίηση» (Bibliothèque nationale de France, 2022) της εθνικής και πολιτισμικής κληρονομιάς της χώρας της. Συνεργάζεται με διεθνείς και εγχώριους οργανισμούς για την υλοποίηση κοινών ερευνητικών έργων, που τα χρηματοδοτεί η ίδια ή χρηματοδοτούνται από εξωτερικούς πόρους προς αυτή. Σε συλλογικά έργα έχει καθορισμένο ρόλο συμβολής προς την πρόσβαση και την περιγραφή των συλλογών. Κατέχουν κεντρικό ρόλο σ' αυτήν προγράμματα εκμάθησης της γαλλικής γλώσσας (γραπτή ή ακουστική κ.ά.) για το ξενόγλωσσο κοινό της και για τους αλλοεθνείς πολίτες της. Ως βιβλιοθήκη εκτείνεται σε πέντε διαφορετικά κτίρια: «François-Mitterand, Richelieu, Bibliothèque de l'Arsenal, Opera και Jean-Villar¹³» (Bibliothèque nationale de France, 2022).

¹³ Το κεντρικό της κτίριο **François-Mitterand** κατέχει για δωρεάν πρόσβαση τριακόσιες χιλιάδες διαθέσιμες «μονογραφίες, περιοδικά, ηλεκτρονικούς πόρους και έγγραφα πολυμέσων» (Bibliothèque nationale de France, 2022). Το κέντρο **Richelieu** αποτελεί ένα σημείο αναφοράς για τους ερευνητές της ιστορίας της τέχνης. Η **Bibliothèque de l'Arsenal** περιλαμβάνει περισσότερα από ένα εκατομμύριο έγγραφα: «βιβλία, κριτικές, χειρόγραφα, εκτυπώσεις, χάρτες, σχέδια και μουσική» (Bibliothèque nationale de France, 2022). Η Βιβλιοθήκη-Μουσείο της **Opera** διασφαλίζει ανοικτή πρόσβαση για την συλλογή της, με στοιχεία προερχόμενα «από την μουσική, την εικονογράφηση, τα αρχεία, την όπερα, τον χορό και το τσίρκο» (Bibliothèque nationale de France, 2022). Τέλος, η βιβλιοθήκη **Jean-Villar** είναι αρμόδια για το τμήμα παραστατικών τεχνών της BnF και κατέχει πάνω «από τριαντατρία χιλιάδες βιβλία και περιοδικά για τις παραστατικές τέχνες» (Bibliothèque nationale de France, 2022). Διαθέτει αρχεία με ανοικτή πρόσβαση σε μια ευρεία γκάμα ανθρώπων (π.χ. επαγγελματίες του θεάτρου κ.ά.), που αναφέρονται στην ιστορία του φεστιβάλ της Αβινιόν.

Η νομική κατάθεση ενός εγγράφου είναι υποχρεωτική για το συγγραφέα, τον εκδότη αλλά και για τους δημόσιους οργανισμούς προς τη βιβλιοθήκη. Περιλαμβάνει «βιβλία, περιοδικά, ηχογραφήσεις μαζί με γραφικά, φωτογραφικά και ηχητικά έγγραφα, αλλά και έγγραφα πολυμέσων» (Bibliothèque nationale de France, 2022). Από το 2006 εντάσσει εντός της και έγγραφα άυλης μορφής: «ιστοσελίδες, λογισμικό και βάσεις δεδομένων» (Bibliothèque nationale de France, 2022). Αφορά έγγραφα που δημοσιεύονται εντός χώρας, αλλά και έργα του εξωτερικού που αναφέρονται στη Γαλλία. Τα έντυπα έργα κατατίθενται σ' ένα μόνο αντίγραφο, αλλά μαζί με το συνοδευτικό τους οπτικοακουστικό υλικό κατατίθενται σε δύο αντίγραφα (συμβατικό και ψηφιακό). Το ίδιο ισχύει και για τα ηλεκτρονικά έγγραφα. Οι εκδότες τους πρέπει να τα καταθέσουν στη BnF μέχρι την ημέρα κυκλοφορίας τους. Ταυτόχρονα, στην ψηφιακή νομική κατάθεση της συλλέγει όλες τις ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις, που είναι παρμένες από ιστοσελίδες που βρίσκονται εντός της γαλλικής επικράτειας ή που οι κάτοχοί τους είναι κάτοικοι Γαλλίας. Εξαιρούνται «η ηλεκτρονική προσωπική αλληλογραφία, αλλά και τα οπτικοακουστικά μέσα» (Bonnell and Oury, 2014) που προέρχονται από ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές ιστοσελίδες¹⁴. Χρησιμοποιεί τεχνολογία «αυτόματης» κατάθεσης μέσω της χρήσης ρομπότ, το οποίο συλλέγει μεγάλες ποσότητες δεδομένων από σελίδα σε σελίδα. Ακόμη, η νομική κατάθεση δεν θέτει πνευματικά δικαιώματα για τον τίτλο και το περιεχόμενο ενός εγγράφου.

Η συνεργασία της με τις άλλες γαλλικές βιβλιοθήκες διασφαλίζει την εθνική κληρονομιά και γι' αυτό συγκροτεί μαζί τους εργασίες ψηφιοποίησης συλλογών. Ενισχύει έτσι την ανάπτυξη της (πολιτιστικής και εκπαιδευτικής) δραστηριότητας τους μέσω της ψηφιακής τεχνολογίας. Επίσης, η ίδια καθίσταται συνομιλητής με οργανισμούς και βιβλιοθήκες απ' όλο τον κόσμο. Συνεργάζεται μαζί τους «για ανταλλαγές γνώσης, τεχνογνωσίας και δεδομένων» (Bibliothèque nationale de France, 2022). Η σχέση αυτή στηρίζεται σε αρχές αλληλεγγύης και κοινής δράσης. Ακόμη, εντός Ευρώπης συνεργάζεται με την Europeana και μ' άλλους οργανισμούς πάνω στην διαμόρφωση μιας κοινής πολιτιστικής ευρωπαϊκής ταυτότητας. Ταυτόχρονα, για τη στήριξη της γαλλοφωνίας το RFN (γαλλόφωνο ψηφιακό δίκτυο) της BnF εντάσσει τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς από γαλλόφωνες χώρες που συνεργάζονται μαζί της, με σκοπό την ψηφιοποίηση αυτής της κληρονομιάς. Επιπλέον, η BRFN (βιβλιοθήκη γαλλόφωνου ψηφιακού δικτύου) επικεντρώνεται στην τεκμηρίωσή της.

¹⁴ Τα τελευταία υπάγονται στην εθνική υπηρεσία INA (εθνικό οπτικοακουστικό Ινστιτούτο).

Με βάση την αρχειοθέτηση Ιστού¹⁵, συλλέγει δεδομένα μια φορά τον χρόνο μέσω της πρακτικής της «ευρείας ανίχνευσης» (Bonnell and Oury, 2014). Ενώ, με «την εστιασμένη ανίχνευση» (Bonnell and Oury, 2014) συλλέγει δεδομένα συχνότερα, όπως είναι οι ιστοσελίδες με τοποθεσία τη Γαλλία, τα γεγονότα της τρέχουσας επικαιρότητας σύμφωνα με το χάρτη ανάπτυξης συλλογής («collection development charter» (Bonnell and Oury, 2014)) και όλα τα γνωστικά είδη. Υπάρχουν, επίσης, οι ανιχνεύσεις έργου (π.χ. για εκλογικές εκστρατείες) που είναι αποτέλεσμα συνεργασίας μεταξύ της BnF και των διαφόρων «εταίρων» της (ιδιωτικών και κρατικών).

Για τη διατήρηση της συλλογής της πέραν από τις παραδοσιακές πολιτικές έχουν εγκριθεί και νέες (π.χ. η ψηφιοποίηση του υλικού, η προληπτική διατήρηση από το ενδεχόμενο φθοράς της συλλογής κ.ά.). Η βιβλιοθήκη υλοποιεί πολιτική ψηφιακής διατήρησης για τις συλλογές της, με σκοπό να διασφαλίσει την εθνική πολιτιστική κληρονομιά στις μελλοντικές γενιές. Συγκεντρώνει «την ποικιλομορφία» του υλικού της, που προέρχεται από διαφορετικά είδη. Για το έργο αυτό βασίζεται «στο σύστημα ψηφιακής αρχειοθέτησης SPAR» (Bibliothèque nationale de France, 2022) (από το 2010 και μετά). Εγγυάται ότι το υλικό της είναι εύκολα αναγνώσιμο, παρόλες τις αλλαγές που ίσως συμβούν στο λειτουργικό περιβάλλον της βιβλιοθήκης. Λειτουργεί και ως ένα «εργαλείο» πρόληψης των εγγράφων από φθορά, αλλά και ασφαλείας τους από κακόβουλη χρήση. Υποστηρίζει την ανοικτή πρόσβαση, την επαναχρησιμοποίηση υλικού και το λογισμικό ανοικτού κώδικα. Επίσης, είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι χωρίς το αρχικό έργο της ψηφιοποίησης, που έχει ως στόχο τα ολόένα και περισσότερα διαθέσιμα και ανακτήσιμα έγγραφα για τον κάθε χρήστη, δεν θα μπορούσε να αναπτύξει κάθε χρόνο (από το 1994 μέχρι σήμερα) «μελέτη έρευνας» (Bibliothèque nationale de France, 2022) για να αναγνωρίζει τις ανάγκες και τις αλλαγές του κοινού στον τρόπο που χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες πρόσβασης της.

Επιπλέον έχει διαμορφώσει την κρατική ανοικτή άδεια (Open License) για να υποστηρίξει τα περιγραφικά μεταδεδομένα της. Τα μεταδεδομένα αυτά είναι δωρεάν μόνο με την υποχρέωση να αναφέρεται ο συγγραφέας, η πηγή και η ημερομηνία ανάκτηση τους. Διασφαλίζει όχι μόνο τη δωρεάν πρόσβαση, αλλά και την ελεύθερη και δωρεάν επαναχρησιμοποίηση των δημόσιων δεδομένων της. Με την επαναχρησιμοποίηση

¹⁵ Τις τελευταίες δεκαετίες σημαντικό τμήμα της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς αποτελούν και οι πόροι του διαδικτύου. Για το λόγο αυτό πολλές Εθνικές βιβλιοθήκες αρχειοθετούν πια δεδομένα Ιστού, μέσω της πολιτικής της ψηφιακής νομικής κατάθεσης ή/και μέσω της πολιτικής δειγματοληψίας/επιλογής.

καθορίζεται κιόλας και μια «ευρύτερη κατεύθυνση αναπαραγωγής, αναδιανομής και εμπορικής χρήσης» (Bibliothèque nationale de France, 2022). Είναι αναγκαία η χρήση αυτού του δημόσιου προτύπου από άλλους οργανισμούς και ιδρύματα της Γαλλίας για να δημιουργήσουν τα δικά τους δημόσια και ανοιχτά δεδομένα.

Η ψηφιακή βιβλιοθήκη και βάση δεδομένων Gallica θεωρείται μία από τις πιο εξελιγμένες δωρεάν και διαδικτυακές βιβλιοθήκες διεθνώς. Η πρόσβαση της είναι ανοικτή γι' όλα τα είδη υλικού (π.χ. μονογραφίες, ηχογραφήσεις κ.ά.) και για όλες τις κατηγορίες κοινού (π.χ. μαθητές κ.ά.). Αυτή η συγκεκριμένη βιβλιοθήκη θέλει να αναδείξει τη συμβολή της Γαλλίας στην παγκόσμια κληρονομιά, με τα έργα που έχουν παραχθεί εντός της από σπουδαίους συγγραφείς (Μπαλζάκ, Σταντάλ κ.λ.π.) και από σπουδαία ρεύματα σκέψης. Έχει συλλέξει «σπάνια έγγραφα, απομνημονεύματα συγγραφέων ή αναλυτικά εργαλεία (π.χ. λεξιλόγια) για τα σπάνια έγγραφα» (Bibliothèque nationale de France, 2022). Κατέχει στις συλλογές της και ξενόγλωσσα έργα (πρωτότυπα ή μεταφρασμένα). Παρέχει έργα χωρίς πνευματικά δικαιώματα ή μπορεί να υπάρχουν έργα με «ρυθμισμένα» δικαιώματα μεταξύ της βιβλιοθήκης και των κατόχων τους. Διαθέτει, ακόμη, συλλογές από δημόσιους οργανισμούς που συνεργάζονται με την BnF, που εντάχθηκαν στις αντίστοιχες συλλογές της εθνικής βιβλιοθήκης, εξαιτίας της επιστημονικής και της τεχνικής συνάφειας που υπάρχει μεταξύ τους.

Το πρωτόκολλο OAI-PMH αποτελεί «ένα μέσο ανταλλαγής μεταδεδομένων» (Bibliothèque nationale de France, 2022) που το χρησιμοποιούν στο διαδίκτυο πολλά ιδρύματα μεταξύ τους. Για τη BnF το πρωτόκολλο αυτό αξιοποιείται προκειμένου να αναφέρει τις συλλογές των συνεργαζόμενων βιβλιοθηκών στο Gallica. Επίσης, αξιοποιείται από την BnF για να αναφέρεται στα ψηφιοποιημένα έγγραφα καταλόγων άλλων ψηφιακών βιβλιοθηκών (π.χ. Europeana), πέρα του Gallica. Με βάση το πρωτόκολλο αυτό η BnF έχει δημιουργήσει **το ψηφιακό αποθετήριο OAI-NUM** για να κάνει εύκολη και διαθέσιμη στο χρήστη την πρόσβαση όλων των περιγραφικών αρχείων, των ψηφιοποιημένων συλλογών και των δεδομένων της («βιβλία, περιοδικά, χειρόγραφα, ηχητικά έγγραφα κ.ά.» (Bibliothèque nationale de France, 2022)) που βρίσκονται στο Gallica. Η εβδομαδιαία ενημέρωσή του με νέα ψηφιοποιημένα έγγραφα είναι συνεχής και πλήρης. Συμβάλει «στον εμπλουτισμό άλλων βάσεων δεδομένων με ψηφιοποιημένα έγγραφα και βιβλιογραφικά δεδομένα» (Bibliothèque nationale de France, 2022). Με τα αρχεία που διαθέτει καταγράφει όλες τις ψηφιοποιημένες συλλογές της βιβλιοθήκης, όπου τους παρέχεται πρόσβαση μέσω του Gallica, αλλά και εκείνες των συνεργαζόμενων βιβλιοθηκών που ψηφιοποιήθηκαν στη βάση

των συμβάσεων της BnF. Έχει διασφαλίσει περισσότερες από τρεις εκατομμύρια εγγραφές σε μορφή Dublin Core, μέσω του πρωτοκόλλου OAI-PMH. Επιπλέον περιλαμβάνει έναν οδηγό διαλειτουργικότητας που κατευθύνει τις βιβλιοθήκες να καταθέσουν τα δικά τους ψηφιακά έγγραφα στο gallica μέσω του πρωτοκόλλου OAI-PMH.

Το σύνολο του υλικού του OAI-NUM είναι ένας συνδυασμός εξαγωγής δεδομένων από το γενικό κατάλογο BnF, αλλά και για αρχεία και χειρόγραφα του BnF. Διαθέτει κατάλογο για ψηφιακούς πόρους, που αποτελεί μέσο συμβουλής για τον κάθε χρήστη (και για εξ' αποστάσεως χρήση). Κάθε διόρθωση ή προσθήκη εγγραφής πρέπει εκ νέου να αναγράφεται σ' αυτό τον κατάλογο ψηφιακών πόρων. Η συνθήκη αυτή δημιουργεί μια συγκεκριμένη κατεύθυνση υπηρεσιών με σκοπό την πρόσβαση και την διάθεση ψηφιοποιημένων συλλογών.

Οι εγγραφές της διατίθενται σε τρεις μορφές μεταδεδομένων. Η μία μορφή αποτελεί «η Simple Dublin Core (oai_dc)» (Bibliothèque nationale de France, 2022) και βασίζεται πάνω στον οδηγό χρήσης του BnF. Η δεύτερη είναι «η MPEG21-DIDL (didl)» (Bibliothèque nationale de France, 2022) και αξιοποιείται για την αναπαράσταση ψηφιακών αντικειμένων (περιοδικών εκδόσεων και μεμονωμένων εικόνων) στο Gallica. Τέλος, η μορφή «TEL-Application (tel_ap)» (Bibliothèque nationale de France, 2022) ως ένα εξειδικευμένο προφίλ εφαρμογής Dublin Core το οποίο αποτελεί ευρωπαϊκό έργο του European Library.

2.3.4 Εθνική βιβλιοθήκη της Γερμανίας - (German National Library - Deutsche Nationalbibliothek, DNB)

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Γερμανίας χαρακτηρίζεται ως «βιβλιοθήκη αναφοράς» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022), διότι τη διακρίνει η ανάγκη συλλογής τεκμηρίων που εκδίδονται στην Γερμανία και είναι γραμμένα ή έχουν μεταφραστεί στη γερμανική γλώσσα, αλλά και έχουν αναφορά στη χώρα. Από το 2006 γίνεται ένταξη στις υπηρεσίες και τεκμηρίων που δεν έχουν φυσική μορφή, παρά μόνο διαδικτυακή. Το πλαίσιο αυτό στηρίζεται «στο νόμο για την Γερμανική Εθνική Βιβλιοθήκη (DNBG) και στον κανονισμό των νομικών καταθέσεων (PFLAV)» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022).

Σύμφωνα με το νόμο της νομικής κατάθεσης σ' ένα δημοσιευμένο τεκμήριο από τον εκδότη του, είτε εντός είτε εκτός χώρας, κατατίθενται δύο αντίγραφα του, με την προϋπόθεση ο ίδιος

να έχει «ως τόπο κατοικίας του ή επαγγελματική του στέγη» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022) τη Γερμανία. Τα τεκμήρια αυτά πρέπει να διατίθεται πλήρη και δωρεάν στη βιβλιοθήκη. Στα ηλεκτρονικά δημοσιεύματα χρειάζεται να κατατίθενται μεμονωμένα αντίγραφα και να συνοδεύονται με το πρότυπο μεταδεδομένων τους. Η βιβλιοθήκη διασφαλίζει «τον αυθεντικό τους χαρακτήρα, τη μακροχρόνια διάθεσή τους και ένα μοναδικό (και μόνιμο) URN» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022). Ένα αντίγραφο μπορεί, εάν είναι διαθέσιμο, να κατατεθεί και σε ηλεκτρονική και σε φυσική μορφή. Τα γερμανόφωνα φυσικά έργα του εξωτερικού και της Germanica δεν εντάσσονται για νόμιμη κατάθεση, αλλά «στην εντολή συλλογών (που απ' αυτά συλλέγεται μόνο ένα αντίγραφο)» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022).

Η βιβλιοθήκη αντιμετωπίζει αποτελεσματικά «την πρόκληση» της ψηφιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς της, με σκοπό την πιο ευρεία πρόσβαση της στους χρήστες. Ως πρώτη της προτεραιότητα είναι να ψηφιοποιήσει πλήρως και «όχι επιλεκτικά» τις συλλογές της (από το 2021 και μετά). Στόχος της αποτελεί η διηλεκτική προστασία των ψηφιοποιημένων πρωτότυπων έργων, η πρόσβαση σε έργα για ερευνητικούς, εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς λόγους, αλλά και η διάθεση τους για χρήση εκτός των ορίων της χώρας, με σκοπό να κατακτήσουν παγκόσμια διάδοση. Ταυτόχρονα, διασφαλίζει τη διατήρηση του διαθέσιμου υλικού της για το μέλλον. Στο κάθε είδος υλικού, στη βάση «της μορφής και των προβλημάτων» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022) που τυχόν παρατηρούνται (π.χ. αποσύνθεση) σ' αυτό, χρειάζονται και τα ανάλογα μέσα και οι παράγοντες κινδύνου. Τα κριτήρια ποιότητας για το εκάστοτε υλικό και οι υπηρεσίες συντήρησης εγγυώνται την ύπαρξη της πρόληψης, που είναι η πιο καίρια μορφή «πρακτικής διατήρησης» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022).

Λειτουργεί και ως μια «υπηρεσία» για τα διασυνδεδεμένα δεδομένα¹⁶ (από το 2010) με σκοπό να χρησιμοποιηθούν όλα τα υπόλοιπα δεδομένα: «βιβλιογραφικά, εθνικά (από το 2012) και καθιερωμένα» (Tallerås, 2017) εντός του σημασιολογικού ιστού. Συνεργάζεται με άλλους φορείς και επιτελεί το ρόλο της διάδοσης δεδομένων, με σκοπό τη διεθνή της συμβολή «στην υποδομή πληροφοριών» (Tallerås, 2017) και συντελεί ως υπηρεσία σε μια διαδικασία ποιοτικής ακριβείας και εκσυγχρονισμού δεδομένων. Είναι σημαντικός ο ρόλος των λεξιλογίων, για την αξιοποίηση τους από τα διασυνδεδεμένα δεδομένα, τη χρήση τους

¹⁶ Λειτουργούν με συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά: «σύνδεσης, χρήσης λεξιλογίου και μεταδεδομένων» (Tallerås, 2017).

με σκοπό να γίνονται αντιληπτά από τους ενδιαφερόμενους χρήστες τους, τη σύνδεση και τους περιορισμούς μεταξύ τους, τη μελλοντική επαναχρησιμοποίηση τους και τη διαλειτουργικότητά τους.

Στο διαδανεισμό της παρατηρείται περιορισμός δανεισμού για τα τεκμήρια της. Διαθέτει τεκμήρια προς δανεισμό μόνο για όσα από αυτά δεν έχουν αντίγραφα τους σ' άλλη γερμανική βιβλιοθήκη. Για εκδόσεις περιορισμένης πρόσβασης που δεν έχουν καταχωρηθεί στον κατάλογο της αναζητούνται μόνο στα αναγνωστήρια της βιβλιοθήκης. Για έργα που βρίσκονται σε διαδικασία ψηφιοποίησης καθορίζεται το εάν θα διατεθούν σε ανοιχτή διαδικτυακή πρόσβαση ή μόνο εντός αναγνωστηρίου. Τα ψηφιοποιημένα μη εμπορικά έντυπα έργα (του εικοστού αιώνα) διατίθενται με δωρεάν πρόσβαση. Ακόμη, διατίθεται δωρεάν στο χρήστη η δυνατότητα «της ατομικής βιβλιογραφίας των εγγραφών δεδομένων σε μορφή PDF ή σε Excel csv-title» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022) και λαμβάνει άδεια CC κοινής χρήσης («Creative Commons Zero (CC0 1.0)»).

Το αποθετήριο DDB (Deutsche Digitale Bibliothek) ιδρύθηκε με το σκοπό να συγκεντρώσει διαδικτυακά τον τεράστιο όγκο¹⁷ της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς («33 εκατ. αντικείμενα» (Berta and Dunkhase, 2020)), με ελεύθερη πρόσβαση και χωρίς περιορισμούς. Μέλη του αποτελούν αρχεία, μουσεία και βιβλιοθήκες. Η πρόσβαση βρίσκεται σε κοινό σημείο για όλους τους οργανισμούς (πολιτιστικούς και ιδρυματικούς), με σκοπό τη διευκόλυνση της πρόσβασης του κάθε χρήστη. Οι οργανισμοί αυτοί έχουν εντείνει τον παραγωγικό διάλογο μεταξύ τους για την επέκταση του DDB. Στηρίζεται σε πόρους προερχόμενους από ομοσπονδιακές, πολιτειακές και τοπικές αρχές. Είναι ενταγμένο στο πρόγραμμα Europeana της ΕΕ, επειδή το υλικό του αποτελεί τμήμα της κοινής πολιτιστικής ταυτότητας της Ευρώπης.

Κεντρικό ρόλο στη διαχείριση του αποθετηρίου κατέχει η Εθνική βιβλιοθήκη, που σ' αυτή εντάσσεται και το γραφείο εξυπηρέτησης του DDB, συντονίζει τις σχέσεις μεταξύ των συμμετεχόντων οργανισμών και έχει ρόλο συνεργάτη, όπου μέσω του αποθετηρίου παρέχει πρόσβαση σε συλλογές. Επίσης, έχει συγκροτήσει την απεύθυνση του για διάφορες ομάδες

¹⁷ «Πίνακες ζωγραφικής, μυθιστορήματα, καρτ ποστάλ, παλιά χαρακτηριστικά, γενικότερες ηχογραφήσεις και ηχογραφήσεις ταινιών» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022). Το DDB συγκεντρώνει τις συλλογές πολλών εκατοντάδων πολιτιστικών ιδρυμάτων. Αναγκαίο, κιόλας, είναι να επισημανθεί ότι τμήμα της αποτελεί και η συλλογή: «The German Exile Archive 1933–1945» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022).

χρηστών (π.χ. οι καθηγητές πανεπιστημίου των ανθρωπιστικών και των πολιτισμικών σπουδών) αλλά και για πολιτιστικά ιδρύματα, με σκοπό «την ανταλλαγή αντιλήψεων» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022) γύρω από την ψηφιοποίηση. Αντίστοιχα, έχει γίνει δυνατή η ανοιχτή και ελεύθερη πρόσβαση προς μεταδεδομένα μέσα από τη διαθέσιμη άδεια κοινής χρήσης (CCO).

Έχει δημιουργήσει γραφεία τομέων που είναι συνδεδεμένα με συγκεκριμένα ιδρύματα, με σκοπό να παρέχει υποστήριξη και εξειδίκευση στο έργο τους. Το «γραφείο εξυπηρέτησης Servicestelle» (Berta and Dunkhase, 2022) συντονίζει τις εργασίες των γραφείων τομέα και βοηθά στη διαμόρφωση δεδομένων βασισμένο «στα ανάλογα εργαλεία επεξεργασίας» (Berta and Dunkhase, 2020). Συγκροτεί, επίσης, «εθνική πύλη εφημερίδων (DDB Newspaper Portal)» (Berta and Dunkhase, 2020) και αναλαμβάνει το έργο της ψηφιοποίησης όλων των αρχείων των γερμανικών εφημερίδων (17ος - 20ος αιώνα μ. χ.). Για την αύξηση της ροής δεδομένων από το DDB, ιδιαίτερο ρόλο παίζει το γραφείο «aggregator» (Berta and Dunkhase, 2022), το οποίο έχει αναλάβει αυτό το σημαντικό έργο. Μέσα από τις εξειδικευμένες εργασίες των γραφείων αυτών των τομέων, το αποθετήριο καταλήγει να αποτελεί «ένα σημείο έρευνας» (Berta and Dunkhase, 2020) για τα ψηφιοποιημένα αντικείμενα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Συνδέονται τα αντικείμενα μεταξύ τους από το ίδιο, όσο και εάν είναι τμήμα διαφορετικών πολιτισμικών ιδρυμάτων.

Χρησιμοποιεί το έργο «Καθιερωμένων Αρχείων και Δεδομένων GND4C (Gemeinsame Normdatei - Integrated Authority File)» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022) βοηθώντας με τη συνεισφορά του το επίπεδο ποιοτικής αναζήτησης δεδομένων, αλλά και τη σύνδεση του με άλλα πολιτιστικά ιδρύματα. Το «GND4C» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022) ανασυγκροτεί και εκσυγχρονίζει τις υποδομές και τις τεχνικές του αποθετηρίου για να εξυπηρετήσει τη διεπιστημονική του ανάπτυξη. Επίσης, «το πρόγραμμα Coding Da Vinci» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022) προσπαθεί να συνδέσει με παραγωγικό τρόπο τις κοινότητες και τα πολιτιστικά ιδρύματα με σκοπό την ψηφιακή ανάπτυξη και το μετασχηματισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ακόμη, το πρόγραμμα «User-oriented restructuring of the Deutsche Digitale Bibliothek» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022) διασφαλίζει ανοιχτή, ελεύθερη και διαδραστική πρόσβαση, αλλά και την αντίστοιχη συμμετοχή, διασφαλίζοντας τη διασύνδεση συλλογών με ποικιλία υλικού.

Σημαντικό ρόλο για το αποθετήριο έχουν τα μεταδεδομένα με σκοπό τη διευκόλυνση του χρήστη να αναζητεί τα σχετικά αντικείμενα που τον ενδιαφέρουν. Η ποιοτική αναβάθμιση των μεταδεδομένων είναι αποτέλεσμα των αναγκών και των αναζητήσεων ενός οποιουδήποτε χρήστη. Επίσης, οι αλλαγές σ' αυτά βασίζονται στις τεχνικές εξελίξεις που προκύπτουν από την ανάπτυξη των μηχανών αναζήτησης. Τέλος, οι εργασίες για την παραγωγή των μεταδεδομένων πρέπει να γίνονται «τυποποιημένα» (Deutsche Nationalbibliothek, 2022).

2.3.5 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας (Royal Library of the Netherlands - National Library of the Netherlands, Koninklijke Bibliotheek - Nationale Bibliotheek, KB - NB)

Η εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας¹⁸ συγκρότησε το σχέδιο στρατηγικής πολιτικής 2019-2022 (strategic plan 2019-2022), ή με την εναλλακτική ονομασία του «working with words» (Nationale Bibliotheek, 2022), πάνω στις σύγχρονες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σ' ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Συντονίζει ένα σύστημα δικτύωσης των Ολλανδικών δημόσιων βιβλιοθηκών και οργανισμών για τη δημιουργία μιας κοινής ψηφιακής βιβλιοθήκης, με σκοπό τη βελτίωση των ψηφιακών της υπηρεσιών, τη διευκόλυνση της ψηφιακής ένταξης και πρόσβασης του χρήστη, τη συγκέντρωση της γραπτής εθνικής κληρονομιάς και την ανάπτυξη του γραπτού λόγου και γραμματισμού. Συντελεί με την ανάπτυξη της κοινωνικής προόδου στη διαμόρφωση τεχνολογικά καινοτόμων και ανοικτών δικτύων συνεργατών και χρηστών σε επίπεδο ισότιμων και όχι ιεραρχικών-γραφειοκρατικών σχέσεων, αλλά και στη βάση ενός βιώσιμου μοντέλου ανάπτυξής της (νόμος του 2015 για τη δημόσια βιβλιοθήκη). Ταυτόχρονα, η βιβλιοθήκη δημιουργεί το δίκτυο ψηφιακής κληρονομιάς, που λειτουργεί ως ένας χώρος ενοποίησης των ψηφιακών συλλογών από τους οργανισμούς πολιτισμικής κληρονομιάς της Ολλανδίας, όπου η διαδικασία αυτή γίνεται με βάση τη χρήση διαβιβλιοθηκονομικών δεδομένων. Είναι εξελιγμένα, επίσης, στον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης και τη συνδέει με τον τομέα του πολιτισμού.

¹⁸ Η βιβλιοθήκη διαθέτει στη συλλογή της «τρεισήμισι εκατ. βιβλία, εφτακόσιους χιλιάδες τόμους περιοδικών, εκατό χιλιάδες δεμένες εφημερίδες, εκατόν τριάντα χιλιάδες έργα χαρτών, εκτυπώσεων, φυλλαδίων σε τεράστια μορφή και έργα απροσδιόριστης θεματικής μορφής» (Nationale Bibliotheek, 2022).

Με την κοινωνική της συμβολή αναπτύσσει την επαφή του χρήστη με τον γραπτό λόγο, τον κόσμο του βιβλίου και το γραμματισμό (ψηφιακός και μη). Διαμορφώνει κριτικά σκεπτόμενους πολίτες με σκοπό να αναπτύξουν τις γνώσεις και τις ικανότητες τους. Αποτελεί η κατεύθυνση της αυτή στρατηγικό καθήκον, διότι παρατηρείται στις νεότερες ηλικίες να υποχωρεί η ανάγνωση των έντυπων βιβλίων. Για τον ψηφιακό γραμματισμό διαθέτει κυβερνητικά πληροφοριακά κέντρα και οίκους γλωσσών, για να διευκολύνει τους χρήστες με χαμηλή ειδίκευση στα ψηφιακά μέσα (εντός του πλαισίου της πολιτικής δια βίου εκπαίδευσης). Χρησιμοποιεί, επίσης, διαφορετικά μέσα ανάγνωσης (π.χ. ακουστική ηχογράφηση) για την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού (φυσικού και ψηφιακού) αλλά και εναλλακτικά προγράμματα ανάγνωσης για ευπαθείς ομάδες (π.χ. άτομα με αναπηρία, με προβλήματα όρασης κ.λ.π).

Έχει δημιουργήσει την ανοικτή και δημόσια πλατφόρμα επιστημονικών δημοσιεύσεων («Εθνική Πλατφόρμα Ανοικτής Επιστήμης» (Nationale Bibliotheek, 2022)). Ενοποιεί τη φυσική και ψηφιακή πρόσβαση, αλλά και τις συλλογές της, κάνοντας απλή τη χρήση της στον εθνικό κατάλογο. Η διαμόρφωση μιας εθνικής βιβλιογραφίας χρειάζεται να στηριχθεί από μοντέλα διαβιβλιοθηκονομικών δεδομένων, με ακριβείς και συγκεκριμένες πληροφορίες, για τη χρήση και την πρόσβαση τους από τον κάθε χρήστη. Για την ενίσχυση της ανοικτής πρόσβασης έχει συγκροτηθεί ένα πεδίο υποδομής Ιστού, για την ανάγκη ολοένα και μεγαλύτερης χρήσης της «αποκεντρωμένης πληροφορίας» (Nationale Bibliotheek, 2022) μεταξύ της βιβλιοθήκης με τους χρήστες της και με τα υπόλοιπα ιδρύματα (ακαδημαϊκά και μη).

Δέχεται από έναν καταθέτη μόνο πλήρεις δημοσιεύσεις (σε ψηφιακή και φυσική μορφή), που δεν είναι μεμονωμένα άρθρα και έγγραφα χωρίς εξώφυλλο. Για τη δυνατότητα κατάθεσης ενός τεκμηρίου από τον εκδότη πρέπει ο ίδιος εξ' αρχής να έχει εγγραφεί στην βιβλιοθήκη. Με βάση «τα κριτήρια συμπερίληψης της» (Nationale Bibliotheek, 2022) η βιβλιοθήκη είναι εκείνη που τελικά θα αποφασίσει εάν ένα τεκμήριο θα ενταχθεί ή όχι στις συλλογές της. Τα τεκμήρια που καταθέτει σε φυσική μορφή είναι «μονογραφίες, περιοδικά, εκθέσεις και εφημερίδες» (Nationale Bibliotheek, 2022) (μπορεί αυτά να κατατεθούν και σε ψηφιακή μορφή). Δέχεται συγκεκριμένα τεκμήρια σε ψηφιακή μορφή, όπως περιοδικά και μονογραφίες, που βρίσκονται σε μορφή pdf και epub.

Λειτουργεί το πρόγραμμα αρχειοθέτησης Ιστού της για την τεκμηρίωση των ολλανδικών ιστοτόπων, που η χρήση τους υπόκειται σε πνευματικούς περιορισμούς. Η συλλογή αυτή βρίσκεται σε μορφή ανοικτής πρόσβασης και βασίζεται πάνω στο πρότυπο «open archival information system (OAIS)» (Sierman and Tszszelzsky, 2017). Το OAIS στηρίζει συγκεκριμένες πληροφορίες μέσα στην κοινότητα της βιβλιοθήκης, για το περιεχόμενο των δεδομένων και για την αναπαράσταση ενός ιστότοπου. Για να είναι συνδεδεμένη η συλλογή του ιστού με το OAIS πρέπει να ακολουθηθούν οι συγκεκριμένες ροές εργασιών: «της επιλογής, της συγκομιδής και της παρουσίασης» (Sierman and Tszszelzsky, 2017). Παραδειγματίζεται από το πλαίσιο της συγκομιδής υλικού ιστοτόπων και από την τεχνολογία ανίχνευσης, που η προέλευσή της ανήκει σ' άλλα εθνικά ιδρύματα. Υπάρχει πρόβλεψη για τη δημιουργία λίστας οργανισμών που χρησιμοποιούν συλλογή ιστού, αλλά και για τη συγκρότηση «επιτροπής εμπειρογνώμων» (Sierman and Tszszelzsky, 2017) με σκοπό να αποφεύγονται από μεριάς βιβλιοθήκης στερεότυπα και συγκεκριμένες προτιμήσεις για τη συλλογή υλικού.

Εντάσσονται εντός της αρχειοθέτησης αντιπροσωπευτικοί ιστότοποι του πολιτισμού της Ολλανδίας, παρά τη δυσκολία που αντιμετωπίζει πολλές φορές να εντοπίσει «την πληροφοριακή αξία και το εύρος του υλικού» (Sierman and Tszszelzsky, 2017). Υλοποιεί πολιτική «αρχαιολογίας ιστού» (Sierman and Tszszelzsky, 2017) για την ένταξη στη συλλογή παλαιών ιστοτόπων, όπου είναι σημαντικοί ιστορικά για τον Ολλανδικό ιστό. Σίγουρα, η συλλογή ιστού δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε εθνικό αρχείο, αλλά ούτε και ένα σύνολο από τους αρχειοθετημένους ιστότοπους της Ολλανδίας.

Έχει διαμορφώσει πιλοτικά δύο προγράμματα εικονικής πρόσβασης. Το ένα είναι το πρόγραμμα «360 εικονικής πρόσβασης» (Loddo et al., 2022), αλλά και το άλλο είναι η αναπαράσταση εικονικής πραγματικότητας για εκπαιδευτικούς σκοπούς, στην αρχή υλοποιείται για συγκεκριμένες συλλογές με σκοπό να επεκταθεί μετά σ' όλες. Στην πολιτική ψηφιοποίησης της προς τον αποθηκευτικό της χώρο ακολουθείται «το έργο DIPOT με 360 εικόνες, με ψηφιακά αντίγραφα και πληροφοριακούς συνδέσμους» (Loddo et. al, 2022) για την κατάλληλη διάταξη των βιβλίων με 3D κάμερα. Ταυτόχρονα, το μοντέλο εικονικής πραγματικότητας της βιβλιοθήκης εξειδικεύεται στη συλλογή των παιδικών αναγνωσμάτων, με χρήση π.χ. μέσων εικονογράφησης, ειδικών εφέ κ.ά. Πρέπει από το προσωπικό της βιβλιοθήκης να συνδεθούν οι δύο πολιτικές εικονικής αναπαράστασης για την ολοένα και πιο αποτελεσματική εικονική πρόσβαση του χρήστη στις συλλογές της.

Για την ψηφιακή διατήρηση της συλλογής χρειάζεται ένα ακριβές αρχειοθετημένο πλαίσιο τεκμηρίωσης, όπως μπορεί να γίνει με την πιστοποίηση «CoreTrustSeal» (Nationale Bibliotheek, 2022) και με τα κριτήρια της (π.χ. οργάνωση και πολιτική, νόμος για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, e-Depot κ.λ.π.). Με την πιστοποίηση η ΚΒ αντιλαμβάνεται υπεύθυνα την ψηφιακή της κληρονομιά. Το «CoreTrustSeal» (Nationale Bibliotheek, 2022) αποτελεί την πιο κατάλληλη μορφή πιστοποίησης για το ψηφιακό αποθετήριο της βιβλιοθήκης αλλά και διασφαλίζει με την πιο αναγκαία χρηματοδότηση τη μακροπρόθεσμη διατήρηση των ψηφιακών αντικειμένων της συλλογής της ΚΒ. Συντελεί στην ολοένα μεγαλύτερη πρόσβαση του χρήστη σε ακριβή πληροφορία για έργα της ψηφιακής κληρονομιάς. Η βιβλιοθήκη βοηθά στη διάδοση των πληροφοριών της σε αρχειακούς οργανισμούς συμμετέχοντας στον οδηγό πιστοποίησης του Ολλανδικού δικτύου των ψηφιακών συλλογών κληρονομιάς. Το αρχείο e-Depot βασισμένο «στο CoreTrustSeal» (Nationale Bibliotheek, 2022) κατέχει περισσότερες από σαράντα εκατομμύρια δημοσιεύσεις. Συμπεριλαμβάνει τη συλλογή της εθνικής βιβλιοθήκης της Ολλανδίας (βιβλία, περιοδικά κ.λ.π.), τις ψηφιακές εκδόσεις που αναφέρονται στην Ολλανδία αλλά και τις διεθνείς ψηφιακές εκδόσεις από γεννημένα επιστημονικά άρθρα. Με την κατάλληλη τεχνολογία και το ανάλογο προσωπικό υποστηρίζει την ψηφιακή τεκμηρίωση του υλικού. Διαθέτει πρόσβαση προς όλους τους ενδιαφερόμενους χρήστες και προνοεί για τη μελλοντική διατήρηση της συλλογής.

Στην κεντρική περιοχή καινοτομίας της Χάγης θα δημιουργηθεί το νέο κτιριακό συγκρότημα της εθνικής βιβλιοθήκης (μέχρι το 2030). Παρατηρούνται δυσκολίες στο υπάρχον κτίριο της πάνω στην αναζήτηση χώρου για το φυσικό υλικό των συλλογών τους. Εάν δεν βρίσκεται χώρος, τότε τον επανασχεδιάζει μετακινώντας τις συλλογές σε σημεία με, ήδη, υπερβολική έκταση συλλογής υλικού. Για τους επεκτάσιμους χώρους «υψηλότερης πυκνότητας» (Loddo et al., 2022) ακολουθείται το «αυτοματοποιημένο μοντέλο αποθήκευσης και ανάκτησης (ASRS)» (Loddo et al., 2022), για τα αποθετήρια εθνικών βιβλιοθηκών. Θα κτιστεί και το **νέο, σύγχρονο και καινοτόμο, αποθετήριο της βιβλιοθήκης (έως το 2028)** στην περιφέρεια της Χάγης, διότι το υπάρχον δεν τηρεί τις σύγχρονες τάσεις αποθήκευσης για να καλύψει τον ολοένα και πιο ευρύ όγκο υλικού στην συλλογή της (βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες κ.ά.), όχι μόνο αυτό που συνέλεξε στο παρελθόν, αλλά και γι' αυτό που θα συλλέξει στο σήμερα και στο μέλλον. Κατασκευάζεται με σκοπό να στηρίξει τη γραπτή κληρονομιά, έντυπη και ψηφιακή, της Ολλανδίας «με μακροπρόθεσμη ασφάλεια και βιωσιμότητα» (Nationale Bibliotheek, 2022). Αποθηκεύεται εντός αποθετηρίου μόνο ένα αντίγραφο των τεκμηρίων

που έχουν γραφτεί εντός της Ολλανδίας ή αναφερόμενα στην χώρα. Κατά τη διαδικασία της μεταφοράς του υλικού από τη βιβλιοθήκη στο αποθετήριο θα γίνει αναγκαστικά καταγραφή των τεκμηρίων, που θα πρέπει να μετακινηθούν με ασφαλές τρόπο και να προστατευτούν σε ειδική συσκευασία ή/και θα συντηρηθούν εκείνα τα τεκμήρια που έχουν φθαρεί ή καταγραφεί. Η εθνική βιβλιοθήκη αλλά και το αποθετήριο της θα βρίσκονται σε ξεχωριστά κτίρια, πάντως δεν θα πάψουν να συνεργάζονται. Χρειάζονται στο νέο κτίριο του αποθετηρίου να έχουν δημιουργηθεί νέες μορφές και μέσα αποθήκευσης (π.χ. δοχεία) για τη συντήρηση, την καταγραφή της και τη διατήρηση της συλλογής της. Σίγουρα, οι εργασίες αυτές θα γίνονται με ενεργειακά χαμηλό αποτύπωμα («παθητικό σύστημα ενέργειας - passive climate control systems» (Loddo et al., 2022)), για την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης, το ίδιο θα καταστεί ένα κτίριο με χαμηλό επίπεδο οξυγόνου και θα είναι συμβατό με τις εποχές του χρόνου, για να διαφυλάξει και να προστατεύσει τις συλλογές της από καταστροφές (π.χ. κίνδυνος πυρκαγιάς), που μπορεί να προκληθούν από τη θερμότητα και την υγρασία. Για τη μελλοντική διατήρηση της συλλογής της τίθεται από μεριάς της η εργασία της ψηφιοποίησης με σκοπό να διασφαλίζεται η ανοικτή πρόσβασή της για χρήση και έρευνα. Για τη συγκέντρωση του όγκου του υλικού (120 χλμ.) της χρειάζεται να έχει ένα μεγάλο ύψος ραφιών, αλλά και για την πρόσβασή της σ' αυτό «ένα αυτοματοποιημένο σύστημα με ρομπότ (fully automated)» (Loddo et al., 2022), χωρίς να υποβαθμίζονται οι θέσεις εργασίας του προσωπικού της, διότι αυτό θα είναι που θα εξασφαλίσει τη μεταφορά των βιβλίων προς το χρήστη. Για το σύστημα αυτό συλλέγεται ένα έντυπο αντίγραφο του έργου ενός εκδότη, που αναφέρεται στην εθνική ιστορική μνήμη και στην πολιτισμική κληρονομιά της Ολλανδίας.

2.3.6 Εθνική Βιβλιοθήκη της Νορβηγίας (National Library of Norway - Nasjonalbiblioteket, NLN - NB)

Η **Εθνική βιβλιοθήκη της Νορβηγίας** υλοποιεί πολιτική ανοίγματος με την ψηφιοποίηση των συλλογών της. Διαθέτει ανοικτές υπηρεσίες βιβλιογραφίας, ταξινόμησης και καταλογογράφησης για τους χρήστες, τις άλλες βιβλιοθήκες και τους πολιτιστικούς οργανισμούς της Νορβηγίας. Αποστολή της είναι να διαφυλάξει μελλοντικά την πολιτιστική κληρονομιά της Νορβηγίας με τις εργασίες «διάθεσης, διατήρησης και συλλογής» (National Library of Norway, 2022) που υλοποιεί προς όλα τα είδη. Σκοπός της είναι η διασφάλιση της παρεχόμενης γνώσης της πολιτιστικής και της εθνικής κληρονομιάς της, για ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς λόγους και για τις μελλοντικές γενιές. Συμβάλλει ως εθνικό κέντρο με την

εξειδίκευση, την τεχνογνωσία και με τους πόρους που διαθέτει τη στήριξη των βιβλιοθηκών της χώρας, για να αποτελέσουν ενεργά ιδρύματα πολιτισμού και γνώσης. Ως κυβερνητικός οργανισμός υλοποιεί έργο εθνικής πολιτικής προτεραιότητας για την τόνωση των βιβλιοθηκών της Νορβηγίας. Λόγω γεωγραφικών δυσκολιών και αποστάσεων εντός χώρας υλοποιείται ένα δημοκρατικό μοντέλο πρόσβασης στη γνώση από την NLN.

Η Νορβηγία ακολουθεί ένα πρόγραμμα αναπτυξιακής πολιτικής για τις βιβλιοθήκες της (2020-2023), δηλαδή ένα εθνικό σχέδιο δράσης. Το πρόγραμμα αυτό είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας «των υπουργείων Πολιτισμού και Παιδείας της χώρας» (Ohren, 2022). Αφορά, σίγουρα, όλες τις βιβλιοθήκες της, αλλά τον πιο κύριο ρόλο τον κατέχει η Εθνική βιβλιοθήκη στην χάραξη εξειδικευμένης πολιτικής για τις άλλες βιβλιοθήκες και για τους άλλους πολιτιστικούς φορείς. Τις βιβλιοθήκες και τους οργανισμούς τους στηρίζει παρέχοντας τους χρηματοδοτικούς πόρους, συμβουλές για τη χρήση των πνευματικών δικαιωμάτων και «υποδομές εστίασης ψηφιακού και φυσικού περιεχομένου, μεταδεδομένων και εργαλείων» (Ohren, 2022). Βοηθά, επίσης, στη διάδοση των συλλογών της και λειτουργεί ως βάση υποστήριξης, για να παρέχουν οι υπόλοιπες βιβλιοθήκες ποιοτικές υπηρεσίες στο κοινό τους.

Ο νόμος περί κατάθεσης εγγράφων (1989) διαμόρφωσε την εθνική πολιτική της Νορβηγίας για τη συλλογή και την τεκμηρίωση εγγράφων της, αλλά και βοήθησε στη δημιουργία εθνικού οργανισμού για τις βιβλιοθήκες της Νορβηγίας. Ο νόμος αυτός προβλέπει ότι ένας εκδότης πρέπει να καταθέσει ένα οποιοδήποτε αντίγραφο του έργου του στις υπηρεσίες της. Πρέπει να κατατεθούν σ' αυτήν όλες οι δημοσιεύσεις που εκδίδονται νόμιμα στη Νορβηγία, ανεξαρτήτως της μορφής που μπορεί να έχουν. Για το κατατεθειμένο υλικό της η βιβλιοθήκη επαγρυπνά για τη μελλοντική διατήρηση και συντήρηση του, με σκοπό να αποτελέσει πεδίο γνώσης και έρευνας. Επίσης, από το 2018 προβλέπεται η κατάθεση όχι μόνο του εγγράφου ή του ψηφιακού του αντιγράφου, αλλά και η διαμόρφωση κάποιων βασικών μεταδεδομένων από τον εκδότη του. Το υλικό της βιβλιοθήκης κυρίως προκύπτει μέσω της νομικής κατάθεσης, αλλά υπάρχει και το αγορασμένο υλικό ή η δωρεά. Μέσω της πολιτικής ψηφιοποίησης της προσπαθεί να διασφαλίσει με ψηφιακό τρόπο και την κατάθεση υλικού της. Λαμβάνοντας ένα ψηφιακό αντίγραφο ενός κατατεθειμένου έργου επεκτείνει το περιεχόμενο της με ψηφιακό υλικό υψηλής ποιότητας στη συλλογή της. Ακόμη, το αγορασμένο υλικό που προέρχεται από το εξωτερικό αναφέρεται σε «υποθέσεις» της Νορβηγίας. Η βιβλιοθήκη NLN Depot είναι αποτέλεσμα δημιουργίας «υπολειμμάτων» (Ohren, 2022) από νόμιμες καταθέσεις, σε υλικό όπως μονογραφίες, περιοδικά και

μικροταινίες εφημερίδων. Είναι ενταγμένη σ' αυτήν η συλλογή πολυγλωσσικής βιβλιοθήκης, μια υπηρεσία με λογοτεχνικά βιβλία από διάφορες χώρες και γλώσσες. Εξυπηρετεί το έργο των βιβλιοθηκών στη διαδικασία διαδανεισμού με πολυπολιτισμικό περιεχόμενο.

Αποτελεί μια σύγχρονη ψηφιακή εθνική βιβλιοθήκη της Νορβηγίας. Στην ψηφιακή βιβλιοθήκη της είναι ενταγμένη η ψηφιακή της συλλογής για πρόσβαση και διάθεση προς το χρήστη. Η ψηφιακή εθνική βιβλιοθήκη συγκροτείται ως «πυρήνας» συλλογής υλικού της κουλτούρας της χώρας, από το μεσαίωνα μέχρι σήμερα. Το περιεχόμενο και τα μεταδεδομένα της ψηφιακής βιβλιοθήκης διατίθεται και από άλλες διαδικτυακές υπηρεσίες της NLN για χρήση και αποθήκευση από τους χρήστες και από τα άλλα πολιτιστικά ιδρύματα της Νορβηγίας. Από το 2006 μέχρι σήμερα, με το πρόγραμμα της ψηφιοποίησης της το μεγαλύτερο μέρος του υλικού της έχει ψηφιοποιηθεί με σκοπό να συντηρείται, να διατηρείται, να αποθηκεύεται μελλοντικά για μακροπρόθεσμη χρήση και να είναι με ελκυστικό τρόπο διαθέσιμα προσβάσιμα προς χρήση και δανεισμό για χρήστες και για δημόσιες εκθέσεις¹⁹. Προσπαθεί να ψηφιοποιήσει όλο το υλικό της, που χρονολογείται από τον μεσαίωνα μέχρι σήμερα. Το ψηφιακό υλικό που κατατίθεται στην βιβλιοθήκη τίθεται σε διαδικασία αρχειοθέτησης. Η αρχειοθέτηση της λειτουργεί ευέλικτα για να προσφέρει λύσεις σε επίπεδο «αντικειμενικού ελέγχου, χωρητικότητας και μετεγκατάστασης» (National Library of Norway, 2022) του ψηφιακού περιεχομένου της. Με τις εργασίες της αρχειοθέτησης και της διανομής που υλοποιεί επιθυμεί να λειτουργήσει ως «μια εθνική τράπεζα μνήμης» (National Library of Norway, 2022), μέσα από τη συγκρότηση ενός κέντρου πολυμέσων. Επίσης, η ψηφιακή βιβλιοθήκη διανέμει ελεύθερα το ψηφιακό αυτό υλικό στο διαδίκτυο εάν δεν τίθενται πάνω του πνευματικά δικαιώματα. Αντιμετωπίζει δυσκολίες πρόσβασης με το υλικό που υπόκειται σε περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας. Η πολιτική της είναι να διαπράττει συμφωνίες με τους εκδότες για την πρόσβαση αυτού του υλικού στους χρήστες της (τα τεκμήρια που έχουν έτος έκδοσης πριν το 2001 δεν υπόκεινται σε περιορισμό πρόσβασης)²⁰. Η ψηφιακή της συλλογή διατίθεται ελεύθερα στους χρήστες της για έρευνα και τεκμηρίωση μέσα στους χώρους της.

¹⁹ Μπορεί να γίνουν στο χρήστη προσβάσιμες οι συλλογές της μέσω της ψηφιακής βιβλιοθήκης NLN nb.no1 και εντός του καταλόγου της Oria, που είναι σε έντυπη και σε ψηφιακή μορφή.

²⁰ Δημιουργεί για το λόγο αυτό υπηρεσίες, όπως είναι «το bookshelf, η υπηρεσία εφημερίδων και το ραδιόφωνο» (National Library of Norway, 2022). Το bookshelf αποτελεί έργο συνεργασίας μεταξύ της βιβλιοθήκης και των εκδοτών, για τη διάθεση χιλιάδων βιβλίων νορβηγικής λογοτεχνίας. Η υπηρεσία για τις εφημερίδες συγκροτείται ως μια συμφωνία μεταξύ NLN και εφημερίδων για την ψηφιοποίηση των ιστορικών αρχείων και για την αρχειοθέτηση των ψηφιακών εκδόσεων. Με την υπηρεσία για το ραδιόφωνο συνάπτεται συμφωνία της NLN με το ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό της χώρας, για την

Για τα σύνολα μεταδεδομένων υλοποιούνται διάφορες «έγκυρες και αξιόπιστες αρχές (πχ. webDewey)» (National Library of Norway, 2022). Για να είναι αναγνώσιμα από μηχανές αναζήτησης χρησιμοποιείται το REST API από συνεργάτες και βιβλιοθήκες που συνδέονται με τον ίδιο κατάλογο. Η βιβλιοθήκη δημιουργεί και διαθέτει δωρεάν τα μεταδεδομένα της και το ψηφιακό της περιεχόμενο σ' όλες τις άλλες βιβλιοθήκες και οργανισμούς σε μορφή MARC 21 και Dublin Core, μέσω του πρωτοκόλλου OAL-PMH. Προχωρά στην δημιουργία τους «αγοράζοντάς τα από εμπορικούς παρόχους» (National Library of Norway, 2022). Διαμορφώνει ένα ενιαίο σύστημα μεταδεδομένων προκειμένου να συνδέσει τα στοιχεία μεταδεδομένων και να βοηθήσει στην «κοινή επαναχρησιμοποίηση» (National Library of Norway, 2022) τους μεταξύ των συνεργαζόμενων βιβλιοθηκών, των μηχανών αναζήτησης και των υπηρεσιών από τους παρόχους.

Το ψηφιακό αποθετήριο της Εθνικής βιβλιοθήκης της Νορβηγίας το RL έχει μια πλούσια συλλογή με πολλά είδη τεκμηρίων, που διατηρούνται μελλοντικά. Για προβλήματα που αφορούσαν τη χωρητικότητα της συλλογής²¹ του αποθετηρίου της μέσα στους υπάρχοντες αποθηκευτικούς χώρους συγκροτήθηκε το 2000 το εναλλακτικό «αυτόματο σύστημα αποθήκευσης και ανάκτησης (Automatic Storage and Retrieval System - ASRS)» (Sakrihei, 2016), όπου αρχίζει να υλοποιείται από το 2003. Με τα χρόνια το σύστημα αυτό δημιούργησε οφέλη σε επίπεδο διαδανεισμού (ILLS) και ψηφιοποίησης, όπως είναι ο τρόπος που γίνεται αποτελεσματική η μετάδοση των παραγγελιών στο χρήστη, ο συμπαγής τρόπος με τον οποίο αποθηκεύεται το υλικό και οι όροι με τους οποίους μειώνεται η χωρητικότητα, το κόστος και η εργασία του υλικού στο φυσικό χώρο αποθήκευσής του. Τα δύο τμήματα του συστήματος, βιβλιοθήκη και αποθετήριο, ενοποιούνται «με κλειστή γέφυρα» (Sakrihei, 2016) σε ξεχωριστά κτίρια. Η μορφή αποθήκευσης που ακολουθεί είναι «το Chaos» (Sakrihei, 2016), όπου σ' αυτό τα βιβλία δεν τοποθετούνται σε συγκεκριμένο κουτί, αλλά αναγνωρίζεται που βρίσκονται μέσω της αναγραφή ενός κωδικού σε κάθε κουτί και φάκελο.

ελεύθερη πρόσβαση και διάθεση από πνευματικά δικαιώματα του ψηφιακού αρχείου ραδιοφώνου του ίδιου σ' αυτήν.

²¹ Περιλαμβάνει «1.100.000 μονογραφίες, 550.000 περιοδικά μέρη που εκπροσωπούν 20.000 τίτλους, 50.000 μικροταινίες νορβηγικών και ξένων εφημερίδων και περιοδικών και ακουστικών βιβλίων, μερικά επιλεγμένα νορβηγικά μουσικά CD, έντυπες εκδόσεις (από δημόσιες και ακαδημαϊκές Νορβηγικές βιβλιοθήκες) και αντίγραφο κάθε έντυπης έκδοσης» (Sakrihei, 2016).

Η βιβλιοθήκη μέσω του αποθετηρίου της έχει εξελιγμένη πρακτική και στη διαδικασία δανεισμού ενός τεκμηρίου. Σ' ένα τεκμήριο που είναι για δανεισμό καταγράφεται αυτόματα η κατάσταση που βρίσκεται, τα στοιχεία ταυτότητας του και ο αναγνωριστικός αριθμός του φακέλου του «μέσα από ένα σύστημα διαχείρισης αποθήκης (Warehouse Management System - WMS)» (Sakrihei, 2016), πριν γίνει η μεταφορά παραλαβής στο χρήστη και της βιβλιοθήκης που το παρήγγειλε. Η δανειοδότηση υλικού προέρχεται από αιτήματα χρηστών και έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια σε επίπεδο δημόσιων βιβλιοθηκών. Αυτό οφείλεται στην πλήρη συλλογή του σε είδη τεκμηρίων όπως οι μονογραφίες και τα περιοδικά, αλλά και της ταχύτερης διάθεσης τους στο χρήστη. Επίσης, η ανάγκη ψηφιοποίησης υλικού προέρχεται από αιτήματα είτε εκδοτών είτε χρηστών. Από την άλλη παρατηρείται μια μείωση δανεισμού στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, γιατί οι επιστημονικές πηγές διατίθενται πια ηλεκτρονικά.

2.3.7 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας - (National Library of Greece -NLG)

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν συντελεστεί σημαντικές αλλαγές στις βιβλιοθήκες της Ελλάδας. Έχουν αποκτήσει κοινωνικό ρόλο μετά τη μετεγκατάσταση της βιβλιοθήκης της Ελλάδος (το 2016) στο νέο της κτίριο, εντός του Κέντρου Ιδρύματος Πολιτισμού Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ)). Κατέχει η ΕΒΕ το ρόλο «του συγκεντρωτή και του τεκμηριωτή» (National Library of Greece, 2022) της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας. Η Εθνική Βιβλιοθήκη εκσυγχρόνισε το ρόλο της με την μετεγκατάσταση στο νέο της κτίριο. Στις συνεργασίες της συμπεριλαμβάνεται ακόμη και η ένταξή της στο Σύνδεσμο Ελλήνων Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ - Heal Link), όπου η σελίδα του παρέχει ψηφιακή πρόσβαση σε ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, μέσα από «εξειδικευμένες υπηρεσίες αλλά και μέσα από εργαλεία αναζήτησης, ανάκτησης και τεκμηρίωσης (π.χ. Mitos) σε συλλογές βιβλιοθηκών, σε ηλεκτρονικά περιοδικά και βιβλία, αλλά και σε επιστημονικές βάσεις δεδομένων (άρθρα και περιοδικών)» (ΣΕΑΒ, 2022). Το Δίκτυο Ελληνικών Βιβλιοθηκών υπάγεται στην ΕΒΕ, με την παράδοσή του από το Future Library²² σ' αυτήν, περιλαμβάνοντας 250 βιβλιοθήκες όλων των ειδών (ακαδημαϊκές, ειδικές κ.λ.π). Συμβάλλει στην ανταλλαγή κοινών «καινοτόμων μεθόδων» (Glossiotis, G. et al, 2019) μεταξύ των βιβλιοθηκών.

²² Το Future Library ξεκίνησε το 2011 από τη Βιβλιοθήκη της Βέροιας με βασικό χρηματοδότη το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (2012-5). Αφορά τις περισσότερες δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες της χώρας. Προσπαθεί η πρωτοβουλία αυτή να τις εκσυγχρονίσει και να στηρίξει τους βιβλιοθηκονόμους και το κοινό στα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα και «στις καινοτομίες διάδοσης και αναπαραγωγής μάθησης» (Glossiotis et al., 2019).

Το πεδίο συνεργασιών μεταξύ των βιβλιοθηκών της χώρας γίνεται σε μόνιμη-θεσμική, αλλά και σε εθελοντική βάση, μέσω ζύμωσης και ανταλλαγής καινοτόμων προγραμμάτων, ιδεών και απόψεων. Έχει ενδυναμωθεί το ενδιαφέρον εντός χώρας για τη δημιουργία νέων βιβλιοθηκών, οι οποίες θα αξιοποιούν τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα μάθησης, προκειμένου να επιτελέσουν το ρόλο τους ως χώροι πολιτισμού, υλοποιώντας κιάλας και προγράμματα εξωστρεφών δράσεων (π.χ. διαλέξεις κ.ά). Επίσης, αυτές προσπαθούν να συνδέσουν το έντυπο με το ψηφιακό υλικό, να ενισχύσουν «την πληροφοριακή παιδεία με τη δια βίου εκπαίδευση» (Glossiotis et al., 2019) και την υπάρχουσα ιστορική μνήμη με τη διατήρησή της στο μέλλον. Ταυτόχρονα, για τα ελληνικά δεδομένα έχει αλλάξει ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου, λόγω των εξελίξεων και των εναλλακτικών που προσφέρονται πια στο επάγγελμά του, αλλά και της εξειδίκευσης και της γνώσης που αποκτά μέσα από τις πανεπιστημιακές σχολές «της αρχειονομίας, βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων πληροφορόρησης» (National Library of Greece).

Λειτουργεί ως το επίσημο **εθνικό αποθετήριο και αρχείο «ψηφιακών δημοσιευμάτων, δεδομένων και μεταδεδομένων»** (Ν. 4452/2017), που παράγονται εντός χώρα ή στο εξωτερικό αλλά αναφέρονται στον πολιτισμό της χώρας. Ως αποθετήριο αναλαμβάνει την αρχειοθέτηση τους στο παγκόσμιο Ιστό. Με βάση την ιδιότητα που κατέχει συντονίζει εθνικά τις πρακτικές βιβλιοθηκονομικής και νομικής κατάθεσης. Σύμφωνα με τη νομική κατάθεση της ΕΒΕ (Ν. 4452/2017) θα πρέπει να διατίθενται με «επίσημη αίτηση» (National Library of Greece, 2022) τέσσερα (4) αντίτυπα ενός έργου σ' αυτήν (έντυπο, ηλεκτρονικό, οπτικοακουστικό και ένα για την Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων) μόνο από τον εκδότη ενός έργου (υπάρχει η εξαίρεση της αυτοέκδοσης). Για την περίπτωση της αυτοέκδοσης, πέραν των παραπάνω τεσσάρων τεκμηρίων, υπάρχει και ένα ακόμη τεκμήριο για κατάθεση, που δεν είναι δεσμευμένο με τους περισσότερους τεχνολογικούς περιορισμούς πρόσβασης. Τα τεκμήρια, επίσης, ελεγχόμενης πρόσβασης κατατίθενται σ' αυτήν υποχρεωτικά. Τα τεκμήρια που κατατίθενται σ' αυτήν μπορούν με «εισήγηση» (Ν. 4452/2017) της διεύθυνσης της να τεθούν προς ανταλλαγή σε άλλες βιβλιοθήκες (εγχώριες και διεθνείς), προς δανεισμό στον χώρο της δανειστικής της συλλογής ή/και προς την ανάπτυξη του ρόλου της. Σε περίπτωση που σ' ένα έργο υπάρχουν διαφορετικές εκδόσεις του (αναθεωρημένες ή όχι), πρέπει σε κάθε έκδοση του να υπάρχει εκ νέου αναφορά κατάθεσης. Σε περίπτωση «κοινής και ειδικής έκδοσης» (Ν. 4452/2017) ενός τεκμηρίου, η κατάθεση τίθεται για ένα αντίτυπο της κοινής έκδοσης, αλλά και για ένα αντίτυπο της ειδικής. Υπάρχουν περιπτώσεις

πρόβλεψης στη νομική κατάθεση για ειδικές περιπτώσεις τεκμηρίων (ηλεκτρονικές εκδόσεις και διαφορετικές μορφές/εκδόσεις).

Δεν γίνεται αναπαραγωγή σε αντίγραφα έργων, που υπόκεινται σε νόμους πνευματικής ιδιοκτησίας. Παρά μόνο με ειδική αίτηση υπάρχει η δυνατότητα να γίνει διαθέσιμο στο χρήστη το υλικό συλλογών, που ανήκει στο δημόσιο τομέα. Όσα έργα ανήκουν στην Εθνική Βιβλιοθήκη και έχει αναλάβει αυτή τον ρόλο της ψηφιοποίησης τους είναι διαθέσιμα με ανοιχτή πρόσβαση στην «πλατφόρμα ψηφιακών συλλογών» (National Library of Greece, 2022). Δεν μπορεί η ίδια να κατοχυρώσει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο έργο ενός δημιουργού.

Έχει το καθήκον να αποτελεί τον πιο κεντρικό οργανισμό διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς του έθνους. Ψηφιοποιεί τεκμήρια μοναδικής και σπάνιας αξίας (εθνικής, ιστορικής κ.ά.). Επαγρυπνά για την διεύρυνση των ψηφιακών συλλογών της με τεκμήρια, που αναφέρονται πάνω σε μια «ευρεία ποικιλία θεμάτων, επιστημονικών αντικειμένων και ιστορικών περιόδων» (National Library of Greece, 2022). Διευρύνει, κιόλας, με την ψηφιακή ανοιχτή πρόσβαση των συλλογών της την εμπειρία του χρήστη για την αναζήτηση πηγών με βάση τα ερευνητικά, γνωστικά και ψυχαγωγικά του ενδιαφέροντα. Ένας οποιοσδήποτε χρήστης μπορεί να αποκτήσει, να του διατεθεί ή να έχει πρόσβαση σε σπάνιο και πολύτιμο υλικό, ανεξάρτητα της τοποθεσίας που μένει, γνωρίζοντας έτσι την παγκόσμια επιστημονική, πολιτισμική και ιστορική συμβολή της χώρας. Οι πηγές της είναι ανοιχτές προς χρήση και διάθεση, για να βοηθήσει στην ανάπτυξη της έρευνας και των συνεργασιών της με διεθνείς βιβλιοθηκονομικούς φορείς. Με το πλαίσιο της πολιτικής των συνεργασιών της ευνοεί την διάδοση του περιεχομένου της, αλλά και η ίδια στηρίζεται σ' αυτό για να ενισχύσει τον εκπαιδευτικό, τεχνολογικό και καινοτόμο ρόλο της, πάνω σε καθιερωμένα διεθνή πρότυπα και πρακτικές. Επιπλέον, συνεργάζεται ο χρήστης με τη βιβλιοθήκη, προβάλλοντας ανάγκες και αιτήματα για την πρόσβαση, τη διάθεση και την επέκταση προς τον ίδιο του υλικού των συλλογών της.

Η υπηρεσία συντήρησης των συλλογών της, στην βάση των εργασιών συντήρησης και διατήρησης, λειτουργεί, κυρίως, για να προλάβει και να αντιμετωπίσει σε αρχικό στάδιο περιπτώσεις φθοράς που μπορεί να υπάρχουν στο υλικό της. Στη βάση «της προληπτικής της πολιτικής» (National Library of Greece, 2022) ελέγχει και εξετάζει ανά τακτά χρονικά διαστήματα την κατάσταση των συλλογών της, επιβλέπει το στάδιο που βρίσκονται οι

εργασίες διατήρησης της και εκπαιδεύει το προσωπικό της. Δημιουργεί, επίσης, σχέδιο έκτακτης ανάγκης για την προστασία των συλλογών της από ενδεχόμενες καταστροφές. Με «την επεμβατική της πολιτική» (National Library of Greece, 2022) αντιμετωπίζει φθορές που έχουν τελεστεί πάνω στο υλικό της, σεβόμενη το περιεχόμενο του και βασισμένη σε καθιερωμένες επιστημονικές πρακτικές.

Συντελεί με τις δυνάμεις της στη δημιουργία ενός **αποθετηρίου καθιερωμένων όρων**, στη βάση των ανοικτών διασυνδεδεμένων και των σημασιολογικών δεδομένων της IFLA. Δημιουργεί μοντέλο «βελτιστοποίησης» (National Library of Greece, 2022) καθιερωμένων όρων για πολιτιστικές συλλογές, με σκοπό τη χρήση τους από την επιστημονική κοινότητα. Βασίζεται στις θεματικές επικεφαλίδες (LCSH²³) και στους κανόνες καταλογογράφησης της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου («AACR2, RDA, Library of Congress (LC)» (National Library of Greece, 2022)). Υπάρχουν, πάντως, πολιτισμικές διαφορές στο πεδίο της διατύπωσης «των ελληνοποιημένων θεματικών επικεφαλίδων (NLCSH)» (National Library of Greece, 2022), της Εθνικής Βιβλιοθήκης και του Κογκρέσου. Πάνω στην εξουσιοδότησή της στις θεματικές επικεφαλίδες και στους όρους της LC ένας χρήστης της ΕΒΕ μπορεί να τις χρησιμοποιήσει βρίσκοντας τις διαδικτυακά διαθέσιμες «σε μορφή αρχείου ή με αναζήτηση στο κατάλογο της βιβλιοθήκης» (National Library of Greece, 2022). Τις έχει ανοικτά διαθέσιμες για χρήση από κάθε βιβλιοθήκη που θέλει να τις χρησιμοποιήσει.

2.3.8 Εθνική βιβλιοθήκη της Ρωσίας - (National Library of Russia - Российская национальная библиотека, NLR - РНБ)

Η **Εθνική βιβλιοθήκη της Ρωσίας**²⁴ στεγάζεται στην Αγία Πετρούπολη και κατέχει έναν από τους μεγαλύτερους πολιτιστικούς και ιστορικούς θησαυρούς της ρωσικής κληρονομιάς.

²³ Η LC έχει δημιουργήσει το λεξιλόγιο καταλογογράφησης για θεματικές επικεφαλίδες «το LCSH (Library of Congress Subject Headings)» (National Library of Greece)). Λειτουργεί ως «γλώσσα ευρετηρίασης θεμάτων» (Kazi et al., 2021), για να τεκμηριωθεί το περιεχόμενο των τεκμηρίων της. Αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο και έχει διεθνή αναγνωρισιμότητά, που το κάνει χρήσιμο για όλες τις βιβλιοθήκες παγκόσμια. Για τη βελτιστοποίηση του ως λεξιλογίου έχουν διαμορφωθεί διάφορες τεχνικές, όπως π.χ. η «semantic similarity (σημασιολογική ομοιότητα)» (Kazi et al., 2021). Δεν μπορεί να αξιοποιηθεί μηχανικά, αλλά πρέπει να υπάρχει ένα πεδίο σύνδεσης μεταξύ των διαφορετικών «παρόμοιων λέξεων» (Kazi et al., 2021) μεταξύ τους.

²⁴ Το 1992 η Κρατική Δημόσια Βιβλιοθήκη μετονομάστηκε στη σημερινή της ονομασία.

Αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες βιβλιοθήκες στον κόσμο και διασφαλίζει προς διάθεση την πιο πλήρη συλλογή εκδόσεων στα ρωσικά. Κατέχει «38 εκατομμύρια αντικείμενα και συγκροτεί μια πολύγλωσση βιβλιογραφική συλλογή» (Российская национальная библиотека, 2022). Η ιστορία της ταυτίζεται με την σύγχρονη ταραγμένη ιστορία της Ρωσίας. Για την παγκόσμια διασύνδεση της συνάπτει διεθνείς συνεργασίες με βιβλιοθήκες και οργανισμούς απ' όλο τον κόσμο με σκοπό: την ανάπτυξη της παγκόσμιας γνώσης και πληροφορίας²⁵, των ανταλλαγών και του δανεισμού βιβλίων, αλλά και για τη συγκρότηση κοινών έργων, με στόχο την εξέλιξη της επιστήμης και της εκπαίδευσης. Επίσης, συνάπτει εγχώριες συνεργασίες με το υπουργείο πολιτισμού, με κυβερνητικούς οργανισμούς και με τη βιβλιοθηκονομική κοινότητα.

Αποτελεί «κέντρο πολιτισμού, πληροφόρησης και επιστήμης» (Verschinin, 2018), αλλά και ένα «τοπόσημο» της εθνικής και της ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς των λαών της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Η αποστολή της είναι η εξωστρεφής, δημόσια και ανοιχτή χρήση και πρόσβαση της συλλογής εγγράφων για τις μελλοντικές γενιές. Διασφαλίζει τη διατήρηση «των ιστορικών και πολιτιστικών παραδόσεων» (Verschinin, 2018) και υποστηρίζει την κοινωνική και πνευματική ανάπτυξη της Ρωσίας. Κεντρικοί της στόχοι αποτελούν: να καταστεί πρότυπο για τις υπόλοιπες βιβλιοθήκες της Ρωσίας, να διαχειριστεί τις προκλήσεις της ψηφιακής εποχής και να στηρίξει τις περιφερειακές δημόσιες βιβλιοθήκες. Συγκεκριμένα, με την ηλεκτρονική βιβλιοθήκη της αναλαμβάνει την ψηφιοποίηση χιλιάδων αντικειμένων ιστορικής, επιστημονικής και πολιτιστικής αξίας. Με την ψηφιοποίηση οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα επιπλέον ευκαιριών ως προς την πρόσβαση, αλλά και τους παρέχεται ευρεία πρόσβαση σε παλαιότερες συλλογές και σε ηλεκτρονικές πηγές.

Η νομική κατάθεση (Legal deposit) της NLR ορίζει ότι για κάθε τεκμήριο που εκδίδεται στη ρωσική γλώσσα και εντός χώρας κατατίθεται αντίγραφο του (έντυπο και ψηφιακό) από τον εκδότη ή τον δημιουργό του στην βιβλιοθήκη. Προβλέπεται, επίσης, νομική κατάθεση αντιγράφων για πρώιμα έντυπα έργα, για έντυπα της ρωσικής γλώσσας που εκδίδονται εκτός χώρας, για ξένα έργα που αναφέρονται στην Ρωσία, αλλά και για τεκμήρια που είναι σε

²⁵ Για τον λόγο αυτό έχει δημιουργήσει τμήμα διεθνών δραστηριοτήτων, που επιβλέπει και καθοδηγεί, εξειδικεύει και επεξεργάζεται τις πολιτικές σχέσεις και τις συνεργασίες της. Οι πολιτικές αυτές αποτελούν ο συντονισμός διεθνών έργων, η συνδιοργάνωση εκδηλώσεων και η υλοποίηση έργων της βιβλιοθήκης ή τμημάτων της με βιβλιοθήκες και με ξένα ιδρύματα. Για την περιγραφή του αποτελέσματος των συνεργασιών αυτών συγκροτεί «γνωμοδοτικές εκθέσεις» (Российская национальная библиотека, 2022).

γλώσσες εθνοτήτων της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Λόγω της πολιτικής νομικής κατάθεσης η ίδια διαθέτει την μεγαλύτερη συλλογή εγγράφων εντός Ρωσίας, που διασφαλίζει «καθολική μορφή και πρόσβαση σε διαφορετικούς τύπους και είδη» (Российская национальная библиотека, 2022).

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ότι έχει αυξηθεί η απομακρυσμένη πρόσβαση ενός χρήστη προς τις υπηρεσίες πρόσβασης της. Η κατάσταση αυτή έχει μειώσει την παρουσία χρηστών στα αναγνωστήρια της. Γι' αυτό το γεγονός δεν ευθύνεται η ευρεία χρήση του διαδικτύου, αλλά ευθύνονται πολλοί παράγοντες. Πάντως, η βιβλιοθήκη προσπαθεί να έχει ως στρατηγική προτεραιότητα της την υλοποίηση μιας εξώστρεφης πολιτικής για τη διαζώσης χρήση, αλλά και για την ένταξη αναγνωστών στις υπηρεσίες της. Για την επίτευξη της προσβασιμότητας των χρηστών στα αναγνωστήρια της διασφαλίζει την ολοένα και μεγαλύτερη συντήρηση του φυσικού υλικού της. Με την προστασία του υλικού που βρίσκεται σε φυσική μορφή, παράλληλα διασφαλίζεται και η πνευματική ιδιοκτησία των κατόχων ή/και των δημιουργών.

Όσον αφορά την ψηφιακή βιβλιοθήκη της (Digital Library) διασφαλίζεται ανοικτή και γρήγορη πρόσβαση «σε επίπεδο πηγών πληροφόρησης²⁶» (Российская национальная библиотека, 2022), αλλά και σε επίπεδο δημοσιεύσεων που χρειάζονται άμεσα όλοι οι ενδιαφερόμενοι χρήστες της. Παρέχει, επίσης, τοπική αλλά και απομακρυσμένη πρόσβαση σε πολύτιμα και σε σπάνια έγγραφα. Διαθέτει, ακόμη, προς πρόσβαση υλικό που έχει σαρωθεί και προέρχεται από συνεργασίες της Εθνικής βιβλιοθήκης με άλλες βιβλιοθήκες, διάφορους εκδοτικούς οργανισμούς, συγγραφείς και αναγνώστες.

Το **τμήμα χειρόγραφων (manuscripts department)** (έτος ίδρυσης: 1805) θεωρείται ένα από τα πιο γνωστά, σημαντικά και μεγαλύτερα αποθετήρια χειρόγραφων παγκοσμίως. Από τη στιγμή της δημιουργίας του ήταν ήδη ανοιχτό για το ευρύ κοινό. Η σημαντικότητά του έγκειται όχι μόνο λόγω του αξιόλογου επιπέδου χειρόγραφων παγκόσμιας προέλευσης και αξίας που διαθέτει, αλλά και από την ύπαρξη σπάνιων, μοναδικών και αρχαίων χειρόγραφων εντός του (από τον 10ο αιώνα π.χ. μέχρι σήμερα). Κατέχει «1.521 αρχειακά σύνολα, που περιλαμβάνουν εντός τους περισσότερα από 438 χιλιάδες πολύτιμα αντικείμενα από

²⁶ Περιέχει περισσότερα «από 650.000 σαρωμένα αντίγραφα βιβλίων, περιοδικών, εφημερίδων, μουσικών εκδόσεων, γραφικών υλικών, χαρτών, σχεδίων, ατλάντων και ηχογραφήσεων» (Российская национальная библиотека, 2022).

διάφορες ιστορικές εποχές, χώρες και γλώσσες (σλαβικά κ.ά.)» (Poliakov and Smirnova, 2019). Ακόμα, η σημασία τους ως χειρόγραφα έγκειται στις πληροφορίες και στις γνώσεις που «κουβαλούν» εντός τους για την πολιτική και την κοινωνικοοικονομική ιστορία της Ευρώπης και της Ρωσίας, αλλά και για την επιστήμη και την κοινωνική σκέψη (Poliakov and Smirnova, 2019).

Στο αποθετήριο αυτό αποθηκεύονται κιάλας «διάφοροι τύποι κοινοτικών αρχείων (community archives)²⁷ (από τις αρχές του 19ου μέχρι τα τέλη του 20ου αιώνα μ.χ.)» (Poliakov and Smirnova, 2019), που η συγκέντρωσή τους σ' έναν κρατικό φορέα διασφαλίζει την ύπαρξή τους. Τα αρχεία²⁸ αυτά διακρίνονται σε θεματικές ομάδες (π.χ. λογοτεχνία κ.ά.), πάνω στη βάση των δραστηριοτήτων των κοινοτήτων που τα δημιούργησαν. Λόγω των διαφόρων ιστορικών περιόδων που έχει περάσει η Ρωσία (τσαρισμός, οκτωβριανή επανάσταση κ.ά.) πολλά από τα κοινοτικά αρχεία καταστράφηκαν, εξαφανίστηκαν ή είχαν εξαχθεί στο εξωτερικό. Η πλειοψηφία των αρχείων της Ρωσίας είναι τμήμα του κρατικού αρχειακού φορέα, που βρίσκεται κάτω από τη δικαιοδοσία της Ομοσπονδιακής Αρχειακής Υπηρεσίας της Ρωσίας. Διασφαλίζεται «σε επίπεδο προτεραιότητας» (Poliakov and Smirnova, 2019) η διατήρηση των εγγράφων από κρατικούς θεσμούς. Με βάση αυτό το πλαίσιο βρίσκονται σε δυσμένεια τα ιδιωτικά αρχεία και τα αρχεία των δημόσιων οργανισμών. Η NLR σήμερα διασφαλίζει μέσα από την πολιτική πρόσκτησής της τη διατήρηση ενός οποιουδήποτε αρχείου. Το τμήμα χειρόγραφων συγκροτήθηκε, επίσης, για να διατηρήσει την ενότητα ενός ιδιωτικού αρχείου όπου μετά τον θάνατο του κατόχου του μπορεί να διασκορπίστηκε σε ξεχωριστές συλλογές. Υπήρχαν, ακόμη, περιπτώσεις ανθρώπων που κατέθεσαν οικειοθελώς το αρχείο τους στο τμήμα χειρόγραφων, για να εξασφαλίσουν την ύπαρξή του. Ένα κοινοτικό αρχείο μπορεί να δημιουργηθεί ως αποτέλεσμα «συγκέντρωσης μεμονωμένων τεκμηρίων και εγγράφων από αρχεία διαφορετικών ανθρώπων, αλλά και από ψηφιακά αποθετήρια τεκμηρίωσης» (Poliakov and Smirnova, 2019).

²⁷ Τα κοινοτικά αποτελούν συλλογές εγγράφων, που έχουν δημιουργηθεί από τις δραστηριότητες οργανισμών: «όπως είναι τα μουσεία τοπικής ιστορίας, οι ιστορικοί, οι εθνοπολιτιστικοί και οι αθλητικοί σύλλογοι, τα θρησκευτικά και πνευματικά αρχεία, αλλά και τα αρχεία ακτιβιστών των ανθρώπινων δικαιωμάτων» (Poliakov and Smirnova, 2019). Δεν έχουν προέλθει από κυβερνητικό έργο και δεν ρυθμίζονται από το κράτος.

²⁸ Έχει αλλάξει η τοποθέτηση που υπήρχε γύρω από το ορισμό των αρχείων. Τα αρχεία δεν είναι πια «θεσμοί», αλλά αποτελούν ανοικτοί «χώροι» ιστορικής, συλλογικής και πολιτισμικής μνήμης.

Εντός του αποθετηρίου χειρόγραφων ανήκει το εργαστήριο χειρόγραφων μελετών. Φαίνεται ότι το συγκεκριμένο αποθετήριο χειρόγραφων έχει καταστεί και «κέντρο μελέτης χειρόγραφων» (Российская национальная библиотека, 2022). Το εργαστήριο δημιουργήθηκε για να συγκροτηθεί η ηλεκτρονική βάση δεδομένων χειρόγραφων. Αυτό εξειδικεύεται σε σύγχρονες ερευνητικές μεθόδους και τεχνικές. Η διατήρηση των συλλογών χειρόγραφων είναι «το θεμέλιο» πάνω στο οποίο εξασφαλίζεται η ύπαρξη του αποθετηρίου, που αυτές περιλαμβάνονται «σε ποικίλες γλώσσες (ελληνικά, σλαβικά κ.ά.), είδη (χάρτες, μουσική κ.λ.π.) και μορφές» (Российская национальная библиотека, 2022). Έχει δημιουργηθεί εντός του το σύστημα ανάκτησης πληροφοριών για την διευκόλυνση της απόκτησης πληροφοριών, αλλά και υποστηρίζει την ανοικτή και τη δημόσια διαδικτυακή πρόσβαση σε ψηφιοποιημένα χειρόγραφα.

Η πρόσβαση στο αναγνωστήριο των χειρόγραφων γίνεται μόνο μέσα από ειδική είσοδο, που δίνεται από τη βιβλιοθήκη σε ενδιαφερόμενους χρήστες και ερευνητές, που μπορούν να αποκτούν πληροφορίες, σχετικά με την ύπαρξη και την περιγραφή των χειρόγραφων. Ένας χρήστης έχει την δυνατότητα να παραγγείλει αντίγραφα (φωτογραφικά και ψηφιακά) χειρόγραφων, όμως δεν του διατίθεται το δικαίωμα αυτό σε χειρόγραφα «σπάνια αξίας ή/και εύθραυστης μορφής» (Российская национальная библиотека, 2022).

2.3.9 Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας (National Library of Australia - NLA)

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας έχει ως σκοπό, για τις μελλοντικές γενιές, να διατηρήσει την πρόσβαση και να εγγυηθεί την προστασία της εθνικής ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, μέσω μιας ευρείας σε πλούτο συλλογής. Το υλικό της βιβλιοθήκης που συλλέγεται «επιλεκτικά» είναι μόνο εθνικού χαρακτήρα και προσιδιάζει στην ιστορική και κοινωνική πραγματικότητα της Αυστραλίας. Για να έχει μελλοντική ισχύ διατήρησης και χρήσης πρέπει να συντηρείται, αναλόγως εάν είναι σε ψηφιακή ή συμβατική μορφή, «με διαφορετικούς τρόπους, πολιτικές και εργαλεία συντήρησης» (National Library of Australia, 2022).

Το 1968 συγκροτήθηκε ο νόμος περί νομικής κατάθεσης, όπου το κάθε δημοσιευμένο έργο (έντυπο και ηλεκτρονικό) του κάθε εκδότη πρέπει να κατατίθεται σ' αυτήν υποχρεωτικά ως

αντίγραφο. Άλλαξε ο νόμος το 2016 με σκοπό να εντάσσονται εντός της συλλογής και ψηφιακοί πόροι. Με τη νομική κατάθεση ο δημιουργός μαζί με τον εκδότη, αποσπούν ισχυρά πλεονεκτήματα, αλλά και η βιβλιοθήκη. Πρώτα, αναγνωρίζεται η αξία του έργου τους, διότι εντάσσεται στην συλλογή της, με σκοπό τη συγκρότηση της εθνικής και της ιστορικής κληρονομιάς της Αυστραλίας, αλλά και για χρήση στο μέλλον. Διατίθεται το κάθε έργο με σκοπό να παρέχεται πρόσβαση στον κάθε πολίτη, αλλά και για διεθνή διάδοση. Ταυτόχρονα, το κάθε έργο χρησιμοποιείται ερευνητικά για την ανάδειξη της εγχώριας, της κοινωνικής και της ιστορικής κληρονομιάς της χώρας. Οι καταθέσεις των έργων γίνονται ηλεκτρονικά «μέσω της υπηρεσίας ηλεκτρονικής κατάθεσης NED (National Edeposit, ned.gov.au.)» (National Library of Australia, 2022), αλλά και με έντυπο αντίγραφο.

Στο πλαίσιο της νομικής κατάθεσης συγκροτείται και η πολιτική ανάπτυξης συλλογών. Η βιβλιοθήκη κατέχει συλλογές «με ποικίλες θεματικές και μορφότυπους» (National Library of Australia, 2022), ταυτόχρονα παρατηρείται ιστορικά η ύπαρξή τους από τον 19ο αιώνα μ.χ. και διακρίνονται από ευρεία γεωγραφική κάλυψη (πέραν της Αυστραλίας, από την Ασία και την Ευρώπη). Οι ευρείες σε πλούτο συλλογές υλικού της επικεντρώνονται θεματικά σε ιστορικά γεγονότα μεγάλης σημασίας για την Αυστραλία. Για υλικό που είναι δημιουργημένο εκτός Αυστραλίας η βιβλιοθήκη κάνει συνεργασίες με εμπορικούς παρόχους βασισμένη σε προδιαμορφωμένες πολιτικές.

Η βιβλιοθήκη επικεντρώνεται με βάση τις συλλογές της στις διαφορετικές «ιστορικές, εθνογραφικές και πολιτισμικές φωνές²⁹» (Harrington, 2021) του λαού της, βασισμένη «στα δημογραφικά στοιχεία» (Harrington, 2021) του πληθυσμού της. Σύμφωνα με τον νόμο, πρέπει να προστατέψει την πολιτισμική ποικιλία (π.χ. χώρα προέλευσης, θρησκεία, τοπική καταγωγή και γλώσσα) των ανθρώπων από διαφορετικά πολιτισμικά και γλωσσικά περιβάλλοντα. Πολλές φορές, στον κατάλογο οι αναγραφές μεταδεδομένων και θεματικών

²⁹ Η NLA αξιοποιεί το είδος των προφορικών μαρτυριών ως τμήμα της εθνικής και πολιτισμικής κληρονομιάς της Αυστραλίας. Ο οργανισμός διαφύλαξης της προφορικής ιστορίας της χώρας είναι ο CSIRO («Commonwealth Scientific and Industrial Research Organisation» (Wolff et al., 2019)). Έργο υλοποίησης του από το 2016 αποτελεί η συγκέντρωση της ιστορίας του για τα εκατό χρόνια λειτουργίας του, που είναι το 2026. Αυτό γίνεται μέσω της υπηρεσίας «CSIRO History Project (CHP)» (Wolff et al., 2019). Οι μαρτυρίες αυτές χρησιμοποιούνται ως συμπεριληπτικό τμήμα μιας ευρύτερης εργασίας που γίνεται με τη χρήση κυβερνητικών εγγράφων. Αυτές αφορούν τις εμπειρίες και τα βιώματα ανθρώπων από τη ζωή τους (προσωπική, οικογενειακή και επαγγελματική). Επίσης, η συλλογή «Oral History and Folklore Collection» (National Library of Australia, 2022) της NLA περιλαμβάνει συνεντεύξεις, που είναι αδημοσίευτες και μοναδικές, και άλλα είδη ηχογραφήσεων. Για να τους παρέχεται πρόσβαση η βιβλιοθήκη βασίζεται στις άδειες των κατόχων τους. Μπορεί να υπάρχει ανοιχτή πρόσβαση ή να απαιτείται «γραπτή άδεια για έρευνα, για τη διαμόρφωση προσωπικών αντιγράφων και για δημόσια χρήση» (National Library of Australia, 2022).

επικεφαλίδων στα τεκμήρια της δεν περιγράφουν πλήρως αυτή «την πολυχρωμία», διότι οι ταυτότητες αυτές (π.χ. εθνοτικές, πολιτισμικές κ.ά.) καταλήγουν να γίνονται «ρευστές» (Harrington, 2021). Έχει φανεί ότι η «αποκέντρωση και η εξειδίκευση» (Harrington, 2021) σε συγκεκριμένες εθνοτικές ομάδες βοήθησε στην ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου των συλλογών της βιβλιοθήκης. Τέλος, για το έργο αυτό υπάρχει υποχρέωση χρηματοδότησης του Αυστραλιανού Κράτους και η διαμόρφωση υποστηρικτικών πολιτικών των εθνοτικών ομάδων και του πολιτισμικού πλούτου τους.

Στη βάση της διεθνοποίησης του προβλήματος της καταλογογράφησης αλλάζει και η προσέγγισή της. Δεν απευθύνεται συγκεκριμένα μόνο στο λαό της, με τις κοινότητες εντός του. Ακόμη, με τη χρήση «κοινών κανόνων, προτύπων, βασικών πολιτικών» (Hider, 2019) βγαίνει από το εθνικό της πλαίσιο δημιουργώντας πρότυπα και πολιτικές μεταδεδομένων, με σκοπό τη διεθνή τους χρήση. Σε επίπεδο ανταλλαγής γνώσης και πληροφοριών αρχίζει να κατέχει ένα πιο καθοδηγητικό ρόλο στήριξης προς τη διεθνή βιβλιοθηκονομική κοινότητα.

Ένας χρήστης έχει το δικαίωμα αντιγραφής και επαναχρησιμοποίησης του υλικού της NLA, εφόσον σέβεται ότι ορίζει ο νόμος των πνευματικών δικαιωμάτων της Αυστραλίας («Commonwealth» (National Library of Australia, 2022)), αλλά και υλικού σπάνιας και μοναδικής αξίας, ανεξαρτήτως εάν αυτό έχει δημοσιευτεί ή είναι αδημοσίευτης μορφής. Διασφαλίζεται η δυνατότητα αντιγραφής ή επαναχρησιμοποίησης των τεκμηρίων και για έργα ενός δημιουργού που δεν είναι πολίτης της Αυστραλίας, όπου η χρήση των αδειών του διατίθενται από τους κατόχους του έργου. Επίσης, υποχρεούται να τηρήσει την άδεια αναφοράς στον δημιουργό, διότι έτσι διασφαλίζονται και τα πνευματικά και τα ηθικά δικαιώματα του έργου του. Μερικές φορές χρειάζεται να αναφέρεται και η Εθνική βιβλιοθήκη, επειδή κατέχει «το ρόλο του θεματοφύλακα» (National Library of Australia, 2022) του υλικού.

Προστατεύεται με ξεχωριστούς περιορισμούς το υλικό μαζί με την αξία του, που προέρχεται από τις ιθαγενικές κοινότητες. Σε περίπτωση αναστολής³⁰ των αδειών πνευματικής χρήσης ενός δημιουργού ή/και κατόχου του έργου του, τότε αυτό βρίσκεται σε κατάσταση κοινής

³⁰ Αναστέλλονται οι πνευματικές χρήσεις των αδειών ενός δημιουργού ή ενός δικαιούχου μετά από εβδομήντα χρόνια από το θάνατό του (επίσης, μπορεί να αναστέλλονται οι άδειες και μετά το πέρας πενήντα χρόνων, για έργα που δημιουργήθηκαν μέχρι το 2005). Μπορεί αυτό να εξαρτάται, κιόλας, «με το έτος θανάτου, δημιουργίας ή πρώτης δημοσίευσης του έργου» (National Library of Australia, 2022).

χρήσης και εάν υπάρξει «παραίτηση» (National Library of Australia, 2022) από ιδιοκτησία πνευματικών δικαιωμάτων, τότε χρησιμοποιείται η άδεια κοινής χρήσης CCO. Η άδεια αυτή αναφέρεται «είτε για έργο του δημόσια τομέα (in the public domain) ή εκτός πνευματικής δημιουργίας (out of copyright)» (National Library of Australia, 2022). Κατέχει στην ιδιοκτησία της έγγραφα, όμως δεν τα διαθέτει για χρήση³¹. Χωρίς τη συμβολή του ιδιοκτήτη ένας κάτοχος μπορεί να διαθέσει στο έργο άδεια Creative Commons.

Το Trove αποτελεί ένα «οικοσύστημα» (Trove, 2022) που προσφέρει δυνατότητες ανοικτής και ελεύθερης πρόσβασης στους χρήστες για τις συλλογές βιβλιοθηκονομικών, ερευνητικών και πολιτιστικών ιδρυμάτων της Αυστραλίας (π.χ. βιβλιοθήκες, μουσεία κ.ά.), όπως είναι και η Εθνική βιβλιοθήκη της. Οι συλλογές, τα ψηφιακά αποθετήρια και οι βάσεις δεδομένων συγκεντρώνονται σ' ένα ενιαίο σημείο πρόσβασης, κιόλας γι' αυτόν το λόγο η αναζήτηση γίνεται μέσω του συστήματος Trove. Του χρήστη του δίνεται η δυνατότητα να αναζητήσει παράλληλα διαφορετικά αντικείμενα από πολλές συλλογές και να ανακαλύψει φορείς που δεν γνωρίζει. Του διατίθενται κιόλας εξατομικευμένες υπηρεσίες περιήγησης, «όπως είναι η διόρθωση κειμένου, η προσθήκη ετικετών κ.ά.» (Trove, 2022). Λειτουργεί «ως συσσωρευτής και συγκεντρωτής» (Trove, 2022), που αποθηκεύει και δημιουργεί μεταδεδομένα από φορείς και αποθετήρια που συνεργάζονται μαζί του, που τα εναποθέτει στη συνέχεια στην υπηρεσία εντοπισμού του. Αποτελεί μια συνεργατική βάση δεδομένων καταλογογράφησης, που μέσω αυτής οι βιβλιοθηκονόμοι περιγράφουν και ενημερώνουν τι υλικό υπάρχει διαθέσιμο στις συλλογές τους. Είναι, επίσης, ένας κατάλογος ιδρυμάτων που ικανοποιεί τις ανάγκες των χρηστών με τη βοήθεια του προσωπικού των συνεργαζόμενων φορέων.

Έχει το ρόλο «της υπηρεσίας ευρετηρίασης ψηφιακών αποθετηρίων, των συγκεντρωτικών μεταδεδομένων και της υπηρεσίας διεπαφής προγραμματισμού εφαρμογών (API)» (Trove, 2022), που ο χρήστης μπορεί να επαναχρησιμοποιήσει ελεύθερα δεδομένα για το δικό του έργο. Διαθέτει τρία ψηφιακά αποθετήρια (ψηφιακή βιβλιοθήκη Trove, διαχείριση περιεχομένου εφημερίδων και «Australia Web Archive» (Trove, 2022)) με διαφορετικό περιεχόμενο, που βοηθούν με ειδικά εργαλεία το έργο του προσωπικού του Trove και των οργανισμών να συντηρούν το ψηφιακό υλικό σ' όλο το κύκλο ζωής του και για να μπορούν οι χρήστες να αλληλεπιδρούν μαζί του με τη βοήθεια του προσωπικού. Τα τρία αποθετήρια έχουν ιδιότητες συλλογής, ψηφιοποίησης διατήρησης, κατάθεσης κ.ά. Τα αποθετήρια που

³¹ Μπορεί να κατοχυρωθεί από έναν δικαιούχο η άδεια του έργου του στη βιβλιοθήκη, είτε σε μια μεταγενέστερη περίοδο από τη στιγμή δημιουργίας του ή για δωρεάν χρήση.

τους διατίθεται πρόσβαση μέσω του Trove έχουν δημιουργηθεί από την εθνική βιβλιοθήκη της Αυστραλίας και λειτουργούν με ανοιχτό κώδικα. Ένα από αυτά αποτελεί η **ψηφιακή βιβλιοθήκη Trove**, που συγκεντρώνει τα ψηφιακά στοιχεία του NED, τα συλλογικά ψηφιοποιημένα περιοδικά και βιβλία, αλλά και τις ψηφιοποιημένες συλλογές της NLA, όπως είναι «οι προφορικές ιστορίες, τα ημερολόγια, οι φωτογραφίες και οι χάρτες» (Trove, 2022) (που χρονολογούνται από τον 16ο αιώνα μέχρι σήμερα). Το λογισμικό που χρησιμοποιεί για ορισμένες λειτουργίες του δεν είναι το javascript αλλά μπορεί να είναι π.χ. «το Archivesspace για τη διαχείριση αρχειακών συλλογών, αλλά και το integrates με την Preservica για τη ψηφιακή συντήρηση» (Trove, 2022).

2.3.10 Εθνική βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας - (National Library of New Zealand - NLNZ)

Η **Εθνική βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας**³² διατηρεί και προστατεύει τη συλλογική γνώση του έθνους. Αυτή χαρακτηρίζεται «ως ντοκιμαντέρ (με λέξεις, εικόνες και ήχους)» (National Library of New Zealand, 2022), που διατίθεται με ανοικτή πρόσβαση στο χρήστη, παρέχεται μέσα από εθνικούς, διεθνείς πόρους και δίκτυα και καθίσταται κτήμα των χρηστών και αποκτά «αξία (ηθική, εμπορευματική κ.ά.)» (National Library of New Zealand, 2022). Η στρατηγική της κατεύθυνση (μέχρι το 2030) κινείται σ' ένα πλαίσιο πολιτικών στενής συνεργασίας, δέσμευσης, διατομεακής προσέγγισης και δικτύωσης με διάφορους οργανισμούς (κυβερνητικοί, εκπαιδευτικοί κ.ά.). Στόχοι της αποτελούν ο διαμοιρασμός της γνώσης, η ολοένα και μεγαλύτερη απόκτηση δεξιοτήτων από τους χρήστες, η μελλοντική διαφύλαξη της γνώσης για χρήση, αλλά και η ενίσχυση του ρόλου της βιβλιοθήκης και των εθνοτικών κοινοτήτων «στα δεδομένα διάχυσης της γνώσης» (National Library of New Zealand, 2022). Με την γνώση, ως αξία, οι πολίτες της αποκτούν κριτική αντίληψη ότι ανήκουν σε μια ευνομούμενη κοινωνία και σ' έναν αναπτυσσόμενο τεχνολογικό κόσμο. Αναπτύσσει πολιτική εξωστρέφειας για τις συλλογές της, για να διασφαλίσει «την παγκόσμια διασύνδεση» (Universities NZ, 2018) της πολιτισμικής κληρονομιάς της χώρας της. Εκσυγχρονίζεται συνεχώς για να καταστεί χώρος αριστείας για τις υπόλοιπες βιβλιοθήκες της Νέας Ζηλανδίας και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες με σκοπό να αναδειχθεί η Νέα Ζηλανδία ως ένα σημείο αναφοράς για την παγκόσμια γνώση. Διαμορφώνει δεξιότητες ανάγνωσης,

³² Η ονομασία της στη γλώσσα των Maori είναι η εξής: «Te Puna Mātauranga o Aotearoa» (National Library of New Zealand, 2022).

αλφαριθμητισμού και γραμματισμού για τους πολίτες της, επαγρυπνώντας για την κοινωνική τους ισότητα στην πολιτιστική και οικονομική ζωή της, αλλά και για την οικονομική και την κοινωνική ευημερία της χώρας.

Με τον νόμο του 2003 για την πνευματική ιδιοκτησία προβλέπεται η Νομική Κατάθεση, όπου κατατίθενται σ' αυτήν δύο αντίτυπα (έντυπα και ηλεκτρονικά) του κάθε έργου που εκδίδεται εντός χώρας, όπου γι' αυτά ο χρήστης έχει ανοιχτή πρόσβαση. Η παράδοση ψηφιακών αντικειμένων (ηλεκτρονικά βιβλία, εφημερίδες και οπτικό υλικό) χαρακτηρίζεται ως ηλεκτρονική κατάθεση (e-deposit). Επίσης, η νομική κατάθεση «προστατεύει την τεκμηριωτική κληρονομιά» (Cadavid, 2017) και την αρχειοθέτηση του γεννημένου ψηφιακού υλικού. Για την ενίσχυση της δημιουργεί ένα ψηφιακό σημείο πρόσβασης, προνοεί για τη συγκρότηση της εθνικής βιβλιογραφίας, προωθεί το θεσμικό πλαίσιο εύκολης πρόσβασης για όλους τους πολίτες της και υπερασπίζεται το δημόσιο συμφέρον με τη διατήρηση της εθνικής κληρονομιάς. Η επέκταση του έργου της πρέπει να συντελείται και πάνω στην υπεράσπιση της πολιτισμικής κληρονομιάς (με ψηφιακό τρόπο ή μη) και «της γλωσσικής ποικιλομορφίας» (Cadavid, 2017) των διαφορετικών κοινοτήτων της. Τέλος, τα εργαλεία, οι δράσεις και οι πολιτικές νόμιμης κατάθεσης της βιβλιοθήκης της Νέας Ζηλανδίας συνεισφέρουν στη δημιουργία νέας γνώσης, χρήσιμης για τις ανάγκες της κοινωνίας και των χρηστών της.

Μέσω της «στρατηγικής κατεύθυνσης 2030» (National Library of New Zealand, 2022) θα ενισχύσει την πολιτική της εύκολης, της ευέλικτης και της ελεύθερης πρόσβασης σε επίπεδο συλλογών (με ειδικούς περιορισμούς για μερικά αντικείμενα και συλλογές της), αλλά θα αντιμετωπίσει και τα εμπόδια της ψηφιακής πρόσβασης των χρηστών της σε επίπεδο αδειών για τα αντικείμενα της συλλογής. Ακόμη, πρακτική της βιβλιοθήκης είναι η ανάδειξη των αρχείων του δημόσιου τομέα, με σκοπό να γίνουν προσιτά στο χρήστη, όπου μπορεί να μην τίθενται σ' αυτά συγκεκριμένοι περιορισμοί και δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Προστατεύει τον υπάρχοντα νόμο πνευματικών δικαιωμάτων, με σκοπό να μην απαξιωθούν οι περιορισμοί που θέτει ο κάτοχος ενός έργου πάνω στο ζήτημα της κοινής χρήσης και της ανοικτής πρόσβασης (Universities NZ, 2018). Έχει, ήδη, διασφαλίσει ότι οι φυσικές συλλογές της θα είναι διαρκώς προσβάσιμες στο χρήστη μέχρι τη συνολική ψηφιοποίησή τους, αλλά και ότι στα ψηφιακά (και στα ψηφιοποιημένα) αντικείμενα θα παρέχεται άμεση πρόσβαση. Επίσης, για να χορηγήσει σε υλικό άδειες Creative Commons συνεργάζεται με κατόχους ή/και

τους δημιουργούς τους. Προσαρμόζει, ακόμη, την πολιτική πρόσβασής της σε έργα της γλώσσας tangoa και του πολιτισμού της ιθαγενικής κοινότητας Maori.

Η βιβλιοθήκη αντιμετωπίζει «προκλήσεις» για τα αρχεία της, ως συνέπεια της ψηφιακής εποχής. Έχει εξασφαλίσει νέα εργαλεία διηλεκτικής διατήρησης και πρόσβασης του ψηφιακού υλικού της, με σκοπό κιόλας να βοηθήσει «τους κατοίκους της χώρας της να ανανεώσουν τη γνώση τους» (National Library of New Zealand, 2022). Με βάση τον νόμο του 2003 προβλέπεται ως υποχρέωση της η συγκρότηση του προγράμματος ψηφιακής κληρονομιάς³³, με σκοπό τη μελλοντική διατήρηση για χρήση της υπάρχουσας γνώσης από τις συλλογές της βιβλιοθήκης (και αυτές που βρίσκονται σε γλώσσα tangoa). Δημιουργεί σχέση εμπιστοσύνης με τους χρήστες για την κατάθεση του υλικού τους, με σκοπό να προστατευτεί πνευματικά το έργο τους, ως τμήμα της πολιτισμικής κληρονομιάς της χώρας. Έργο της είναι, ακόμη, η διεύρυνση και η επαναχρησιμοποίηση του ψηφιακού περιεχομένου της με την αύξηση της διαθεσιμότητάς του, η επέκταση των υπηρεσιών και των εργαλείων πρόσβασης της.

Σημαντικό ρόλο για την Εθνική βιβλιοθήκη αλλά και για άλλα πολιτισμικά ιδρύματα της χώρας αποτελεί η διαφύλαξη και η ανάπτυξη του πολιτισμού και της γλώσσας των εθνικών και μεταναστευτικών κοινοτήτων της. Η κοινωνία της Νέας Ζηλανδίας διακρίνεται από διαφορετικές μεταναστευτικές και εθνικές κοινότητες στο εσωτερικό της. Η καθεμία κοινότητα, σίγουρα, πρέπει να έχει «το δικαίωμα διαχείρισης της πνευματικής κληρονομιάς της» (Cadavid, 2017). Σε περίπτωση που δεν διατίθεται το δικαίωμα αυτό από τη βιβλιοθήκη, τότε η ίδια λειτουργεί σε βάρος «του πλούτου και της πληθυντικότητας των μειονοτικών φωνών της» (Cadavid, 2017). Η βιβλιοθήκη, κιόλας, διασφαλίζει διαπολιτισμική εκπαίδευση για την κοινωνία της, κατανοώντας την ύπαρξη πια μιας παγκόσμιας κοινότητας, ολοένα και περισσότερη διαπολιτισμικής.

Με βάση το νόμο που ψηφίστηκε το 2003 είναι αναγκασμένη να διαχειριστεί **την βιβλιοθήκη Alexander Turnbull**³⁴, που οι συλλογές της είναι ένα ενταγμένο τμήμα στη NLNZ (από το

³³ Υπάρχει μια ευρεία γκάμα ψηφιακών αντικειμένων (όπως αυτή ορίζεται με το νόμο του 2003): «ιστοσελίδες, ψηφιακές εκδόσεις, ηλεκτρονικά βιβλία, φωτογραφίες, κινούμενα σχέδια, μουσική, βίντεο, προφορική ιστορία και email» (National Library of New Zealand, 2022). Ακόμη, αποκτά δωρεές ψηφιακού και μη υλικού, χωρίς να τις διαθέτει για διαδικτυακή χρήση. Εντάσσονται σ' αυτό και προγράμματα ψηφιοποίησης ήχου και εικόνων, αλλά και συλλογές εφημερίδων.

³⁴ Το έτος ίδρυσης της χρονολογείται το 1918 από τον Alexander Horsburgh Turnbull (1868–1918) και την παρέδωσε ως κληροδότημα στην κυβέρνηση της Νέας Ζηλανδίας, για να αποτελέσει ένα κέντρο της εθνικής συλλογής της. Η βιβλιοθήκη Turnbull διατηρεί εκατομμύρια αρχεία και ειδικές συλλογές

1966), με σκοπό τη διασφάλιση ψηφιακής πρόσβασης στον χρήστη. Οι συλλογές της διατηρούνται για να καταγραφεί προς χρήση «η ανθρώπινη γνώση και η εμπειρία» (Cadavid, 2017) των κατοίκων της Νέας Ζηλανδίας και συμπληρώνεται αυτή μέσω της έρευνας και της δημοσίευσης, με πλούτο υλικού και στοιχείων.

Η βιβλιοθήκη Turnbull λειτουργεί και ως ένα επίσημο αποθετήριο προφορικής ιστορίας. Περιλαμβάνει εντός του «1.500 θεματικές συλλογές προφορικής ιστορίας (π.χ. προφορικές συνεντεύξεις κ.λ.π.)» (Love, 2018) και συγκροτεί «έργα ημερολογίου προφορικής ιστορίας» (Love, 2018). Ο πλούτος αυτών των συλλογών καταγράφει «τις πιο αφανείς και ξεχασμένες πτυχές» (Love, V., 2018) της καθημερινής ζωής της Νέας Ζηλανδίας. Η ίδια χρειάζεται πριν το διαθέσει δημόσια να δώσει συμβουλές στους δημιουργούς και στους κατόχους του υλικού, για να είναι πιο αποτελεσματικές οι εργασίες κατάθεσης τους, σε επίπεδο ψηφιακού περιεχομένου και μεταδεδομένων. Οι «δωρητές αρχείων» (Love, 2018) έχουν την υποχρέωση να συμπληρώσουν τα στοιχεία του υποβαλλόμενου υλικού τους με την δημιουργία μεταδεδομένων στην φόρμα κατάθεσης πολυμέσων, με σκοπό να γίνει στην συνέχεια η ταυτοποίηση των στοιχείων. Συνεργάζεται, επίσης, με τον οργανισμό NOHANZ («National Oral History Association of New Zealand» (Love, 2018)) για να στηρίξει τους χρήστες πάνω στη χρησιμοποίηση από τους ίδιους μεθόδων έρευνας της προφορικής ιστορίας, μέσα από την διεξαγωγή κατάλληλων εργαστηρίων.

Τρεις μορφές ανοικτής πρόσβασης υπάρχουν για τα δημοσιευμένα ψηφιακά αντικείμενα. Όσον αφορά την πρώτη μορφή, το τεκμήριο είναι δημοσιευμένο στο διαδίκτυο με απεριόριστη πρόσβαση, «ανεξαρτήτως προσώπου, χώρου και χρόνου» (Love, 2018). Σχετικά με τη δεύτερη μορφή, ένα τεκμήριο είναι διαθέσιμο στους χρήστες, με επιτόπια χρήση στο αναγνωστήριο της βιβλιοθήκης Turnbull, εντός της NLNZ. Η τελευταία γίνεται αντίστοιχα μόνο εντός του αναγνωστηρίου της Turnbull, εφόσον υπάρξει άδεια πρόσβασης από τον κάτοχό του στην βιβλιοθήκη.

Όλα τα αρχεία της (φυσικά και αναλογικά) περνούν εξ' αρχής από «αρχική και τεχνητή αξιολόγηση» (Love, 2018). Με την αρχική αξιολόγηση γίνεται κατανοητή η κατάσταση της ποιότητας τους και η σύνθεση του ψηφιακού περιεχομένου τους. Η τεχνητή αξιολόγηση

(με ψηφιακή και αναλογική μορφή) για τη NLNZ, από υλικό προερχόμενο από την κληρονομιά της Ν. Ζηλανδίας, από «τον πολιτισμικό πλούτο και τη γλώσσα των Maori, αλλά και από τα νησιά του Νότιου Ειρηνικού και την Ανταρκτική» (Love, 2018). Ακόμη, συλλέγει και ιστότοπους και συγκομιδές Ιστού (.nz).

κρίνει την ποιότητα και την ποσότητα των ψηφιακών αρχείων και ρυθμίζει τις ανάγκες επεξεργασίας και διατήρησης του υλικού.

2.3.11. Εθνική βιβλιοθήκη της Αιγύπτου και Νέα βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας (Egyptian National Library and Archives - دار الكتب والوثائق القومية και Bibliotheca Alexandrina - Library of Alexandria, مكتبة الإسكندرية)

Η βιβλιοθήκη της Αιγύπτου είναι η κορυφαία αιγυπτιακή βιβλιοθήκη που έχει ως καθήκον να αναδείξει τα αγαθά της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα διαθέσιμα βιβλία της αναφέρονται προς συγκεκριμένα επιστημονικά αντικείμενα, όπως π.χ. είναι οι κοινωνικές επιστήμες, η λογοτεχνία κ.ά., αλλά και προς διάφορες γλώσσες, πέραν της αραβικής. Συγκροτεί ολοκληρωμένες βιβλιογραφίες για θέματα της τρέχουσας επικαιρότητας. Η διοίκηση της βιβλιοθήκης επιδιώκει τη διάδοση στην κοινωνία της πολιτισμικής κληρονομιάς του έθνους, υποστηρίζει στη βάση δημοκρατικών αρχών την επέκταση της γνώσης στο χρήστη, αλλά και δημοσιεύει τις επίσημες ανακοινώσεις και έγγραφα των Ηνωμένων Εθνών που στηρίζουν την επιστημονική και την τεχνολογική ανάπτυξη.

Η νομική κατάσταση της βιβλιοθήκης βασίζεται στο νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων της Αιγύπτου. Μέσα στο πλαίσιο του νόμου κατατίθενται, ευρετηριάζονται και ταξινομούνται τα τεκμήρια «στον οίκο του βιβλίου» (Egyptian National Library and Archives, 2022). Ο νόμος προβλέπει ότι υπάρχει ποινική αντιμετώπισή στους εκδότες εκείνους που δεν έχουν καταθέσει αντίγραφα τους στη βιβλιοθήκη. Επίσης, πρέπει να καταχωρούνται τα βιβλία λογοτεχνίας στην ένωση συγγραφέων στο διάστημα κάθε τριών μηνών. Τα αντίτυπα των βιβλίων από την υπηρεσία «του οίκου» είναι δέκα στον αριθμό, με σκοπό την κατάθεση τους σε διάφορες υπηρεσίες και βιβλιοθήκες («δύο για την εθνική βιβλιοθήκη, έξι για θυγατρικές βιβλιοθήκες, ένα για την βιβλιοθήκη της λαϊκής συνέλευσης και ένα για την βιβλιοθήκη του εθνικού συμβουλίου άμυνας» (Egyptian National Library and Archives, 2022)). Επιπλέον, το τμήμα ευρετηρίου της βιβλιοθήκης δημιουργεί μια βάση δεδομένων για όλα τα διαθέσιμα εκδιδόμενα αντίτυπα, που βρίσκονται εντός της βιβλιοθήκης και των υποκαταστημάτων της. Η βάση δεδομένων αυτή προσπαθεί να συμβάλει στο να αποτελέσει ένα ενιαίο ευρετήριο για όλες τις βιβλιοθήκες της Αιγύπτου.

Ο «Αιγυπτιακός Οίκος του βιβλίου (Egyptian Book House)» (Egyptian National Library and Archives, 2022) διατηρεί και εκδίδει χειρόγραφα της αραβικής κληρονομιάς, που

αναγνωρίζεται η αξία τους και επαληθεύεται η πιστότητά τους από ακαδημαϊκούς καθηγητές και από ομάδες ερευνητών. Τα έγγραφα του οίκου τεκμηριώνονται στη βάση συγκεκριμένων κατηγοριών, όπως είναι π.χ. οι χρονικές περίοδοι των Αιγυπτιακών δυναστειών, από γεωγραφικές περιοχές (π.χ. Σουδάν) κ.ά. Ταυτόχρονα, τμήμα του εθνικού οίκου βιβλίων αποτελεί το κέντρο της σύγχρονης αιγυπτιακής ιστορίας, που επεκτείνει τη διάδοση της έρευνας για την ιστορία και τον πολιτισμό της Αιγύπτου, αλλά και αναδεικνύει το έργο ιστορικών ηγετικών φυσιογνωμιών της χώρας. Το εξώστρεφο τμήμα αποτελεί «η γενική διεύθυνση ανταλλαγής εκδόσεων» (Egyptian National Library and Archives, 2022), που λειτουργεί στη βάση της ανταλλαγής πολιτιστικών προϊόντων με διεθνείς και τοπικούς πολιτιστικούς φορείς (π.χ. δημόσιες βιβλιοθήκες κ.ά.). Εντός της υπάρχει και «το τμήμα εσωτερικών ανταλλαγών» (Egyptian National Library and Archives, 2022), που ρυθμίζει την ανταλλαγή πολιτιστικών συλλογών με τοπικούς φορείς (π.χ. υπουργεία κ.ά.). Η διεύθυνση ανταλλαγής με το έργο της διασφαλίζει τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης με ξένες εκδόσεις από διάφορες χώρες του κόσμου, τη διεύρυνση των πολιτιστικών της σχέσεων με ξένες βιβλιοθήκες αλλά και τη διεθνή επέκταση της πολιτιστικής, της λογοτεχνικής και της επιστημονικής κληρονομιάς της Αιγύπτου.

Το κέντρο αποκατάστασης διασφαλίζει τη συντήρηση βιβλίων, χειρογράφων και περιοδικών κ.ά. από τη φθορότητά τους, με σκοπό να αναδείξει διηλεκώς το περιεχόμενο και την ιστορική τους σημασία. Εκπαιδεύει τους εργαζόμενους και τους επαγγελματίες ερευνητές από οργανισμούς της χώρας και από ξένες χώρες του αραβικού κόσμου στις τεχνικές αποκατάστασης και συντήρησης. Τα τεκμήρια της τα διαθέτει σε κατάσταση μικροφίλμ, όπου ιδρύθηκε την ίδια εποχή με το κέντρο αποκατάστασης. Ακόμη, το εργαστήριο ψηφιακής σάρωσης δημιουργήθηκε και παραδόθηκε από τη βιβλιοθήκη του Κογκρέσου στην εθνική βιβλιοθήκη της Αιγύπτου (Νοέμβριος 2006). Στόχευση του εργαστηρίου αποτελεί η ψηφιοποίηση των σπάνιων τεκμηρίων, χαρτών, χειρογράφων και άλλου υλικού, για να συγκροτήσει η βιβλιοθήκη την δική της υπηρεσία ψηφιακής βιβλιοθήκης. Μεταξύ των τομέων των κεντρικών βιβλιοθηκών της Αιγύπτου και των ΗΠΑ διαμορφώνονται σχέσεις συνεργασίας, εφόσον το έργο της ψηφιοποίησης της χρηματοδοτείται από την βιβλιοθήκη του Κογκρέσου.

Ταυτόχρονα, η **νέα βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας (Bibliotheca Alexandrina)** ιδρύθηκε το 2002 με σκοπό να αναδείξει το ανοικτό φιλοσοφικό πνεύμα της αρχαίας βιβλιοθήκης, να αποτελέσει «ένα παράθυρο» (Bibliotheca Alexandrina, 2022) της σχέσης της Αιγύπτου με τον

υπόλοιπο κόσμο και ένας φορέας της ψηφιακής εποχής, αλλά και ως ένας χώρος μάθησης και ανταλλαγής γνώσης μεταξύ λαών και πολιτισμών. Θεωρείται ένας «πολυπολιτισμικός μιναρές» (Ismael, 2018) με περιφερειακή, εγχώρια και διεθνή διάσταση και δεν είναι γενικά μια βιβλιοθήκη, αλλά ένα πολιτιστικό και εκπαιδευτικό κέντρο με εξωστρεφή δράση (π.χ. εκδηλώσεις κ.ά.), που υπερασπίζεται τη δημοκρατική και την ελεύθερη γνώμη. Χαρακτηρίζεται ως μια αποθεματική βιβλιοθήκη λόγω της συγκέντρωσης διατριβών απ' όλα τα πανεπιστήμια της Αιγύπτου μέσα από τη δική της βάση δεδομένων. Πέραν από το κύριο μέρος της περιλαμβάνει «τη γαλλόφωνη βιβλιοθήκη, τη βιβλιοθήκη τεχνών και πολυμέσων, τη βιβλιοθήκη Taha Hussein για άτομα με προβλήματα όρασης, την παιδική βιβλιοθήκη³⁵, τη νεανική βιβλιοθήκη, το τμήμα ανταλλαγής και αρχείων αλλά και το τμήμα σπάνιων βιβλίων» (Bibliotheca Alexandrina, 2022). Κατέχει και «το μουσείο Σαντάτ, το μουσείο αρχαιοτήτων, το μουσείο χειρογράφων και το μουσείο ιστορίας και επιστήμης³⁶» (Bibliotheca Alexandrina, 2022). Εντός της βιβλιοθήκης διοργανώνεται η ετήσια διεθνής έκθεση βιβλίου της Αλεξάνδρειας, όπου ως έκθεση συνδέθηκε με την ίδρυση της Bibliotheca Alexandrina³⁷.

Το κέντρο χειρογράφων διατηρεί και ευρετηριάζει την αραβική και ισλαμική κληρονομιά χειρογράφων. Συνδέει τις επιστημονικές μελέτες για το περιεχόμενο της αραβικής ισλαμικής κληρονομιάς με άλλους αρχαίους πολιτισμούς. Το τμήμα ανταλλαγής και αρχειοθέτησης εντός του κέντρου χειρογράφων συγκεντρώνει το ψηφιακό περιεχόμενο χειρογράφων,

³⁵ Η παιδική βιβλιοθήκη (CH) διαθέτει εκπαιδευτικό, ψυχαγωγικό και εκπαιδευτικό υλικό σε παιδιά ηλικίας «6 έως 11 ετών» (Bibliotheca Alexandrina, 2022) (συλλογή με παραμύθια, βιβλία επιστημονική φαντασίας κ.ά.). Προσπαθεί με διάφορα προγράμματα να αναπτύξει τις δεξιότητες γνώσης των παιδιών. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκει μέσω της ανάγνωσης να διαμορφώσει νέες γενιές με μόρφωση και καλλιέργεια. Ταυτόχρονα, υπάρχει η βιβλιοθήκη για τη νέα γενιά που συμβάλλει στην αναπαραγωγή ενός κόσμου γνώσης και κουλτούρας «για παιδιά ηλικίας από 12 μέχρι 16 ετών» (Bibliotheca Alexandrina, 2022).

³⁶ Το μουσείο Σαντάτ είναι αφιερωμένο στην μνήμη του προέδρου Σαντάτ. Ως ένα από τα πολλά μουσεία της ΒΑ η ίδια προσπαθεί να αναδείξει τη σύγχρονη αιγυπτιακή ιστορία. Το μουσείο χειρογράφων συνδέεται με το χώρο του πολιτισμού και της εκπαίδευσης. Εξυπηρετεί τους χρήστες του διατηρώντας το σπάνιο υλικό της κληρονομιάς του, συνεργάζεται με μουσεία και κέντρα απ' όλο τον κόσμο, εκπαιδεύει στελέχη και αναστηλωτές στο έργο της συντήρησης και της αποκατάστασης του υλικού, αλλά και ψηφιοποιεί υλικό με σκοπό να είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο. Η ίδρυση του μουσείου αρχαιοτήτων άρχισε ως ιδέα, όταν βρέθηκαν αρχαίες ανασκαφές την περίοδο που χτιζόταν η βιβλιοθήκη. Αναδεικνύει τη σπουδαία ιστορία της Αιγύπτου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Τέλος, το μουσείο της ιστορίας των επιστημών υποστηρίζει τις ανακαλύψεις των αρχαίων λόγων αλλά και των μεταγενέστερων μελετητών τους.

³⁷ Σ' αυτή συμμετέχουν όλο και περισσότερα καταξιωμένα πνευματικά ονόματα και διεθνείς εκδοτικοί οίκοι, υπάρχει εντός της «τμήμα σπάνιων μεταχειρισμένων βιβλίων και επανεκδίδει μια ολοκληρωμένη συλλογή κλασικών έργων» (Bibliotheca Alexandrina, 2022) της ισλαμικής κληρονομιάς του 19ου και του 20ου αιώνα, για να τα διαθέσει τόσο έντυπα όσο και ψηφιακά.

διαμοιράζει αντίγραφα τους με άλλες οντότητες ή βιβλιοθήκες, εντάσσει στις συλλογές της νέα και σπάνια χειρόγραφα και δημιουργεί ξεχωριστές υπηρεσίες σε ερευνητές και ειδικούς.

Το «κέντρο σπουδών Ισλαμικού πολιτισμού» (Bibliotheca Alexandrina, 2022) συνδέεται με τη ΒΑ για την ανάδειξη της συνεισφοράς του Ισλαμισμού στην ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού. Επίσης, το «κέντρο κοπτικής κληρονομιάς» (Bibliotheca Alexandrina, 2022) υποδεικνύει τον ρόλο που έχει η κληρονομιά της κοινότητας των κοπτών χριστιανών στον αιγυπτιακό πολιτισμό, μέσω των μνημείων κ.ά. Τα δύο αυτά κέντρα βοηθούν τους ερευνητές να έρθουν σε επαφή με τους δύο αυτούς πολιτισμούς και να είναι συνδεδεμένοι με διεθνούς και τοπικούς φορείς με σκοπό την ανταλλαγή γνώσης. Ταυτόχρονα, το πρόγραμμα γυναικείων σπουδών συγκροτείται για την ενίσχυση της ισότητας των δύο φύλων και τον τερματισμό του κοινωνικού αποκλεισμού.

Το International School of Information Science (ISIS) αποτελεί ένα ερευνητικό ινστιτούτο που έχει συνδεθεί με την πολιτική της βιβλιοθήκης. Διασφαλίζει την ενδυνάμωση των τεχνολογικών και των ψηφιακών του έργων, όπου διατηρούν τη μελλοντική του κληρονομιά. Επιδιώκει την καθολική πρόσβαση στη γνώση της ανθρωπότητας και ευνοεί τη δημιουργία μιας καθολικής ψηφιακής βιβλιοθήκης. Συντελεί σε διεθνείς και εγχώριες συνεργασίες με άλλα ιδρύματα και κέντρα πληροφορικής, που βοηθούν στην ανάπτυξη των αναδυόμενων νέων τεχνολογιών. Μέσα από τις συνεργασίες της δημιουργεί μια πλατφόρμα που ευνοεί ένα περιβάλλον έρευνας για τους ενδιαφερόμενους και τους μελετητές από την Αίγυπτο και απ' όλο τον κόσμο.

Η ΒΑ διαχέει τη γνώση στην κοινωνία διαθέτοντας τα βιβλία της σε πλήρη και ψηφιακή μορφή, μέσα από την ιστοσελίδα και τον κατάλογό της. Προνοεί για τα βιβλία εκείνα που δεν έχουν πνευματικά δικαιώματα ότι πρέπει να διατίθενται σε δημόσια χρήση. Για εκείνα τα βιβλία που έχουν δικαιώματα πνευματικής χρήσης διασφαλίζει τη διάθεση τους μέσα από τους χώρους της. Τα έργα που δεν έχουν πληροφορίες πνευματικής ιδιοκτησίας διατίθενται ψηφιακά στο σύνολο τους.

Το «Digital Assets Repository (DAR)» (Bibliotheca Alexandrina, 2022) αποτελεί ένα ψηφιακό αποθετήριο ανοικτού κώδικα (2007) που συγκροτήθηκε από το ISIS, με σκοπό τη διατήρηση, τη χρήση και την ψηφιοποίηση της συλλογής. Καθορίζεται στη βάση εξελιγμένων προτύπων και εντάσσεται εύκολα σ' άλλα συστήματα. Προνοεί για την αρχειοθέτηση όλων

των τύπων υλικού λόγω της ευέλικτης αρχιτεκτονικής του και για την πρόσβαση στους χρήστες των ψηφιοποιημένων συλλογών, μέσω των διαδικτυακών εγκαταστάσεων αναζήτησης και περιήγησης. Αποτελεί τη μεγαλύτερη συλλογή αραβικών βιβλίων, με διαδικτυακή διάθεση στο χρήστη «διακοσίων δέκα χιλιάδων βιβλίων και τριάντα πέντε χιλιάδων εικόνων» (Bibliotheca Alexandrina, 2022). Τα βιβλία εκείνα που δεν περιέχουν πνευματικά δικαιώματα διατίθενται για ελεύθερη χρήση στο διαδίκτυο. Για ένα βιβλίο που περιέχει πνευματικά δικαιώματα επιτρέπεται στο χρήστη η μερική διάθεση του, αλλά και διατίθενται με περιορισμένη πρόσβαση τα φυσικά του αντίγραφα από τη βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας. Ένας χρήστης έχει πλήρης αναζήτηση μέσα σ' ένα κείμενο που ανήκει στη συλλογή του αποθετηρίου.

Εντός του αποθετηρίου λειτουργεί το «Digital Assets Factory (DAF)» (Bibliotheca Alexandrina, 2022) που διασφαλίζει με ευέλικτο τρόπο τη ροή των ψηφιοποιημένων εργασιών στο γεννημένο και στο φυσικό ψηφιακό υλικό του. Το «DAM (Digital Assets Metadata)» (Bibliotheca Alexandrina, 2022) υποστηρίζει τη διαχείριση των μεταδεδομένων στα αντικείμενα του αποθετηρίου. Προσφέρει μια ευέλικτη επεξεργασία μεταδεδομένων, αλλά και το συγχρονισμό με συστήματα και πηγές δεδομένων που στηρίζονται σε πρότυπα XML. Ακόμη, το «DAK (Digital Assets Keeper)» (Bibliotheca Alexandrina, 2022) είναι ένα πεδίο αποθήκευσης ψηφιακών αντικειμένων.

Επικεντρώθηκε στην ψηφιοποίηση του υλικού εκείνου που διατίθεται στη βιβλιοθήκη ή ήταν κτήμα άλλων ιδρυμάτων. Το «πρόγραμμα DAFv2» (Bibliotheca Alexandrina, 2022) ελέγχει τη διαδικασία ψηφιοποίησης στο αποθετήριο, όπως γίνεται και για άλλες εργασίες που αφορούν τους χρήστες του συστήματος, την αρχειοθέτηση κ.ά. Η νέα έκδοση του προγράμματος «έχει εκσυγχρονίσει την πολιτική των ρών εργασίας και την πολιτική ευελιξίας» (Bibliotheca Alexandrina, 2022), γύρω από τη διαχείριση μεταξύ πολλαπλών έργων.

2.4. Ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα εργασία προσπαθεί να διατυπώσει τις πολιτικές πρόσβασης που υλοποιούνται σε ψηφιακά αποθετήρια Εθνικών βιβλιοθηκών και το ρόλο που έχουν αυτές οι βιβλιοθήκες. Ακόμη, παρατηρεί εάν έχει γίνει αποδεκτή η ανοικτή πρόσβαση, που είναι μια δημόσια, ελεύθερη και ευέλικτη μορφή πρόσβασης, προς το χρήστη και την κοινωνία, αλλά και η

χρήση των αδειών CC. Ο συγγραφέας της θέλοντας να εκπληρώσει το στόχο της εργασίας διαμόρφωσε τα παρακάτω ερωτήματα:

Εάν πρέπει να αναδείξει τις ομοιότητες και τις διαφορές των πολιτικών πρόσβασης σε ψηφιακά αποθετήρια Εθνικών βιβλιοθηκών και στις βιβλιοθήκες τους.

Εάν πρέπει να αποτυπώσει την ανάπτυξη εντός τους σύγχρονων τάσεων σε επίπεδο πολιτικών πρόσβασης, κυρίως χρειάζεται να αναδείξει την αποδοχή της ανοικτής πρόσβασης και των αδειών Creative Commons.

Εάν πρέπει να αποτυπώσει την τρέχουσα βιβλιογραφία των τελευταίων χρόνων (από το 2015 μέχρι σήμερα) γύρω από την ανοικτή πρόσβαση, τα αποθετήρια των εθνικών βιβλιοθηκών και τις πολιτικές πρόσβασής τους, αλλά και της γενικότερης πολιτικής που ακολουθεί μια εθνική βιβλιοθήκη.

Κεφάλαιο 3. Μεθοδολογία ή/και Σχέδιο εργασιών– Υλοποίηση – Εφαρμογή

3.1 Σχέδιο Εργασιών

Η εργασία αυτή αποτελεί μια βιβλιογραφική ανασκόπηση, που προσπαθεί να διατυπώσει το πόσο οι βιβλιοθήκες υπερασπίζονται την ανοικτή πρόσβαση στα ψηφιακά τους αποθετήρια, αλλά και το πως διαρθρώνονται οι υπόλοιπες πολιτικές, ο χαρακτήρας και ο ρόλος τους, σε επίπεδο όχι μόνο πρόσβασης. Γι' αυτό και χρησιμοποιήθηκαν επαρκείς και αξιόπιστες βιβλιογραφικές πηγές. Συγκεκριμένα, ένα (ψηφιακό) αποθετήριο αποτελεί μια υπηρεσία συλλογής και τεκμηρίωσης, διατήρησης και διάδοσης της ερευνητικής και της εκπαιδευτικής γνώσης, που δημιουργεί ένα ίδρυμα ή μια βιβλιοθήκη. Τα ψηφιακά αποθετήρια των εθνικών βιβλιοθηκών είναι θεματικά και όχι ιδρυματικά, διότι συγκεντρώνουν αντικείμενα με κοινό θεματικό περιεχόμενο από τη συλλογή τους (ή από διαφορετικές συλλογές και ιδρύματα), αλλά και με διαφορετική μορφή. Βασίζονται πάνω σε συγκεντρωμένα ψηφιοποιημένα και σε ψηφιακά αντικείμενα. Διασφαλίζει το ίδιο μια ανοικτά διαθέσιμη και δομημένη διαδικτυακή πρόσβαση προς το χρήστη. Η ύπαρξη της ανοικτής διάθεσης διευκολύνει την αναπαραγωγή της γνώσης για την κοινωνία και για τη διεθνή επιστημονική κοινότητα.

Έχει η εργασία το χαρακτήρα μιας συγκριτικής βιβλιογραφικής επισκόπησης, διότι συγκρίνονται σ' αυτή κοινά στοιχεία και διαφορές μεταξύ των πολιτικών πρόσβασης στα αποθετήρια, αλλά και μεταξύ των βιβλιοθηκών τους. Συγκεκριμένα, η εργασία επικεντρώθηκε στην περιγραφή «ενός (ή και δύο) παραδείγματος» αποθετηρίου/ων μιας βιβλιοθήκης. Αποτυπώθηκε, επίσης, ότι η δημιουργία ενός αποθετηρίου μπορεί να είναι αποτέλεσμα της εργασίας μιας βιβλιοθήκης ή/και της συνεργασίας μιας βιβλιοθήκης με άλλες βιβλιοθήκες και άλλους κεντρικούς οργανισμούς έρευνας και πολιτισμού. Σίγουρα, οι πολιτικές πρόσβασης και λειτουργίας ενός αποθετηρίου βοηθούν στην ανοικτή διάδοση της γνώσης, χωρίς να σημαίνει αυτό ότι δεν υπάρχουν εντός του περιορισμοί και εξαιρέσεις, σύμφωνα με τους νόμους πνευματικής ιδιοκτησίας και τους περιορισμούς αδειών που διαθέτει ένας δημιουργός/κάτοχος του ή μια βιβλιοθήκη. Οι κάτοχοι ενός έργου είναι εκείνοι που θέτουν πνευματικές άδειες και όρους πρόσβασης στο έργο τους και δεν είναι στην αρμοδιότητα μιας οποιασδήποτε βιβλιοθήκης και ενός αποθετηρίου. Οι περιορισμοί που

μπορεί να θέσει μια βιβλιοθήκη μπορεί να είναι στο εάν ένα έργο έχει ψηφιοποιηθεί, εάν είναι σπάνιας αξίας κ.ά.

Οι πηγές που αναφέρονται είναι αξιόπιστες, αυτό δεν καθορίζεται μόνο ότι είναι διατεθειμένες σε γνωστές επιστημονικές βάσεις δεδομένων άρθρων, όπως είναι η «Scopus» και η «Google Scholar». Οι συγγραφείς τους αξιοποίησαν δεδομένα από πηγές άλλων ομοτεχνών τους ή έκαναν επιτόπια έρευνα για να επιβεβαιώσουν την ήδη υπάρχουσα γνώση εντός ενός επιστημονικού θέματος ή να αναπαράγουν ένα καινούργιο δεδομένο για χρήση, επαναχρησιμοποίηση, αξιολόγηση και επιβεβαίωση από την επιστημονική κοινότητα. Συγκεκριμένα, η σύνδεση του συγγραφέα με τη «Scopus» έγινε μέσα από τον ιδρυματικό λογαριασμό του, ως σπουδαστής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής. Σημαντικά στοιχεία πάρθηκαν και από τους επίσημους ιστότοπους των Εθνικών βιβλιοθηκών και οργανισμών (π.χ. Trove, PCC και ΣΕΑΒ), που σ' αυτούς καθοριστικό ρόλο έχει η βιβλιοθήκη, γύρω από το ρόλο, τη νομική κατάσταση, τις συνεργασίες, τις πολιτικές πρόσβασης, τη συντήρηση και τη ψηφιακή διατήρηση του υλικού, αλλά και την καταλογογράφηση τους. Πάρθηκαν πληροφορίες από τη διπλωματική εργασία της Λιάχη (2021) με τίτλο «Creative Commons και η εφαρμογή τους σε αποθετήρια Ελληνικών βιβλιοθηκών», που έχει ανέβει στο ιδρυματικό αποθετήριο του ΠΑΔΑ «πολυνόη». Αντλήθηκαν στοιχεία από τα κεφάλαια του βιβλίου «η εξέλιξη της διαχείρισης του ψηφιακού περιεχομένου» των Κουλούρη και Μάνεση. Η εργασία της Λιάχη και το βιβλίο των Κουλούρη και Μάνεση χρησίμευσαν για να αντληθούν απ' αυτά στοιχεία στο θεωρητικό μέρος της εργασίας, για την περιγραφή του ρόλου και των πολιτικών του αποθετηρίου και της ανοικτής πρόσβασης. Χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα για τις άδειες Creative Commons από την εργασία της Λιάχη και από το εγχειρίδιο του Βράττη «Οδηγός Αδειών Ανοικτού Περιεχομένου CC» (2015). Αναφέρθηκε ως πηγή και ο Σύνδεσμος Ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών (Heal Link) στη βάση της συνεργασίας της ΕΒΕ μαζί του, έχοντας καίριο και συμβουλευτικό λόγο στη λειτουργία του. Επίσης, στην ενότητα για την περιγραφή της ΕΒΕ αποτυπώθηκε και ο νόμος 4452/2017, που γράφτηκε με σκοπό να εκσυγχρονίσει και να αναδιαμορφώσει την πολιτική της λόγω της μετεγκατάστασής της στο νέο της κτίριο.

Οι πληροφορίες που χρησιμοποιήθηκαν μέσα στην εργασία αντλήθηκαν με σεβασμό στην έρευνα των συγγραφέων των πηγών, αλλά και των ιστοσελίδων που αυτές είναι διαθέσιμες. Ο συγγραφέας, κιόλας, αυτής της διπλωματικής εργασίας συνέδεσε πρωτότυπα πηγές από τη μεριά του, εξαντλώντας την κριτική του σκέψη και τη δημιουργική του ικανότητα. Η χρήση των πηγών αυτών των βοήθησαν να γνωρίσει καινούργια πράγματα πάνω στο αντικείμενο

στο έρευνας του, που δεν τα γνώριζε. Αντιλήφθηκε, ακόμη, πιο πολύ την πρακτική τους εφαρμογή σε επίπεδο Εθνικών βιβλιοθηκών και μέσα στο ψηφιακό αποθετήριο, που έχει η καθεμία από αυτές τις βιβλιοθήκες που αναφέρονται σ' αυτή την εργασία.

Κεφάλαιο 4. Αποτελέσματα – Ευρήματα / Επιτεύγματα

4.1 Κυριότερα ευρήματα/αποτελέσματα

Το κεφάλαιο που ακολουθεί θα ασχοληθεί με τα αποτελέσματα της εργασίας σε σχέση με τις Εθνικές βιβλιοθήκες στη βάση των ερευνητικών υποθέσεων. Πρώτα, συγκρίνει την ανοικτή πρόσβαση και τους περιορισμούς πρόσβασης μεταξύ των αποθετηρίων, αλλά και μεταξύ των Εθνικών βιβλιοθηκών. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στην αποδοχή της ανοικτής πρόσβασης και η χρήση των αδειών Creative Commons. Στο τέλος του κεφαλαίου περιγράφονται οι σύγχρονες τάσεις της τρέχουσας βιβλιογραφίας που αξιοποιήθηκαν γι' αυτή την εργασία.

Κάποιες από τις Εθνικές βιβλιοθήκες (British Library κ.ά.) έχουν παράδοση σε πολιτικές πρόσβασης και διατήρησης περιεχομένου. Οι πιο εξελιγμένες και καινοτόμες τεχνολογικά από αυτές τις βιβλιοθήκες συγκροτούνται ως παγκόσμια κέντρα «ανοικτής» γνώσης και έρευνας, ανεξάρτητα εάν ανήκουν στο δυτικό αναπτυγμένο κόσμο ή σε «αναπτυσσόμενες» χώρες. Πέρα ότι είναι εκσυγχρονισμένες, έχουν κιόλας ανοιχτό ρόλο για τη κοινωνία και διεθνή απήχηση. Από την άλλη, κάποιες άλλες βιβλιοθήκες (ΕΒΕ κ.ά.) προσπαθούν να εκσυγχρονιστούν βασισμένες στις σύγχρονες τάσεις, με σκοπό να στερεωθούν παγκόσμια στην βιβλιοθηκονομική κοινότητα και να έχουν επαφή με την κοινωνία που απευθύνονται.

Η καθεμία Εθνική βιβλιοθήκη έχει καθεστώς νομικής κατάθεσης για το υλικό της. Είναι μια καθιερωμένη πολιτική της Εθνικής βιβλιοθήκης μιας οποιαδήποτε χώρας, που καθορίζεται με νομικό κείμενο του κράτους και πληροί συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Είναι υποχρεωμένη να κατέχει ένα αντίγραφο του κάθε τεκμηρίου που εκδίδεται εντός της χώρας της ή αναφέρεται σ' αυτήν. Η πολιτική της αυτή αναδεικνύει το ρόλο της ως οργανισμού που συλλέγει και συγκεντρώνει το περιεχόμενο της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας της. Η κατάθεση γίνεται με έντυπα, αλλά και με ψηφιακά αντίγραφα των εκδιδόμενων τεκμηρίων. Υπάρχουν κυρώσεις εάν δεν καταβάλει ένας εκδότης το έργο του στη βιβλιοθήκη.

Ακολουθούν παρακάτω οι απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα, που με βάση αυτές θα φανεί εάν η εργασία εκπλήρωσε το σκοπό της. Εξειδικεύει η εργασία την ανάπτυξη της

ανοικτής πρόσβασης στα ψηφιακά αποθετήρια και στις εθνικές βιβλιοθήκες τους. Ακόμη, περιγράφει το πως κινείται το ενδιαφέρον των ερευνητών γύρω από την ανοιχτή πρόσβαση, αλλά και από την πολιτική των ψηφιακών αποθετηρίων και των εθνικών βιβλιοθηκών στη βάση των βιβλιογραφικών πηγών τους, αυτών που αξιοποίησε ο συγγραφέας της.

1. Ομοιότητες και διαφορές των πολιτικών πρόσβασης σε ψηφιακά αποθετήρια Εθνικών βιβλιοθηκών και στις βιβλιοθήκες τους.

Όλα τα αποθετήρια που εξετάστηκαν εντός της εργασίας αυτής ταυτίζονται με το ρόλο που έχει το κίνημα της ανοικτής πρόσβασης. Υπάρχουν αποθετήρια που έχουν καταφέρει να έχουν πλήρη και ελεύθερη ανοιχτή πρόσβαση, χωρίς περιορισμούς πρόσβασης. Τα τεκμήρια ενός αποθετηρίου μπορεί να είναι αποτέλεσμα ερευνητικής ή/και εκπαιδευτικής εργασίας, αλλά και μοναδικής και σπάνιας αξίας κ.ά. Μπορεί να συγκεντρώσει όλη την ερευνητική εργασία φερ' ειπείν ενός επιστημονικού αντικειμένου που έχουν εξειδικευτεί άλλοι εθνικοί οργανισμοί. Υπάρχουν κιάλας και αποθετήρια περιγραφικών δεδομένων και μεταδεδομένων, αλλά και περιγραφικών όρων θεματικών επικεφαλίδων. Η συγκρότηση ενός αποθετηρίου μπορεί να είναι κιάλας μια κοινοπραξία ή μια συνεργασία μεταξύ της Εθνικής βιβλιοθήκης με άλλες βιβλιοθήκες και οργανισμούς πολιτιστικής κληρονομιάς και γνώσης, που να έχουν ένα κοινό σημείο πρόσβασης για την αναζήτηση ενός χρήστη πάνω σ' ένα αντικείμενο. Συνοπτικά, παρουσιάζονται στην παράγραφο αυτή τα αποθετήρια που εξετάστηκαν πιο πάνω σε σχέση με τις εθνικές τους βιβλιοθήκες και με τη συμβολή του ρόλου τους στην ανοιχτή πρόσβαση. Το αποθετήριο PNP της βάσης δεδομένων Chronicling America διασφαλίζει ελεύθερη και μακροπρόθεσμη πρόσβαση σε ιστορικά αρχεία ψηφιοποιημένων εφημερίδων, που είναι δημιούργημα της LC με το NEH. Το αποθετήριο OAI-NUM της ψηφιακής βιβλιοθήκης gallica της BnF συλλέγει «τα περιγραφικά αρχεία, τις ψηφιοποιημένες συλλογές και τα δεδομένα της gallica» (Bibliothèque nationale de France, 2022) και των βιβλιοθηκών που συνεργάζονται μαζί της, διαθέτοντας τα με ελεύθερη και ανοιχτή πρόσβαση. Το αποθετήριο DDB διαθέτει με ελεύθερη πρόσβαση χωρίς περιορισμούς όλες τις ψηφιοποιημένες συλλογές της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς της Γερμανίας. Η EBE λειτουργεί ως ένα εθνικό αποθετήριο και αρχείο «ψηφιακών δημοσιεύσεων, δεδομένων και μεταδεδομένων» (N. 4452/2017), που διαθέτει ανοιχτά ψηφιακά τεκμήρια μέσα από την πλατφόρμα των ψηφιακών της συλλογών. Εντός της βιβλιοθήκης υπάρχει και αποθετήριο καθιερωμένων όρων. Η KB και η NLN με βάση την ανοιχτή τους πρόσβαση δημιουργούν ξεχωριστά κτιριακά αποθετήρια για τη συλλογή τους, που το καθεστώς αποθήκευσης,

προστασίας, συντήρησης και διαδανεισμού τους λειτουργούν αυτοματοποιημένα και «πράσινα». Το τμήμα χειρογράφων της NLR λειτουργεί ως αποθετήριο και υπερασπίζεται την ανοιχτή και δημόσια διαδικτυακή πρόσβαση σε ψηφιοποιημένα χειρόγραφα. Το αποθετήριο της ψηφιακής βιβλιοθήκης της συνεργατικής βάσης δεδομένων καταλογογράφησης Trove, που δημιουργήθηκε από την NLA, δίνει τη δυνατότητα επαναχρησιμοποίησης ελεύθερων δεδομένων και χρήσης λογισμικού ανοικτού κώδικα. Η βιβλιοθήκη Turnbull ως ένα αποθετήριο προφορικής ιστορίας δίνει απεριόριστη διαδικτυακή πρόσβαση στα ψηφιακά αντικείμενα της προς τους κατοίκους της Ν. Ζηλανδίας «ανεξαρτήτως προσώπου, χώρου και χρόνου» (Love, 2018). Τέλος, το Digital Assets Repository της BA είναι η μεγαλύτερη συλλογή αραβικών βιβλίων και διαθέτει απεριόριστη διαδικτυακή πρόσβαση σε ψηφιακά τεκμήρια, που δεν περιέχουν πνευματικά δικαιώματα.

Από την άλλη, τα αποθετήρια αυτά εντός του πλαισίου της ανοικτής πρόσβασης διαθέτουν περιορισμούς πρόσβασης, προς υλικό που είναι δεσμευμένο από περιορισμούς πνευματικής χρήσης. Τους πνευματικούς περιορισμούς ενός υλικού τις θέτει ο δημιουργός ή ο κάτοχός του και όχι η βιβλιοθήκη με το αποθετήριο που το έχουν διαθέσιμο προς χρήση. Περιορισμοί θέτει η βιβλιοθήκη και το αποθετήριο της σε επίπεδο κατάστασης διατήρησης, ψηφιοποίησης και συντήρησης ενός υλικού. Συγκεκριμένα, το αποθετήριο British Library Research Repository της BL διαθέτει πλήρη κείμενα σ' ένα ενιαίο σημείο πρόσβασης, αλλά και περιορισμένη πρόσβαση σε υλικό, παρέχοντας του μόνο τα μεταδεδομένα και το σύνδεσμά τους. Αντίστοιχα, το κοινόχρηστο αποθετήριο έρευνας, που συμμετέχει και το αποθετήριο της BL, μέσα από την κοινή αναζήτησή του διαθέτει περιορισμένη πρόσβαση σε τεκμήρια που βρίσκονται σε καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ΕΒΕ που λειτουργεί και ως «ως αποθετήριο» θέτει περιορισμούς αναπαραγωγής προς έργα που βρίσκονται σε καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά και ειδική αίτηση σε συλλογές του δημόσιου τομέα. Θέτει περιορισμούς το αποθετήριο χειρογράφων της NLR πάνω στην άδεια εισόδου που υπάρχει για τη χρήση του αναγνωστηρίου του, αλλά και για την εκτύπωση αντιγράφων για χειρόγραφα σπάνιας και μοναδικής αξίας. Περιορισμοί εντός ανοικτής πρόσβασης υπάρχουν και για αντικείμενα της βιβλιοθήκης Turnbull που διατίθενται επιτόπια σ' ένα χρήστη μέσω του αναγνωστηρίου της ή με άδειες πρόσβασης στον κάτοχό της. Αντίστοιχα, το DAR της BA διαθέτει περιορισμένη διάθεση σε έργα με πνευματικά δικαιώματα και στα φυσικά τους αντίγραφα που διατίθενται μέσα από το αναγνωστήριο της.

Αντίστοιχα, στις Εθνικές βιβλιοθήκες ακολουθείτε πολιτική ανοικτής πρόσβασης στις συλλογές της, χωρίς να σημαίνει αυτό ότι δεν υπάρχουν περιορισμοί δικαιωμάτων. Για τη μακροπρόθεσμη και ανοιχτή πρόσβαση, πέρα ότι ψηφιοποιούν τη συλλογή τους, δημιουργούν αντίστοιχες ψηφιακές βιβλιοθήκες και υπηρεσίες συγκέντρωσης των πρακτικών της «διαδικτυακής» ανοικτής πρόσβασης. Οι ψηφιακές τους βιβλιοθήκες είναι αποτέλεσμα της ψηφιακής διατήρησης και συντελούν σ' ένα κοινό πεδίο πρόσβασης για τη διευκόλυνση της αναζήτησης του χρήστη. Συγκεκριμένα, η LC στηρίζεται στον αμερικάνικο ομοσπονδιακό νόμο πνευματικών δικαιωμάτων, που σεβόμενη αυτόν διαθέτει ανοιχτή πρόσβαση σε σύνολα δεδομένων ψηφιοποιημένου περιεχομένου, αλλά και παραδοσιακής μορφής. Η BL μέσω της κρατικής χρηματοδότησης της έρευνας διαθέτει ανοιχτή πρόσβαση κιόλας στο ψηφιακό υλικό των βιβλιοθηκών καταθέσεων, αλλά και στα ερευνητικά αποτελέσματα του προσωπικού της. Η ΒnF μέσα από τη διαδικτυακή ψηφιακή βιβλιοθήκη *gallica* διασφαλίζει ανοιχτή πρόσβαση για όλα τα είδη και τις κατηγορίες υλικού. Η DB υπερασπίζεται την ανοιχτή πρόσβαση και σε εκείνα τα ψηφιοποιημένα αντικείμενα της, που δεν έχουν εμπορική σκοπιμότητα. Η KB έχει συγκροτήσει την εθνική ανοιχτή πλατφόρμα επιστημονικών δημοσιεύσεων, ένα πεδίο υποδομής ιστού και την πιστοποίηση *CoreTrustSeal* για το ψηφιακό αποθετήριο της. Η NLN στη βάση της ψηφιακής βιβλιοθήκης της διαθέτει ανοιχτή και μακροπρόθεσμη πρόσβαση στο περιεχόμενο της με τα μεταδεδομένα του, αλλά και ανοιχτές υπηρεσίες ταξινόμησης και καταλογογράφησης στους χρήστες, στις βιβλιοθήκες και στα πολιτιστικά ιδρύματα της χώρας. Η ΕΒΕ μέσα από την πλατφόρμα των ψηφιακών συλλογών της διαθέτει σε ανοιχτή πρόσβαση ψηφιοποιημένα έργα και πηγές προς χρήστες και διαβιβλιοθηκονομικούς φορείς. Η NLR συγκροτεί την δική της ψηφιακή βιβλιοθήκη διασφαλίζοντας ανοιχτή και καθολική πρόσβαση σε ψηφιοποιημένες συλλογές και έγγραφα, που ανήκουν σε διαφορετικούς τύπους και είδη. Η NLA σεβόμενη το νόμο πνευματικών δικαιωμάτων της χώρας της υπερασπίζεται την πρόσβαση σε οποιοδήποτε υλικό της, αλλά και για υλικό σπάνιας αξίας, είτε δημοσιευμένο ή αδημοσίευτο. Η NZNL μέσω της πολιτικής της για το 2030 στηρίζει τη διαθεσιμότητα, την ευέλικτη και την ελεύθερη πρόσβαση σε επίπεδο ψηφιοποιημένων συλλογών. Τέλος, η βιβλιοθήκη της Αιγύπτου δημιουργεί την ψηφιακή βιβλιοθήκη της για ανοιχτή πρόσβαση υλικού, εφόσον έχει ψηφιοποιήσει το υλικό της μέσα από το εργαστήριο ψηφιακής σάρωσης της. Ταυτόχρονα η ΒΑ έχει συγκροτήσει τη ψηφιακή της βιβλιοθήκη για την καθολική και πλήρη πρόσβαση των βιβλίων της συλλογή της, αλλά και για αντικείμενα που δεν έχουν πληροφορίες πνευματικής ιδιοκτησίας.

Παρά την πολιτική ανοικτής πρόσβασης που υπάρχει από μεριάς Εθνικών βιβλιοθηκών υπάρχουν και περιορισμοί πρόσβασης που ρυθμίζονται από τους δημιουργούς ή κατόχους των έργων τους σε επίπεδο πνευματικών δικαιωμάτων. Υπάρχουν περιορισμοί πρόσβασης από μεριάς βιβλιοθήκης σε έργα που δεν έχουν ψηφιοποιηθεί ή βρίσκονται σε διαδικασία ψηφιοποίησης, που όμως μπορεί να διατεθούν σε φυσική μορφή μόνο μέσα από τα αναγνωστήριά της. Περιορισμοί τίθενται σε έργα που είναι σπάνια αξίας ή τους έχουν προκληθεί ζητήματα φθοράς. Έργα με περιορισμούς μπορεί να μην έχουν την δυνατότητα αναπαραγωγής αντιγράφων, ανταλλαγής και διαδανεισμού. Ακόμη, υπάρχουν δικαιώματα που ρυθμίζονται με συμφωνίες μεταξύ βιβλιοθηκών και εκδοτών (BnF και NLN). Πιο συγκεκριμένα, η LC διαθέτει ανοιχτά υλικό προς πρόσβαση μόνο εντός βιβλιοθήκης, που υπόκειται σε χρήση πνευματικών δικαιωμάτων και υλικό όπου δεν είναι ανοιχτά διαθέσιμο προς χρήση. Αντίστοιχα, υπάρχει υλικό έρευνας του προσωπικού της αλλά και υλικό της συλλογής της που η BL το έχει «κλειστό» προς πρόσβαση. Η ψηφιακή βιβλιοθήκη gallica της BnF διαθέτει «ρυθμισμένα δικαιώματα» σε έργα μεταξύ της βιβλιοθήκης και των κατόχων τους. Η DB περιορίζει την πρόσβαση και σε υλικό που βρίσκεται σε διαδικασία ψηφιοποίησης και μπορεί να αναζητηθεί μέσω του αναγνωστηρίου της. Στη NB με βάση το πρόγραμμα αρχειοθέτησης της θέτει περιορισμούς σε υλικό των Ολλανδικών ιστοτόπων. Η NLN διαπράττει συμφωνίες με τους εκδότες για να διασφαλίσει πρόσβαση υλικού στους χρήστες της, που υπόκειται σε καθεστώς πνευματική ιδιοκτησία. Δεν μπορεί υλικό της EBE να αναπαραχθεί σε αντίγραφα, επειδή βρίσκεται σε κατάσταση πνευματικών αδειών, αλλά και επιτρέπει ειδική αίτηση σ' ένα χρήστη για υλικό που ανήκει στο δημόσιο τομέα. Η NLA θέτει και πνευματικούς περιορισμούς για να προστατεύσει την αξία του υλικού των ιθαγενικών κοινοτήτων της. Η NLNZ θέτει περιορισμούς αδειών σε αντικείμενα της συλλογής. Τέλος, η BA δίνει πρόσβαση σε έργα με πνευματικά δικαιώματα μόνο εντός του αναγνωστηρίου της.

2. Σύγχρονες τάσεις σε επίπεδο πολιτικών πρόσβασης: αποδοχή της ανοικτής πρόσβασης και άδειες Creative Commons.

Το κίνημα της ανοικτής πρόσβασης άλλαξε τον τρόπο διάθεσης και αναπαραγωγής της πληροφορία στους χρήστες και στην κοινωνία. Είναι μια πρωτοποριακή πολιτική για την ελεύθερη και δημόσια χρήση, μετάδοση, αναπαραγωγή και ανάπτυξη της έρευνας και της επιστημονικής γνώσης. Με την ανοικτή πρόσβαση έχουν σταματήσει όλοι οι πνευματικοί περιορισμοί, αλλά ισχύει αυτός της αναφοράς στο δημιουργό. Δεν αποκλείονται, όμως, και άλλοι περιορισμοί, που αφορούν την μορφή και το περιεχόμενο ενός έργου («πρώιμη

περίοδος κ.ά.» (Λιάχη, 2021)). Αντίστοιχα, ένα ψηφιακό αποθετήριο μιας εθνικής βιβλιοθήκης έχει ανοικτά, δημόσια και ελεύθερα διαθέσιμη τη γνώση που συλλέγει και τεκμηριώνει, για χρήση και έρευνα της από την κοινωνία, με σεβασμό, πάντως, στους περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας. Στη βάση αυτή η ψηφιοποίηση αποτελεί μια στρατηγική εργασία διηνεκής διατήρησης των τεκμηρίων που συλλέγονται από ένα αποθετήριο, αλλά και από μια βιβλιοθήκη. Η ψηφιακή διατήρηση υποστηρίζει την ανάπτυξη της ανοιχτής, ευρείας και μακροπρόθεσμης διαδικτυακής πρόσβασης για το υλικό του αποθετηρίου. Επίσης, μέσα στο πλαίσιο της ψηφιοποίησης οι Εθνικές βιβλιοθήκες και τα αποθετήριά τους παράγουν ψηφιακούς πόρους και περιεχόμενο (π.χ. οπτικοακουστικά μέσα κ.ά.) για τις συλλογές τους. Για τη διηνεκή χρήση των ψηφιακών τους δεδομένων επαγρυπνούν για τη διασύνδεση και την επαναχρησιμοποίηση τους.

Οι βιβλιοθήκες και τα αποθετήριά τους μπορεί να διαθέτουν άδειες Creative Commons³⁸ για το περιεχόμενό τους. Αξιοποιούν κάποιες συγκεκριμένες άδειες που ευνοούν πιο πολύ την πολιτική ανοικτής πρόσβασης: «η αναφορά στο δημιουργό (CC: Attribution By), η κοινή χρήση (CCO) και η μη εμπορική σκοπιμότητα (No Commercial Use)» (Βράττης, 2015). Οι άδειες αυτές στηρίζουν «την αναπαραγωγή, τη διανομή, την παρουσίαση και τη μετατροπή» (Λιάχη, 2021) της χρήσης ενός έργου. Δίνουν απεριόριστες δυνατότητες χρήσης και πρόσβασης στο χρήστη, που τις αξιοποιεί με σεβασμό στην εργασία του δημιουργού ενός έργου. Η άδεια αναφορά στο δημιουργό («CC: Attribution By» (Βράττης, 2015)) κατέχεται αποκλειστικά από τον ίδιο. Η δημόσια χρήση («CCO - public domain» (Βράττης, 2015)) είναι άδεια ελεύθερης διάθεσης ενός έργου που έχει αποδεσμευτεί από πνευματικά δικαιώματα ή άδεια για ένα έργο του δημόσιου τομέα. Στη «CCO» (Βράττης, 2015) δεν υπάρχει δικαίωμα εμπορικής χρήσης, ενώ στη «CC: Attribution By» (Βράττης, 2015) κατέχεται αυτή η δυνατότητα. Οι βιβλιοθήκες υπερασπίζονται τη δημόσια και ανοικτή πρόσβαση προς την

³⁸ Οι άδειες CC θεωρούνται συμπληρωματικές τόσο για τον δημιουργό/δικαιούχο όσο και για τον χρήστη, στον τομέα των πνευματικών δικαιωμάτων. Ο δημιουργός καθορίζει τις άδειες πνευματικής ιδιοκτησίας στο έργο του, «με τις εξουσίες και τους περιορισμούς» (Βράττης, 2015) που θέτει σ' αυτό. Ο χρήστης «κατανοεί τους όρους πνευματικής ιδιοκτησίας» (Βράττης, 2015) και διαπαιδαγωγείται στο πως αξιοποιεί μια πληροφορία μέσα από μια πηγή για τους δικούς του σκοπούς. Βοηθάει σ' αυτό «η πράξη των κοινών (common deed), με την γραφιστική απεικόνιση των αδειών και των στοιχείων τους» (Βράττης, 2015). Ένας δημιουργός μπορεί να προστατευτεί υπερασπιζόμενος το έργο του από κακόβουλη χρήση, «μέσω της δικαστικής οδού (νομικός κώδικας - (legal code))» (Βράττης, 2015). Με «τα μεταδεδομένα» (metadata) γίνονται εύκολα ανακτήσιμα μέσω μηχανών αναζήτησης τα έργα με άδειες CC.

κοινωνία και γι' αυτό δεν παρέχουν άδειες εμπορικής χρήσης («CC: No Commercial Use» (Βράττης, 2015)).

Απ' ότι φαίνεται ο ρόλος των αδειών CC είναι «συμπληρωματικός», σε σχέση με τη δυναμική του κινήματος της ανοικτής πρόσβασης στις βιβλιοθήκες και στα αποθετήρια. Οι άδειες αυτές λειτουργούν για τη βοήθεια του χρήστη για τη χρήση και επαναχρησιμοποίηση του υλικού, ανοιχτά, δημόσια και ελεύθερα. Είναι υποχρέωση, πάντοτε, ενός χρήστη να αναφέρεται στο δημιουργό του έργου, που χρησιμοποίησε ο ίδιος. Γι' αυτό η άδεια της αναφοράς στο δημιουργό είναι κοινή άδεια για όλες τις βιβλιοθήκες και τα ψηφιακά αποθετήρια που χρησιμοποιούν ή όχι άδειες CC, με σκοπό την χρήση ή/και την επαναχρησιμοποίησή ενός έργου. Το αποθετήριο DDB της βιβλιοθήκης της Γερμανίας έχει χρήση άδειας κοινής χρήσης, για τα έργα της που διατίθενται ελεύθερα χωρίς περιορισμούς πρόσβασης. Ταυτόχρονα, η βιβλιοθήκη του Κογκρέσου, της Μ. Βρετανίας, της Γερμανίας, της Ρωσίας, της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας χρησιμοποιούν άδεια CCO: είτε για δημιουργήματα των εργαζομένων της (LC, BL), είτε τη θέτουν οι κάτοχοι ενός έργου (BL), είτε για πρόσβαση και χρήση μεταδεδομένων (DB), είτε για τη χρήση ατομικής βιβλιογραφίας των εγγράφων «σε μορφή pdf και σε excel csv-title (Deutsche Nationalbibliothek, 2022)» (DB), είτε για έργα του δημόσιου τομέα (LC) και είτε λόγους αναστολής και παραίτησης αδειών πνευματικής χρήσης και ιδιοκτησίας (NLA). Η βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας χορηγεί άδειες CC μόνο σε συνεννόηση με τους κατόχους ή τους δημιουργούς τους. Τέλος, η βιβλιοθήκη της Γαλλίας έχει δημιουργήσει την δική της άδεια την open license, που είναι για τη δωρεάν και την ανοικτή πρόσβαση και επαναχρησιμοποίηση των δημόσιων δεδομένων της από άλλους δημόσιους οργανισμούς της Γαλλίας.

3. Αποτύπωση της τρέχουσας βιβλιογραφίας των τελευταίων χρόνων (από το 2015 μέχρι σήμερα), γύρω από την ανοικτή πρόσβαση, τα αποθετήρια Εθνικών βιβλιοθηκών και τις πολιτικές πρόσβασής τους, αλλά και τις πολιτικές των Εθνικών βιβλιοθηκών.

Οι βιβλιογραφικές πηγές που χρησιμοποιούνται στην εργασία αυτή είναι παρμένες μέσα από τις βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων «Scopus» και «Google Scholar». Έχουν χρησιμοποιηθεί εντός εργασίας επιστημονικά άρθρα που έχουν γραφτεί τα τελευταία χρόνια (από το 2015 και μετά), προκειμένου να φανούν οι τελευταίες και τρέχουσες εξελίξεις που έχουν υπάρξει την τελευταία δεκαετία εντός των βιβλιοθηκών και των ψηφιακών αποθετηρίων τους, γενικότερα σε επίπεδο ανοικτής πρόσβασης, διατήρησης και ψηφιοποίησης, αλλά και συγκεκριμένα για το ρόλο του αποθετηρίου. Ταυτόχρονα, οι

πληροφορίες από τις ιστοσελίδες των Εθνικών βιβλιοθηκών έχουν σημαντικό ρόλο μέσα στην παρούσα εργασία, διότι βοήθησαν στη δόμηση της περιγραφής των βιβλιοθηκών. Συντέλεσαν, επίσης, στο να αποτυπωθεί ο χαρακτήρας της πολιτικής πρόσβασης των βιβλιοθηκών και του αποθετηρίου, με τις υπηρεσίες που υπάρχουν εντός τους, αλλά και η πολιτική ψηφιακής διατήρησης, συντήρησης και αποκατάστασης τους, μαζί με τις συνεργασίες που συνάπτουν με εγχώριους και διεθνείς φορείς. Συμπερασματικά, οι επιστημονικές πηγές μαζί με τα στοιχεία από τις ιστοσελίδες των Εθνικών Βιβλιοθηκών λειτούργησαν συμπεριληπτικά μεταξύ τους.

Κεφάλαιο 5. Συζήτηση – Συμπεράσματα – Μελλοντικές επεκτάσεις

5.1 Συζήτηση / Συμπεράσματα

Με βάση την ολοκλήρωση της εργασίας πρέπει σίγουρα να διατυπωθεί στο εάν εκπλήρωσε τους στόχους για τους οποίους δημιουργήθηκε. Επισημαίνεται για μια ακόμη φορά ότι ήταν βιβλιογραφική και είχε ως θέμα της να αποτυπώσει τις πολιτικές πρόσβασης των ψηφιακών αποθετηρίων Εθνικών βιβλιοθηκών σε Ευρώπη και Αμερική. Συμπεριλήφθηκαν και δύο χώρες της Ωκεανίας και μία της Αφρικής. Επικεντρώθηκε ο συγγραφέας στο να αναφερθεί όσο πιο περιγραφικά γινόταν στο συνολικό πλαίσιο λειτουργίας της καθεμιάς βιβλιοθήκης. Δεν παρέμεινε μόνο στις πολιτικές και πρακτικές πρόσβασης (κυρίως της ανοικτής) σε Εθνικές βιβλιοθήκες έκανε αναφορά και σε άλλα ζητήματά τους. Επίσης, ασχολήθηκε με τις πολιτικές των βιβλιοθηκών, που χωρίς την ύπαρξη της ανοικτής πρόσβασης δεν θα μπορούσαν να αναπτυχθούν ή να έχουν τον ρόλο που απέκτησαν (π.χ. ψηφιακή διατήρηση).

Σίγουρα σε επίπεδο συγκρότησης αποθετηρίων, πολιτικών ανοικτής πρόσβασης και CC οι Εθνικές βιβλιοθήκες δεν κατέχουν «τα πρωτεία» που έχουν κατακτήσει με τον ρόλο τους οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Οι Εθνικές βιβλιοθήκες αποτελούν θεσμοί διαχείρισης, τεκμηρίωσης και συγκέντρωσης της πολιτισμικής κληρονομιάς μιας χώρας. Συγκεντρώνουν αντικείμενα με ιστορική, πολιτισμική και εθνική αξία και πάνω σ' αυτά συγκροτούν συλλογές και αποθετήρια με κοινό θεματικό περιεχόμενο. Δεν αποτελούν τόσο δυναμικά θεσμοί διαμόρφωσης σύγχρονης γνώσης και πληροφορίας, όπως είναι τα ακαδημαϊκά ιδρύματα, που για το λόγο αυτό οι βιβλιοθήκες τους έχουν συγκροτήσει και τα αντίστοιχα αποθετήρια τους, που λειτουργούν για να συγκεντρώνουν «τη γκρίζα βιβλιογραφία» τους. Ως παγκόσμια κέντρα ανοικτής γνώσης και έρευνας που λειτουργούν οι Εθνικές βιβλιοθήκες συμβάλλουν στο να παρέχουν και να διαφυλάττουν για πρόσβαση στο χρήση την σύγχρονη επιστημονική έρευνα ως τμήμα της ερευνητικής κληρονομιάς της χώρας τους. Επίσης, οι εθνικές βιβλιοθήκες διαμεσολαβούν κιόλας ως πάροχοι πολιτικής κατεύθυνσης προς τις υπόλοιπες βιβλιοθήκες της χώρας, στις εργασίες τους και τις υπηρεσίες που επιτελούν.

Μια Εθνική βιβλιοθήκη ως ο κεντρικός οργανισμός της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς μιας χώρας είναι ανοιχτή και δημόσια προς το λαό της. Υλοποιεί πολιτική ανοικτής

πρόσβασης, σεβόμενη τους νόμους πνευματικής ιδιοκτησίας της χώρας της, αλλά και τους περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας και διάθεσης ενός έργου από τον δημιουργό ή κάτοχό του. Θέτει περιορισμούς και εξαιρέσεις σ' ένα έργο, εξαιτίας της μορφής και της κατάστασης του (π.χ. φθαρμένο υλικό). Προωθεί συνεργασίες μ' άλλες βιβλιοθήκες συμβουλευοντάς τες για την λειτουργία τους, συμμετέχει σε διεθνή προγράμματα στο πλαίσιο ενός παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος γνώσης και πληροφόρησης, αλλά και διεξάγει ανοιχτά εκπαιδευτικά και ψυχαγωγικά προγράμματα για να έχει επαφή με την κοινωνία.

Η αποτελεσματικότητα των εργασιών συγκέντρωσης, τεκμηρίωσης και διατήρησης μιας Εθνικής βιβλιοθήκης, στο υλικό της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς μιας χώρας, φαίνονται κατάλληλα στο πόσο έχει καταφέρει από τη μεριά της να έχει δημιουργήσει κατάλληλα και εκσυγχρονισμένα ψηφιακά αποθετήρια. Τα ψηφιακά τους αποθετήρια συγκροτούν εργαλεία για την εύκολη ανάκτηση και την ακριβή αναζήτηση του περιεχομένου τους, «οδηγώντας» το χρήστη να αναζητήσει το υλικό που επιθυμεί. Αξιοποιούν, σίγουρα, για τη δημιουργία τους οι βιβλιοθήκες την ήδη επαρκή εμπειρία διευκόλυνσης του χρήστη, αλλά και την εμπειρία τεκμηρίωσης και διατήρησης τεκμηρίων που προσφέρουν γενικά τα αποθετήρια, με σκοπό να διαμορφώσουν τα δικά τους ψηφιακά αποθετήρια. Τα αποθετήρια υποστηρίζουν την πολιτική ανοικτής πρόσβασης σε επίπεδο δημόσιας διάθεσης περιεχομένου και γνώσης, αλλά και την επέκταση της διατήρησης των τεκμηρίων σε ψηφιακή μορφή. Βασίζεται η λειτουργία ενός αποθετηρίου όχι μόνο στην ανοιχτή ανάδειξη και πρόσβαση της γνώσης, αλλά και στις επιταχυνόμενες εξελίξεις που συμβαίνουν στο χώρο της τεχνολογίας, της διαδικτυακής διάδοσης της πληροφορίας, αλλά και της ψηφιακής τεκμηρίωσης και διατήρησης του υλικού.

5.2 Μελλοντικές επεκτάσεις / Πρακτικές Προεκτάσεις της Έρευνας

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία αναφέρθηκαν ενδεικτικά κάποιες λίγες βιβλιοθήκες της Ευρώπης, της Αμερικής, αλλά και δύο από χώρες της Ωκεανίας και μία από χώρα της Αφρικής. Θα μπορούσαν, σίγουρα, να αναγραφούν και άλλες βιβλιοθήκες, αλλά αυτό δεν συντελέστηκε.

Σίγουρα, θα μπορούσαν να διατυπωθούν και πιο πολλές ακόμη βιβλιοθήκες από χώρες του δυτικού αναπτυσσόμενου κόσμου, αλλά κυρίως εκτός αυτής της περιοχής του κόσμου. Αυτό δεν συνέβη λόγω χρόνου, αλλά και για να φανούν πιο συνοπτικά και συγκεκριμένα τα αποτελέσματα της έρευνας, πάνω στο εάν εκπλήρωσε το σκοπό της. Παρατηρείται μια τάση εξέλιξης στις Εθνικές βιβλιοθήκες από χώρες που θεωρούνται νέες αναδυόμενες οικονομίες του, λεγόμενου, «αναπτυσσόμενου» κόσμου (π.χ. Κίνα). Τα τελευταία χρόνια έχει προκύψει ερευνητικό ενδιαφέρον για τις εργασίες, τις λειτουργίες και τις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών αυτών των χωρών. Θα ήταν σημαντικό σε επόμενες εργασίες να αποτυπωθούν πιο πολλές βιβλιοθήκες από αυτές τις χώρες σε επίπεδο λειτουργιών και υπηρεσιών τους, αλλά και πολιτικών πρόσβασης και συγκρότησης των ψηφιακών αποθετηρίων τους, για να αποφεύγεται η ενδεχόμενη απαξίωση της ερευνητικής και βιβλιοθηκονομικής δραστηριότητας τους, επειδή δεν προέρχονται από το δυτικό κόσμο. Η βιβλιοθηκονομική κοινότητα πάντοτε ήταν ανοικτή στην ανάδειξη νέας γνώσης, αλλά και στη διαμόρφωση νέων φορέων γνώσης και στον εκσυγχρονισμό των ήδη υπαρχόντων, ανάλογα σε ποιο μέρος του κόσμου αυτοί ανήκουν. Οι βιβλιοθήκες από τη στιγμή της ίδρυσης τους είναι θεματοφύλακες της ανοικτής και δημόσιας γνώσης προς τη κοινωνία, με σκοπό την προοδευτική και δημοκρατική τους ανάπτυξη.

Στη βάση της δημοκρατικής τους αντίληψης οι Εθνικές βιβλιοθήκες υποστηρίζουν πολιτικές για την άμβλυση των κοινωνικών αντιθέσεων, για το σεβασμό της διαφορετικότητας του κάθε ατόμου και για τη διαμόρφωση κριτικής αντίληψης στους χρήστες της. Έχουν έγνοια να κάνουν πολίτες με κριτική αντίληψη, που θα αποκτήσουν αντίληψη ανθρώπου με «παγκόσμια συνείδηση», ερχόμενοι σε επαφή με διεθνείς οργανισμούς διαχείρισης και διάδοσης της γνώσης. Σήμερα, οι Εθνικές και όλες οι υπόλοιπες βιβλιοθήκες χρειάζεται να επεκταθούν ως χώροι συμπερίληψης, στη βάση των ευαισθησιών που έχουν αναδειχθεί από αποκλεισμένες κοινωνικές ομάδες (Ιθαγενείς, πρόσφυγες, ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα κ.ά.). Φαίνεται ότι τα τελευταία χρόνια έχουν εντείνει τη δημιουργία εξώστρεφων προγραμμάτων ένταξης στις συλλογές και στις υπηρεσίες τους, αλλά και την αλλαγή στερεοτύπων στο πεδίο των αναγραφών των θεματικών επικεφαλίδων. Η κατεύθυνση αυτή θα ενταθεί τα επόμενα χρόνια στη βάση της δυναμικής των διεκδικήσεων αυτών των ομάδων, αλλά και της εξειδίκευσης της εμπειρίας και της γνώσης που θα αποκτούν οι βιβλιοθήκες, για το πως θα επιτυγχάνουν να είναι ακόμη πιο πολύ τέτοιοι χώροι για όλη την κοινωνία.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ohren, O. P. (2022). The National Library of Norway – policies and services. *JLIS.It*, 13(1), 234–245, <https://doi.org/10.4403/jlis.it-12741>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Loddo, M., Boersma, F., Kleppe, M., Vingerhoets, K. (2022). Experimenting with 360 and virtual reality representations as new access strategies to vulnerable physical collections: Two case studies at the KB, *National Library of the Netherlands*. <https://doi.org/10.1177/03400352211023080>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Harrington, M. (2021). Rethinking Diversity beyond Catalogue Representation: Lessons from Efforts to Develop a Methodology to Evaluate Diversity within the National Library of Australia. *Journal of the Australian Library and Information Association*, 70(1), 23–43. <https://doi.org/10.1080/24750158.2021.1874624>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Kazi N., Lane N., Kahanda In. (2021). Automatically Cataloging Scholarly Articles using Library of Congress Subject Headings. *Proceedings of the 16th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics: Student Research Workshop*, 43–49. <https://aclanthology.org/2021.eacl-srw.7>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Parmar, R. D. & Rawat, Ur. P. (2021). Digital Preservation of Library Resources: Strategic planning a Management perspective. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 1-31. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/5905>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Berta, C., & Dunkhase, G. (2020). 33 million objects and counting: a conversation about the Deutsche Digitale Bibliothek. *Digitalia*, 15(2), 174–177. <https://digitalia.cultura.gov.it/article/view/2641>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Schreur, P. E., & Carlson, A. J. (2020). Bridging the Worlds of MARC and Linked Data: Transition, Transformation, Accountability. *The Serials Librarian*, 1–9. <https://doi.org/10.1080/0361526X.2020.1716584>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Glossiotis, G., Vassilakaki, E., & Semertzaki, E. (2019). Changing Greek libraries: A continuous dialogue. *IFLA Journal*. <https://doi.org/10.1177/0340035219845582>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Hider, P. (2019). From Anderson to ORDAC: A History of Bibliographic Policy Discussion in Australia. *Journal of the Australian Library and Information Association*, 68(1), 3–17. <https://doi.org/10.1080/24750158.2019.1574275>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Neatrou, A. & Myntti, J. (2019). Western Name Authority File: A Pilot Regional Name Authority Project. *Journal of Library Metadata*, Volume 19, 2019 - Issue 1-2. <https://doi.org/10.1080/19386389.2019.1589685>. [Προσθήκη 12-06-2023]

- Poliakov, I., & Smirnova, M. (2019). Community archives in the Manuscript Department of the National Library of Russia. *Global Knowledge, Memory and Communication*, 68(8/9), 674–688. <https://doi.org/10.1108/GKMC-02-2019-0021>. [Προσθήκη 12-06-2023]
- Wolff, Helen A., Healy, Terence J. and Spurling, Thomas H., (2019). An introduction to the CSIRO Oral History Collection. *Historical Records of Australian Science*, 2019, 30, 198 https://doi.org/10.1071/HR18026_CO. [Προσθήκη 12-06-2023]
- Ismael, N. F. (2018). Open-book management in libraries: A case study of Bibliotheca Alexandrina. *IFLA Journal*, 44: (4), 323- 339. <https://doi.org/10.1177/0340035218805767>. [Προσθήκη 12-06-2023]
- Love, V. (2018). Ka Mua, Ka Muri—Looking Back to Look Forward. *International Association of Sound and Audiovisual Archives (IASA) Journal*, (48), 102–111. <https://doi.org/10.35320/ij.v0i48.39>. [Προσθήκη 12-06-2023]
- Reimer, T. (2018). The once and future library: the role of the (national) library in supporting research, *Insights*, 31(19), <http://doi.org/10.1629/uksg.409>. [Προσθήκη 12-06-2023]
- Verschinin, A. (2018). The National Library of Russia. *Alexandria*, 28(3), 197–201. <https://doi.org/10.1177/0955749019878366>. [Προσθήκη 12-06-2023]
- Sierman, B., & Tszelszky, K. (2017). How can we improve our web collection? An evaluation of webarchiving at the KB National Library of the Netherlands (2007–2017). *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*, 27(2), 94–107. <https://doi.org/10.1177/0955749017725930>. [Προσθήκη 12-06-2023]
- Universities New Zealand (2018). Universities New Zealand submission to the Ministerial Review Archives New Zealand, The National Library of New Zealand and Ngā Taonga Sound & Vision. <https://apo.org.au/node/187611>. [Προσθήκη 12-06-2023]
- Cadavid, J. A. P. (2017). Evolution of legal deposit in New Zealand: From print to digital heritage. *IFLA Journal*, 43(4), 379–390. <https://doi.org/10.1177/0340035217713763>. [Προσθήκη 12-06-2023]
- Faundeen, J. (2017). Developing Criteria to Establish Trusted Digital Repositories. *Data Science Journal*, 16, p.22. DOI: <http://doi.org/10.5334/dsj-2017-022>. [Προσθήκη 12-06-2023]
- Kraft, A et al, (2017). 14 Years of PID Services at the German National Library of Science and Technology (TIB): connected frameworks, research data and lessons learned from a National Research Library Perspective. *Data Science Journal*, 16(36), 1–10, <https://doi.org/10.5334/dsj-2017-036>. [Προσθήκη 12-06-2023]
- Lapôtre, R. (2017). Library Metadata on the web. *JLIS.it* 8, 3, 58-70. doi: 10.4403/jlis.it-12402. <https://doi.org/10.4403/jlis.it-12402>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Tallerås, K. (2017). Quality of Linked Bibliographic Data: The Models, Vocabularies, and Links of Data Sets Published by Four National Libraries. *Journal of Library Metadata*, 17(2), 126–155. <https://doi.org/10.1080/19386389.2017.1355166>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Roy K. B., Biswas C. S., & Mukhopadhyay P. (2016). The COAPI Cats: the current state of open access repository movement and policy documentations. *International Journal of Knowledge Content Development & Technology*, 6(1), 69-84, <https://doi.org/10.5865/IJKCT.2016.6.1.069>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Sakrihei, H. (2016). Using automatic storage for ILL – experiences from the National Repository Library in Norway. *Interlending & Document Supply*, 44(1), 14–16. <https://doi.org/10.1108/ILDS-11-2015-0035>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Gkinni, Z. (2015). Preservation and Policies in Hellenic Libraries and Archives: A Nationwide Research. *Collection Management*, 40(3), 127–148. <https://doi.org/10.1080/01462679.2015.1043419>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Westervelt, T. (2015). Acquisition and Management of Digital Content at the Library of Congress. *The Serials Librarian*, 68(1-4), 269–273. <https://doi.org/10.1080/0361526X.2015.1026299>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Bonnel, S. and Oury, C. (2014). Selecting websites in an encyclopaedic national library: a shared collection policy for internet legal deposit at the BnF. Paper presented at: IFLA WLIC 2014 - Lyon - Libraries, Citizens, Societies: Confluence for Knowledge in Session 107 - National Libraries. In: *IFLA WLIC 2014, 16-22 August 2014*, Lyon, France. <https://doi.org/10.4135/9781526470546>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Λιάχη, Κ. (2021). *Creative Commons και η εφαρμογή τους σε αποθετήρια Ελληνικών βιβλιοθηκών*. <http://dx.doi.org/10.26265/polynoe-24>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Τζιτζικας, Γ. και Μαρκετάκης, Γ. (2019). *Αποσυνθέτοντας το Πρόβλημα της Ψηφιακής Διατήρησης με Μοτίβα*. Ανάκτηση από: <https://slideplayer.gr/slide/17621578/>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Κυριάκη-Μάνεση, Δ., Κουλούρης, Α. (2015). *Διαχείριση ψηφιακού περιεχομένου* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Αθήνα: Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <http://hdl.handle.net/11419/2496>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Βράττη, Α. (2015). *Οδηγός Αδειών Ανοικτού Περιεχομένου CC*. Αθήνα: ΣΕΑΒ, Ανάκτηση από: http://repository.seab.gr/bitstream/1/26/1/20150316_OdigosCreativeCommonsCC_v1.pdf. [Προσθήκη 12-06-2023]

N. 4452/2017. Ρύθμιση θεμάτων του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας, της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας και άλλες διατάξεις. Ανάκτηση από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/nomos-4452-2017-phek-17a15-2-2017.html>. [Προσθήκη 12-06-2023]

HEAL-Link – Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (2022). Ανάκτηση από: <https://www.heal-link.gr/>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Library of Congress (2022). Ανάκτηση από: <https://www.loc.gov/>. [Προσθήκη 12-06-2023]

The British Library (2022). Ανάκτηση από: <https://www.bl.uk/>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Bibliothèque nationale de France (2022). Ανάκτηση από: <https://www.bnf.fr/fr/>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Deutsche Nationalbibliothek (2022). Ανάκτηση από: https://www.dnb.de/DE/Home/home_node.html. [Προσθήκη 12-06-2023]

Koninklijke Bibliotheek (2022). Ανάκτηση από: <https://www.kb.nl/> [Προσθήκη 12-06-2023]

Nasjonalbiblioteket (2022). Ανάκτηση από: <https://www.nb.no/>. [Προσθήκη 12-06-2023]

National Library of Greece (2022). Ανάκτηση από: <https://www.nlg.gr/>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Российская национальная библиотека (2022). Ανάκτηση από: <https://nlr.ru/>. [Προσθήκη 12-06-2023]

National Library of Australia (2022). Ανάκτηση από: <https://www.nla.gov.au/>. [Προσθήκη 12-06-2023]

National Library of New Zealand (2022). Ανάκτηση από: <https://natlib.govt.nz/>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Egyptian National Library and Archives (2022). Ανάκτηση από: <http://www.darelkotob.gov.eg/en-us/Pages/Home.aspx>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Bibliotheca Alexandrina (2022). Ανάκτηση από: <https://www.bibalex.org/en/default>. [Προσθήκη 12-06-2023]

Trove (2022). Ανάκτηση από: <https://trove.nla.gov.au/about/what-trove/technical-ecosystem>. [Προσθήκη 12-06-2023]